

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANA BİLİM DALI**

**POPÜLER KÜLTÜR VE EĞLENCE HAYATI,
ANKARA’NIN EĞLENCE HAYATI ÜZERİNE
SOSYO-KÜLTÜREL BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

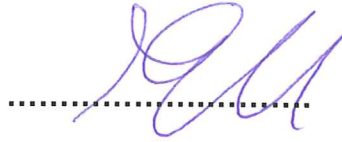
**Hazırlayan
Hulusi ALKAN
038235104**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nazife GÜNGÖR**

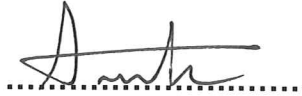
Ankara-2008

ONAY

Hulusi ALKAN tarafından hazırlanan "POPÜLER KÜLTÜR VE EĞLENCE HAYATI-ANKARA'NIN EĞLENCE HAYATI ÜZERİNE SOSYO KÜLTÜREL BİR İNCELEME" başlıklı bu çalışma, 18.12.2008 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından Gazetecilik Ana Bilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nazife GÜNGÖR

Doç. Dr. Tuğba Asrak HASDEMİR

Doç. Dr. Ruhdan UZUN

ÖNSÖZ

Açık konuşmak gerekirse, Polis Akademisinden mezun olduğumda ne yüksek lisans yapmak gibi bir idealim vardı, ne de yüksek lisansın ne olduğu konusunda bir fikre sahiptim. Zamanla çevremdeki bir çok insanın kimisinin askerliğini erteletmek maksadıyla, kimisinin de yaşamında farklılık oluşturmak amacıyla başlamış oldukları yüksek lisans eğitimlerine ilgim arttıkça, öğrencilik yıllarımdan beri eğitim yapmak istediğim Gazetecilik bölümünde yüksek lisans yapmaya karar verdim.

Zorla da olsa yüksek lisansı kazanıp, ders dönemlerini bitirip tez konusu seçme zamanı yaklaştıkça, gazetecilikte yüksek lisans yapan bir çok kişi gibi işin kolaycılığına kaçarak bir içerik analizi ya da köşe yazarı incelemesi ile tezimi teslim etmek düşüncesine sahiptim. Kuramsal bir çalışma yapmak, hele de üzerinde iletişim bilimcileri ile sosyologların dahi ortak bir tanımlama yapamadıkları popüler kültürle ilgili bir çalışma yapmaya kalkışmayı dahi düşünmüyordum. Çünkü İletişim Fakültesi mezunu değildim ve bu açıdan çok zorlanacağımı, hatta başaramayacağımı düşünmekteydim.

Ta ki, çok yoğun programına ve iş temposuna rağmen tez danışmanlığımı hiç düşünmeksizin kabul eden, yıllardır beynimde, elimde biriktirdiğim ve çakıl taşı olduklarını zannettiğim bir çok verinin aslında bilimsel bir bakış açısıyla bakıldığında, büyük bir hazine olduğunu bana öğreten değerli hocam Prof. Dr. Nazife Güngör'ün bana popüler kültür çalışması yapmam gerektiğini söyleyene kadar... Sonrasında da, başaramayacağımı düşündüğüm anlarda dahi bana sürekli desteğini hissettirerek bu çalışmanın ortaya çıkmasını sağladı. Kendisine ne kadar teşekkür etsem azdır...

Ayrıca, yüksek lisans döneminde tanıştığım ve arkadaşlıklarını ömür boyu unutmayacağım tüm dönem arkadaşlarıma da başarılar diliyorum.

Bilim, daha önce hiç gidilmeyen yollardan giderek, eninde sonunda var olanı ancak gizli olanı ortaya çıkarma işi ise, umarım bu çalışma bilime küçük de olsa bir katkı sağlayacaktır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
TABLO VE RESİMLER LİSTESİ.....	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

POPÜLER KÜLTÜR KAVRAMSALLAŞTIRMASI

1.1. KURAMSAL ÇERÇEVE	5
1.2. KÜLTÜR KAVRAMININ AÇIKLANMASI.....	6
1.2.1. Kültür Kavramının Bazı Tanımları.....	7
1.2.2. Yüksek Kültür-Alçak Kültür Kavramları.....	11
1.3. KİTLE KÜLTÜRÜ.....	15
1.4. POPÜLER KÜLTÜR.....	19
1.5. POPÜLER KÜLTÜR İLE KİTLE KÜLTÜRÜ ARASINDAKİ FARKLAR.....	30

İKİNCİ BÖLÜM

EĞLENCE KAVRAMI

2.1. EĞLENCE KAVRAMININ AÇIKLANMASI	35
2.2. POPÜLER KÜLTÜR VE EĞLENCE KAVRAMI ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	38
2.3. KENT YAŞAMI VE EĞLENCE ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	43
2.4. EĞLENCE HAYATINDA MÜZİK	50
2.4.1. Müziğin Tanımı ve Popülerleşmesi.....	51
2.4.2.Ülkemizde Müziğin Popülerleşme Süreci.....	52
2.5. EĞLENCE HAYATINDA İÇKİ	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1923'TEN GÜNÜMÜZE ANKARA EĞLENCE HAYATI

3.1. 1800-1923 YILLARI ARASI ANKARA'NIN TARİHİ GELİŞİMİ VE ANKARA'DA GÜNDELİK HAYAT.....	61
3.2. 1923-1949 YILLARI ARASI ANKARA'DAKİ SOSYAL YAŞANTI VE EĞLENCE HAYATI.....	67

3.2.1. Karpıç.....	73
3.2.2. Ferah Bar.....	76
3.2.3. Freskonun Barı	76
3.2.4. Elhamra Bar	77
3.2.5. Anadolu Kulübü.....	77
3.2.6. Ankara Palas.....	77
3.2.7. Diğer Mekanlar	80
 3.3. 1950 SONRASI ANKARA’NIN KENTSEL GELİŞİMİ VE 1950-1969 YILLARI ARASI ANKARA EĞLENCE HAYATI.....	 85
3.3.1. Dönemin Eğlence Hayatının Genel Özellikleri.....	87
3.3.2. Dönemin Eğlence Mekanları	88
3.3.2.1. Piknik	89
3.3.2.2. Gençlik Parkı.....	90
3.3.2.3. Yeni Hayat Lokantası	92
3.3.2.4. Bomonti Gazinosu	93
3.3.2.5. Süreyya Gazinosu	93
3.3.2.6. Diğer Mekanlar	94

3.4. 1970-1979 YILLARI ARASI ANKARA EĞLENCE HAYATI.....	96
3.4.1. Başkent Gazinosu	99
3.4.2. Lunapark Gazinosu.....	99
3.4.3. Altınnal Gazinosu.....	99
3.5. 1980-1989 YILLARI ARASI ANKARA EĞLENCE HAYATI.....	100
3.6. 1990-1999 YILLARI ARASI ANKARA EĞLENCE HAYATI.....	102
3.7. GÜNÜMÜZ ANKARA’SINDA EĞLENCE HAYATI.....	107
3.7.1. Ankara Eğlence Hayatının Özellikleri.....	108
3.7.2. Ankara’daki Eğlence Mekanlarının Özellikleri.....	115
3.7.3. Ankara’daki Eğlence Mekanlarının Sınıflandırılması	127
3.7.3.1. Pavyonlar ve Gazinolar	128
3.7.3.1.1. A Tipi Pavyon ve Gazinolar	130
3.7.3.1.2. B Tipi Pavyon ve Gazinolar	134
3.7.3.2. Bar-Pub-Birahane Tarzındaki Mekanlar.....	135
3.7.3.3. Restaurantlar.....	137
3.7.3.4. Gece Klübü-Disko-Underground Tarzındaki Mekanlar.....	138
SONUÇ	144
KAYNAKÇA.....	148
ÖZET.....	159
ABSTRACT.....	160

TABLO VE RESİMLER LİSTESİ

Resim 1	Günümüzde popüler içki şişelerine örnekler.....	56
Resim 2	Günümüzde popüler içki şişelerine örnekler.....	56
Resim 3	Ülkemizde bulunan rakı çeşitlerinden bazıları.....	57
Resim 4	İçki markalarının eğlence hayatına sponsor olmalarını yansıtan bir reklam afişi.....	58
Resim 5	Günümüzde popüler içki reklamlarına bir örnek.....	59
Resim 6	Ankara'dan 1920'li yıllara ait bir görünüm.....	66
Resim 7	Cumhuriyetin ilk yıllarından Ankara'dan bir görünüm.....	70
Resim 8	Ankara Palas'ın 1928 yılına ait bir görünümü.....	79
Resim 9	Gençlik Parkı ile ilgili çıkan haberlerden birisi.....	83
Resim 10	Park Caddesinde bulunan mekanlardan birisinin reklamı.....	124
Resim 11	A Tipi Pavyonlarda/Gazinolardaki Rus Revü Gruplarının showlarından bir görünüm	132
Resim 12	B Tipi Pavyonlarda/Gazinolardaki sahnelerden bir görünüm.....	134
Resim 13	Ankara'da bulunan barlardan birisinin görünümü.....	136
Resim 14	Ankara'da bulunan restaurantlardan birisinin görünümü.....	137
Resim 15	Ankara'da bulunan eğlence mekanlarından birisin reklamı...	138
Resim 16	Ankara'da bulunan gece klüplerinden birisinin görünümü.....	139
Resim 17	Park Caddesinde bulunan mekanlardan birisinin reklamı.....	141

Resim 18	Ankara’da bulunan underground tarzı mekanlardan birisinin reklam afişi.....	142
Resim 19	Ankara’da bulunan bazı mekanların düzenlediği partilerle ilgili reklamlar	143
Resim 20	Ankara’da bulunan bazı mekanların düzenlediği partilerle ilgili reklamlar	143
Tablo 1	Orta Çağ Avrupa’sında Aristokrat ve Emekçi Kesimin Karşılaştırılması.....	13
Tablo 2	19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında Ankara nüfusu.....	64
Tablo 3	Son 5 Yıl İçerisinde Ankara İl Merkezinde Bulunan Eğlence Mekanlarında Meydana Gelen Silahlı Olay Sayısı.....	112

GİRİŞ

Bacon, “Güneşin altında söylenmemiş ve yazılmamış hiç bir şey kalmamıştır, tüm yaşadıklarımız ve söylediklerimiz aslında bir tekrardır” demişti. Şüphesiz ki Bacon bu sözü söylediğinde takvimler henüz 16.yüzyılı gösteriyordu ama yaşanan her günün ve her anın, en azından direkt olarak olmasa bile simetrik ve izdüşüm olarak bir sonrakilere bir yol gösterdiğini anlamak çok zor değil. Yaşananlardan ve yazılanlardan edindiğimiz tecrübenin, bilimsel anlamda bizim en büyük yol göstericilerimiz olduğu da artık kabullenmemiz gereken bir gerçek...

Bu açıdan bakınca, diğerlerine kıyasla henüz yeni bir bilim dalı olan iletişim ve nerdeyse onunla yaşıt bir kavram olan popüler kültürle ilgili olarak hazırladığımız bu çalışma, popüler kültür kavramının eğlence hayatı üzerinden analizini yapmayı hedefleyerek, kent eğlencesinin Ankara şehri üzerinden görünümünü sunmayı amaçlamakta ve beş bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, tezin konusu, amaç ve önemi ortaya konulup incelenecek konu belirtildikten sonra, popüler kültür kavramına ve Ankara Eğlence Hayatına ilişkin yapılacak bu çalışmanın temel esaslarına değinilmiştir.

Birinci bölümde, kültür, yüksek kültür, alçak kültür, halk kültürü, kitle kültürü ve popüler kültür kavramları tarihsel ve kuramsal açıdan ele alınmıştır. Popüler kültür ile kitle kültürü kavramlarının farklılıkları ve benzerlikleri ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde, eğlence kavramı incelenmiş, popüler kültür kavramı ile ilgisi, bağlantısı irdelenerek, kent yaşamı içerisindeki gelişimi ele alınmıştır. Ayrıca popüler eğlencenin en önemli unsurlarından sayılan içki ve müziğin Türk eğlence kültüründeki tarihçesi, gelişimi ve popülerleştirilmesi gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise, Ankara'nın 1923 yılında başkent olmasıyla birlikte geçirmiş olduğu değişim süreci eğlence hayatı bağlamında irdelenmiş, günümüzde Ankara'da bulunan eğlence mekanları tasnif edilerek, konu ile ilgili yapılan röportaj ve görüşmelerden yola çıkılarak, günümüz Ankara'sında eğlence hayatının nasıl yaşanmakta olduğunun tespitine çalışılmıştır.

Çalışma sonunda elde ettiğimiz tespitler ile Ankara Eğlence Hayatına ilişkin değerlendirmeler ise Genel Değerlendirme ve Sonuç başlığı altında irdelenmiştir.

Bu çalışmanın amacı, üzerinde hala ortak bir tanımlama yapılması başırlanamamış bulunan "popüler kültür" kavramı üzerinde yaşanan kavram kargaşasını gözler önüne sermek, "eğlence hayatı" üzerinden popüler kültür kavramını yeniden tanımlanmasının yapılarak, günümüz Ankara'sında yaşanan eğlence hayatına dair bazı çözümlemeler yapmaktır.

Çalışmamız kuramsal ve ampirik olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Kuramsal kısmın hazırlanması sırasında klasik yöntemler izlenmiştir. Kısaca, yazılı kaynaklar üzerinde yapılan gözlem ve incelemeler ile literatür taraması yapılmıştır. Popüler kültür ve kitle kültürü konularında hazırlanmış olan çalışmalara ulaşıldıktan sonra onlar üzerinde gerekli incelemeler ve okumalar yapılarak, çalışma esnasında kullanılmak üzere gerekli notlar çıkarılmıştır.

Genel literatür taramasını müteakip Ankara'nın Eğlence Hayatı'nın incelenmesine ve çözümlenmesine karar verilmiştir. Şehir olarak Ankara seçilmesinin başlıca nedeni, Ankara'nın bin yılı aşkın bir geçmişe sahip olmasına rağmen 1923 yılında Cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte hızlı bir şehirleşme sürecine girmesi nedeniyle henüz yeni sayılabilecek bir kentleşme tarihine sahip olması, ayrıca Ankara Eğlence Hayatı ile ilgili çalışmaların az ve sınırlı bulunmasının, bu alandaki çalışmaları gerekli kılmasıdır. Bu sebepten dolayı, Ankara Eğlence Hayatı ile ilgili çözümlemeye geçmeden önce, söz konusu çalışmaların çok sınırlı olması nedeniyle konu ile ilgili -nerdeyse- tüm kaynaklara ulaşılmıştır.

Eğlence mekânı denilince genel kabul ve yaklaşım, **“eğlencenin düzenlendiği, açık ya da kapalı her türlü fiziki ortam”** olarak kabul edilmekte olup bar, disko, pavyon, gazino, fitness center, sport center, dreamland, tatilya, aquapark, restaurant, tiyatro veya dans salonu, sinema gibi her türlü mekânın, eğlence hayatının yaratıldığı, aktarıldığı ve değiştirildiği mekânlar olduğu aşıkardır. Bu çalışmamızda mekan olarak baz alacağımız ve inceleyeceğimiz yerler ise, **açılması izne bağlı olan, içerisinde eğlence hayatının vazgeçilmez unsurları olan alkol ve müzik öğelerini bulunduran, gece yarısından önce kapanmayan kapalı eğlence mekanları olacaktır.**

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, kaynakların sınırlı olması sebebiyle bazı bulgulara ulaşabilme ve tespitler yapabilme amacıyla farklı zaman ve saat dilimlerinde, eğlence mekanlarına gidilerek buralarda gözlemlene çalışmalar yapılmıştır. Gözlemlene çalışmalar esnasında mekanlarda bulunan bazı kişiler ile -herhangi bir bilimsel çalışma gerçekleştirildiği konusu belirtilmeden- görüşmeler yapılmış, fikir alışverişinde bulunulmuştur.

Bu görüşmelerden elde edilen sonuçların tutarlı saptamalara ve bulgulara dönüştürülmesi, sonuçların daha güvenilir bulgular biçiminde verilmesi amacıyla bazı mekan sahipleriyle ve geçmiş dönemlerde Ankara’da gazetecilik yapmış bazı kişilerle görüşme ve röportajlar yapılmış, tutarlı sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma, popüler kültürün özellikle günümüzde eğlence hayatı ile iç içe girmesi ve neredeyse eğlence hayatı ile ilgili kavramların popüler kültür ile özdeşleşmesi üzerine, bu durumun bir örneklem (Ankara) üzerinde yapılmasına karar verilmesi üzerine başlatılmıştır. Bu bağlamda çalışmayı yönlendiren varsayımlar şunlardır:

1. Popüler kültür ürünleri, çıkış noktası olarak halkı temsil etmekte iken günümüz itibariyle kitle kültürü tarafından gasp edilmiştir. Kitle iletişim araçlarının insanları en ücra köşelerde bile yakaladığı ve insanları popüler kültür bombardımanına tuttuğu günümüzde, kişinin kendisini popüler olandan dışlaması mümkün değildir.
2. Eğlence hayatı gündelik yaşam içerisinde insan hayatının önemli bir bölümünü kapsamaktadır. Ancak eğlence hayatının oluşmasında ve şekillenmesinde popüler kültürün etkisi oldukça fazladır.
3. Popüler Kültürün etkisindeki eğlence hayatı toplum için Zararlı etkiler ortaya koymaktadır.
4. Ankara'daki eğlence yaşamının tarihi gelişimi, popüler kültürün tarihi gelişimiyle paralellik ve benzerlikler göstermektedir.
5. Ankara'daki Eğlence Hayatı, İstanbul Eğlence Hayatı ile kıyaslandığında çok büyük farklılıklar içermektedir.
6. Ankara'daki eğlence yaşamı, memurlar ve öğrencilerin ihtiyaçları çerçevesinde şekil almaktadır.
7. Ankara'daki eğlence hayatının müdavimlerinin bütçelerine göre mekanlar seçmektedirler.
8. Ankara Eğlence Hayatı, geçmiş yıllara oranla gerileme içerisinde. Bunun en büyük sebebi ise ekonomik nedenlerdir.

I. BÖLÜM

POPÜLER KÜLTÜR KAVRAMSALLAŞTIRMASI

1.1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Popüler kültür, kuramcılar tarafından üzerinde tanım olarak net bir uzlaşma oluşturulamayan, her ne kadar reddetsek de, olumsuzlasakta kendimizi içerisinde bulmaktan alıkoyamadığımız bir olgudur.

Popüler kültür olgusu, kent yaşamı ve sanayileşme ile birlikte başlamıştır. Öz olarak içinden çıktığı halkın gündelik yaşam pratiklerini içerse de, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve modernizm ile birlikte kitle kültürü içerisinde çökertilmiştir, gasp edilmiştir.

Kitle iletişim araçlarının ortaya çıkması ve yaygınlaşma sürecine kadar içerisinde daha çok folklorik ürünler barındıran eğlence kültürü/hayatı, modernite ve kentleşme olgularının toplum tarafından benimsenmesi ile birlikte folklorik öğelerden sıyrılmış ve popüler kültür ürünlerine ait öğeleri bünyesinde taşımaya başlayarak bir nevi tüketim kültürü ile özdeşleşmiştir.

Genel olarak bakıldığında tüm eğlence ürünleri belli toplumsal ortamlarda, belli kültürel oluşumların bir kesiti olarak ortaya çıkarlar. İçerilerinde barındırdıkları unsurlarla olan ilişkileri, bir takım etkileşimlerden kaynaklanmaktadır. O nedenle, özellikle günümüzde yaşanan eğlenceye / eğlence hayatına önyargılı bir tavırla yaklaşarak dayanaksız birtakım yakıştırmalar yapmak yerine, içinden çıktıkları toplumsal ve kültürel ortamları göz önüne alarak değerlendirmenin daha doğru ve yararlı sonuçlar doğuracağı açıktır. Eğlence kültürü, toplumsal anlamları belirlenerek ele alınmalıdır. Bu da onların içinde yer aldıkları, ürünü oldukları tarihsel ve toplumsal bağları içine oturtularak incelenmelerini gerektirir. Bunun için de eğlencenin, üreticiden tüketiciye ulaşımı sürecinde etkili olan geçmişe ait deneyimlerle, o andaki yaşam pratiklerini kapsayan tüm kültürel pratiklerin birleşme ve kaynaşma süreçleri göz önüne alınmalıdır. Çünkü

unutulmamalıdır ki, geçmiş dönemlerde eğlence toplumları var etmiştir, nesillerden nesile eğlence yoluyla kültürel öğeler aktarılmıştır. Ancak, günümüzdeki popüler kültür ürünleri ile kuşatılmış bulunan eğlence hayatına baktığımızda, toplumun yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olduğu da bir gerçektir.

1.2. KÜLTÜR KAVRAMININ AÇIKLANMASI

Kültür kavramı üzerinde, geçmiş dönemlerden beri farklı disiplinler içerisinde (iletişim, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, antropoloji vb.) birçok tanım yapılmıştır. Bu tanımların ortak özellikleri ise kültürü olumlamalarıdır. Tarih boyunca “Kültürlü olan insan iyi insandır” şeklinde bir yaklaşım süregelmıştır/süregelmektedir. Kültür kavramı nedir, nerede doğmuştur, nasıl açıklanmalıdır soruları üzerinde kısaca durmak ve bu kavram üzerinde çalışma yapan araştırmacılara bir karşılaştırma çerçevesi içerisinde yer vermenin yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

İlkçağlardan itibaren insanoğlunun tarihi, bireysellikten sosyalleşmeye, göçebe hayattan yerleşik hayata geçmeye doğru seyir etmektedir. Bireysellik baz alındığında kültür; *“Bir insanın düşünce, tutum ve davranışlarını etkileyen öğreniler bütünü”* şeklinde tanımlanabileceği gibi, yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte yaşamaya ve ortak değerler paylaşmaya başlanmasıyla birlikte, *“Tarihi, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan maddi manevi değerlerin tümü”* şeklinde de tanımlanabilir.

Latince *“cultus”*, İngilizce *“cultivation”* yani tarım, yetiştirme sözcüğünden doğmuş bir kelime olan kültür, doğaya hakim olmadan gelen, toplumlarda paylaşılan ve ayırt edici olan özelliklerin tümü olarak da adlandırılmaktadır. Özellikle İngilizcedeki kökeninden dolayı zaman zaman ülkemizdeki bazı araştırmacılar (Ziya Gökalp gibi) tarafından da *“tarla, ürün ve bir şeyi ekmek”* olarak da adlandırılmıştır.

Kültür üzerinde çeşitli tanımlar yapılmasının en önemli nedeni sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda bir çok terim ve kavram üzerinde net bir uzlaşma sağlanamaması olmakla birlikte, politik ve ideolojik farklılıkların bir episteme farkı olarak ortaya çıkması ve bu halin kavram üzerinde de görülmesidir. Dolayısıyla bundan kültür kavramı da nasibini almıştır. (Bostancı, 2002: 131)

1.2.1. Kültür Kavramının Bazı Tanımları

Kültür kavramının araştırmacılarca birçok tanımı yapılmıştır.

Cumhuriyet sonrasında, sosyal bilimler açısından ileride de yaşanabilecek kavram kargaşalarına bir ışık tutabilmek amacıyla Hilmi Ziya Ülken tarafından hazırlanan Sosyoloji Sözlüğünde kültür, belirli bir toplumun karakterini meydana getiren fikirler, bilgiler, inançlar, teknik mahsulleri, davranış ve tavır tipleri sistemidir şeklinde tanımlanmaktadır. (Ülken, 1969: 185)

Özer Ozankaya “*Toplum Bilimine Giriş*” isimli çalışmasında kültür tanımlamasını yaparken, o zamana kadar yapılan tanımlardan esinlenmeden, kapsamlı olmayan bir çerçeve içerisinde açıklama getirmeyi yeğlemiş ve

Ekin (kültür); insanların toplumsal ve tarihsel gelişimi içerisinde yarattıkları bütün özdeksel (maddi) ve tinsel (manevi) öğelerin toplamıdır. Teknik ilerlemenin, üretimin, eğitimin, bilimin, gökçe yazın ve öbür güzel sanatların belli bir toplumsal gelişme aşamasındaki düzeyini gösterir. Bu nitelikleri ile ekin, halk yığınlarının etkinliklerinin ürünüdür şeklinde bir tanımlama getirmiştir. (Ozankaya, 1984: 113)

Mustafa Erkal ise, “*Kültür insan davranışına ve davranış yoluyla meydana getirilen değer, fikir ve diğer sembolleşmiş mana sistemlerinin devredilen ve yaratılan muhtevasıdır*” demektedir. (Erkal, 1987: 116)

Dikkat edilirse, 1990’lı yıllara gelinceye kadar ülkemizde kültür ile ilgili yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun sosyoloji, toplumbilim ve halkbilim alanında faaliyet gösteren çalışmacılar tarafından yapıldığı, ancak farklı

disiplinlerden gelen bu araştırmacılarında tanımlamaları yaparken kendi bakış açılarının etkilerinde kaldıkları değerlendirilmektedir.

Bir başka toplumbilimci olan Mahmut Oktay, artık kitle iletişim araçlarının da etkisini göstermeye başladığı 1990'lı yıllarda yayınlanan "*Davranış Bilimlerine Giriş*" isimli kitabında kültür tanımlamasını yaparken, materyalist kültür kavramının kullanarak, materyalist kültür kavramının, "İnsan toplumunun gelişmesini yalnızca toplumsal sistemin, belirli bir doğaltarihsel gelişme sürecinin nesnel yasallıkları olmayıp aynı zamanda insanların doğayı özümlemeleri ve değişime uğratmalarının da bir sonucu olduğunu" ileri sürdüğünü belirtmekte ve kültürün içeriği ve gelişme biçimleri de ekonomik toplumsal oluşumların temel yapısıyla ve bunların tarihsel somut görölüş biçimleri ile belirlendiğini belirtmektedir. (Oktay, 1996: 91)

Bir halkbilimci olan Özkul Çobanoğlu ise kültürü, insanların, biyolojik kalıtlarının ötesindeki ihtiyaçlar, doyumlar ve doyumsuzlukların şekillendirdiği ve insanların öğrenme yoluyla kazandığı, edindiği, inşa ettiği maddi ve manevi birikimi, değerleri, yönelimleri, duygu ve düşünce dünyaları, sosyal davranışları, teknolojileri ve sanatlarının tamamını ifade eden ve doğaya eklenmiş yaratmalar, donatmalar bütünüdür şeklinde açıklamaktadır. (Çobanoğlu, 1999: 2)

Sulhi Dönmezer, "*Toplum Bilim*" isimli çalışmasında kültür için, bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, örf ve adetlerden ve insanın toplumun bir üyesi olarak yeteneklerinden oluşmuş karmaşık bir bütündür demektedir. (Dönmezer, 1999: 99)

Ülkemizdeki araştırmacılar tarafından verilen örnekler dışında, özellikle kültür alanında yaptığı çalışmalar ile kendinden sonraki tüm araştırmacıların referans aldıkları bir isim olan Raymond Williams kültürü; toplumsal etkinliklerin özgüllük taşıyan dil gibi, sanat üslupları gibi entelektüel çalışmaları şekilleri gibi bütün kültürel etkinlik katmalarının üzerinde yer alan bütün bir yaşam biçimi içeren bilgilendiren tin ve öncelikle diğer toplumsal etkinlikler tarafından biçimlendirilmiş bir düzenin doğrudan ya da dolaylı

ürünü olarak tam olarak betimlenebilen bir kültürün içinde yer aldığı bütün bir toplumsal düzen olarak tanımlamaktadır. (Williams, 1993: 10)

Kültürün sosyoloji ve antropolojide ayrı bir “*bütün yaşam biçimi*” olarak algılanışı ile kültürün, daha özelleşmiş olan ama ayrıca daha ortak kabul gören “*sanatsal ve entellektüel etkinlikler*” şeklindeki anlaşılma biçimi arasında bazı pratik yakınlaşmalar sağlanmıştır. Buna göre kavram, genel bir anlamlandırma sisteminin üzerinde durulduğu için, sadece geleneksel sanatlar ve entellektüel üretim biçimlerinin ifadesi olmaktan çıkarak, bugün bu karmaşık ve gereğince genişlemiş alanı kurgulayan bütün bir “imgesel pratikler”i sanat ve felsefeyi de içerecek biçimde dilden gazeteciliğe, moda ve reklamcığa kadar bütün alanları kapsar hale gelmiştir. (Williams, 1993: 11-12)

Siegelaup aynı siyasal yaklaşımdan yola çıkarak kültürü, “*Tarihsel olarak saptanmış bir grup veya sınıfın kendi maddi ve sosyal varlığını yaratma, yeniden üretme ve geliştirmedeki kendine özgü yolu*” olarak tarif etmektedir. Bu yaratma yolu sadece belli maddi üretim biçimini değil, aynı zamanda bilinçli-bilinçsiz inançlar, değerli-değersiz fikirler hisler, genel jestler, günlük hayat alışkanlıkları, dil ve iletişimi de kapsamaktadır. (Oktay, 1996: 92)

Malinowski kültür kavramının içine dolaylı biçimde de olsa teknoloji kavramını dahil etmektedir. Malinowski’ye göre insanlar kültür vasıtasıyla tabiata karşı fakat kendileri için yapma bir çevre yaratmaktadırlar. O halde insanın, çevresiyle ve tabiatla mücadele ederken kullanacağı teknik aletler ve yöntemler, yani kısaca teknoloji bilgisinin de kültür kavramının içinde düşünülmesi gerekir. Daha doğrusu kültür insanın doğayla ve çevreyle mücadele ettiği yöntemler ve bunu kullanarak kendisine yarattığı yaşam biçimidir. (Malinowski, 1992: 66)

Bozkurt Güvenç ise, kültürün çeşitli anlamlarından yola çıkarak uygarlık, teknolojik ve biyolojik estetik ve sanat anlamında ve beşeri ve günlük dilde de kullanılan anlamıyla çeşitli düşünörlere aften kültürün anlamını şöyle sıralamaktadır:

(a) "Varlığımızın yapısını belirleyen sosyal bir süreçle öğrendiğimiz uygulama ve inançların, maddi ve manevi öğelerin birliği (Sapir),

(b) "Bir toplumun tüm hayat biçimi" (Linton),

(c) "Sosyal kültürel evrendeki açık seçik eylemlerin ve araçların ortaya koyduğu ve nesnelleştirdiği anlamlar ve değerler ve kurallar, bunların etkileşim ve ilişkileri, bütünleşmiş ve bütünleşmemiş grupları" (Sara),

(d) "İnsanların içinde bulunduğı yaşam biçimlerine uyumlarını toplama" (Sumner, Keller),

(e) "Toplumsal olarak öğrenilen ve aynı yolda yeni kuşaklara aşıl原因an davranış örüntöleri ya da kalıpları" (Tozzer),

(f) "Büyütölerek ekrana yansıtılmış bireysel psikoloji" (Benedict),

(g) "Doğanın yarattıklarına karşılık insanoğlunun yarattığı hemen her şey" (Marks), (h) "Belli bir düşönceler ya da bütünü" (Wissler),

(i) "Maddi öğelerin, davranışların, düşünce ve duyguların simgelerden oluşan sembollere dayalı bir örgütlenmesi". (Güvenç, 1991: 99-100)

Tüm bu yukarıda verilen tanımlar ekseninde bir değerlendirme yapacak olursak, tarih boyunca kendini toplumsal örgütlü yaşam içinde üreten insan, aynı zamanda bu üretimin ayrılmaz ve bütünleşik bir parçası olarak kendi kültürünü de üretmiştir. Yani örgütlü üretim tarzı içinde oluşturulan güç ilişkileri ve eşitsizlikler o örgütlü yaşamın ifade biçimleridir ve bu ifade biçimleri kültür olarak ortaya çıkar. Dolayısıyla kültür, örgütlü ilişki tarzlarıyla ve bu tarzı çeşitli biçimlendirme ifadesiyle kendini gerçekleştiren insanın bu gerçekleştirme tarzıdır. (Alemdar ve Erdoğan, 2005: 18)

Ticarete bağılı olarak gelişen kültür, birbirini tanıma ve ardından ticari bağlamda egemen olanın özellikle egemen ticari kültürünün diğerine nüfuz etmesi ve egemenlik kurması ve hatta tümüyle ortadan kaldırmasına kadar giden biçimlerde olur. Çerçinin ortadan kalkması ve bakkalın isim değiştirip süpermarket olması buna en somut örnektir. Bu durum egemen ideolojide kültürel alışveriş, kültürel dokunma, kültürel karşılıklı bağımlılık, kültürel gecikme gibi tanımlamalarla nitelenir. (Alemdar ve Erdoğan, 2005: 19)

Kültür ile ilgili yapılan tüm tanımlamalara dikkat edilirse, bütün açıklamalarda kavram, insan ve insan faaliyetlerinden hareket eden bir yaklaşım tarzının getirdiği tanımlamalara görev açıklanmıştır/açıklanmaya çalışılmıştır. Elbetteki bu tanımlamalar, tanımlayan kişinin dünya görüşü, tecrübeleri ve yaşam biçimlerinin bir ürünüdür. Bu duruma dikkat çeken İrfan Erdoğan ve Korkmaz Alemdar'a göre;

“İnsanın yaşam çevresi dünya görüşlerinin kaynağıdır. Dünya görüşleri insanı ve ilişkilerini açıklamaya çalışan düşünsel/ideolojik çerçevelerdir. Dünya bu çerçevelere göre oluşmaz; bu çerçeveler dünyayı oluşturan insanlar tarafından oluşturulur. Dolayısıyla kültürün ne tek, ne de herkesin kabul edebileceği evrensel bir tanımlaması vardır. Çeşitli dünya görüşlerinin (ideolojik çerçevelerin) getirdiği tanımlamalar bulunur. Aynı veya benzer ideolojik çerçeveler içinde bile kültürün tanımlanmasında tek bir tanım birliği üzerinde fikir birliği etmek hemen hemen olanaksızdır”. (Alemdar ve Erdoğan, 2005: 19-20).

1.2.2. Yüksek Kültür-Alçak Kültür Kavramları

Kültür kelimesi, Latince *"cultura"* kavramından gelmektedir. İlk çağlarda kültür kavramı, bir şeyi ekip yetiştirme veya bakma sürecine verilen isim olarak kullanılmıştır. Örneğin “ekinin” ekilip yetiştirilmesi veya hayvanların bakımı, beslenmesi, çiftleştirilmesi, yetiştirilmesi gibi. Kültürün bu anlamda kullanılması da gayet doğaldı, çünkü ilkel çağlarda insanların yapabildiği ve uğraşabildiği tek iş tarımsal alanda faaliyet göstermekti ve henüz örgütlü bir yaşama geçilememiştir.

İlk ve orta çağda, yerleşik hayata geçilmeye başlanması ile birlikte, bir gündelik yaşamda şato olgusu ile karşı karşıya kalındığı görülmüştür. Özellikle Kıta Avrupa'sında, şatonun her yere hakimiyeti söz konusudur. Örneğin, yazılan eserlerin bile ismi "*Saraydan Kız Kaçırma*" şeklindedir. Yani saray/şato dışındaki bir hayat yok sayılmaktadır.

Belirtilen zamanlardaki yaşam tarzına ve kültürü tanımlama anlayışına uygun olarak Eliot, kültürü sanat ve edebiyatla özdeşleştirmektedir. Yani kültürü, şatonun/sarayın içerisinde yaşayanlarla özdeş hale getirmektedir. Dışarıdaki insanlar, hamallık yaptıkları için kültür dışı/kültürsüz sayılmaktadırlar. Her tespit ve olayda şatoların içindekiler baz alınmaktadır. Bu bakış aynı zamanda modernite ile de bağlantılı olmaktadır. Terbiye, eğitim, modernite ve kentleşme olanaklarını bilen insan kültürlü insan olarak sayılmaktadır. Modernite ve kentlilik birbiriyle doğru orantılı tutulmaktadır. Kırsal kesimde yaşayan, yani kültürlü sayılmayan insan doğanın kurallarıyla yaşamakta, kültürlü insan ise edinilmiş olanaklarla yaşamaktadır.

Yüzyıllardan beri süregelen örgütlü insan yaşamında, aristokrat bir kesim bulunmakta ve bu kesim, düşünsel eylem ve üretim (müzik, resim vb) yapmaktadır. Bu kesim kültürel donanımlara sahiptir ve güya kültürü hak etmişlerdir.

Kırsal kesimde ise beden gücüne dayalı bir insanların sürdürdüğü bir yaşam tarzı bulunmaktadır. Bu insanlar için ise *kültürsüz insan* tanımı yapılmıştır. Bu insanların kültürü hak etmedikleri ileri sürülmüştür. Aslında, günümüzde modernitenin öngördüğü kurallara göre bu bakış açısının ve bu ayrımın hala devam ettiği görülmektedir. Toplumsal değerler ve donanım, günümüzde dahi kültürlü insan tanımını topluma ve bireylere bu şekilde aşlamıştır.

Söz konusu yaklaşım yüzyıllarca kabul görmüştür; yani *beden gücünde kültür yoktur*. Çünkü insanlar eğitilmemektedir ve de dolayısıyla donanım imkanı yoktur. İki kesimin sınıflandırılması ve karşılaştırılması aşağıda tablo şeklinde sunulmuştur:

Tablo 1. Orta Çağ Avrupa'sında Aristokrat ve Emekçi Kesimin Karşılaştırılması.

Aristokrat Kesim	Emekçi Kesim
Değerli, ince, ruhsal	Bayağı işler yapıyor
Beden gücüne dayalı işlerle uğraşmıyor	Beden gücü ile ayakta kalıyor
Ruhunu zenginleştiriyor	Bedeni gelişiyor
Tablo yapıyor, piyano çalıyor	Sanatsal zevklerle uğraşmıyor

Bu bakış açısına göre kültür, zengin ve elit kesimin tekeline bulunmaktadır. Ancak zaman içerisinde emekçi kesiminde bir şeyler yaptığının farkına varılmasıyla, kültür tanımlamalarında bir yumuşama yaşanmıştır. Şöyle ki, aristokrat kesim piyano çalıyor ise emekçi kesim de piyanoyu inşa etmektedir. Bu durum, zamanla bir sınıflandırma yapılmasına yol açmıştır: **Yüksek kültür ve Alçak Kültür**.

Tarih boyunca her dönem kültürlüler ya da yüksek kültürlüler efendilerden, diğer bir deyişle egemen kesimden yana olmuşlardır. Bu durum, kültürle güç arasında doğru orantı kurulmasına da yol açmıştır. Dolayısıyla kültürle sistem arasında da doğru orantı kurulmuş, sistemi yönetenler kültürlü olarak adlandırılmışlardır.

Bu yerleşik bakış açısı, Karl Marx'ın kültürü "*İnsanların İş Yapış Biçimi*" olarak tarif etmesine kadar sürmüştür (Williams, 1993). Marks, böylece o zamana kadar süregelen tüm anlayışları parçalamış ve bu alanda büyük bir kırılmaya yol açmıştır. Marks'a göre; *yaşamına bir anlam yapmak ve katmak isteyen herkes kültür yapmaktadır*. Aslında buradaki kültürün tarifinde Marks'ın amacı işçi sınıfına gönderme yapmaktır. Diğer kültür tariflerini yapanlar sadece güce önem vermişlerken, Marks üretimi yapan kesime atıfta

bulunmakta ve asıl gücün üretimi yapanda olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla kültürü de bu kesimin üretmekte olduğunu belirtmektedir.

Daha sonra 1930'larda Hogart, kültürü İngiliz İşçi Sınıfı ile ilişkilendirmiştir. Hogart'ın da Marks'ın yolundan gittiği ve Marks'ın yaptığı tanıma destek çıktığı anlaşılmaktadır.

Ancak gerek Marks, gerek Hogart, gerekse Thomson'un işçi sınıfına atıfta bulunarak yapmış oldukları kültür tanımları, özellikle işçi sınıfının fazlasıyla bulunduğu ve kültür çalışmalarının yapıldığı İngiltere'de pek fazla bir değişim getirmemiştir. Çünkü İngiltere'de gündelik hayatta asalet geleneği süregelmektedir. Halk arasında lordlar, avamlar, kenar mahalleliler vb. gibi bir ayırım bulunmaktadır. Dolayısıyla İngilizler tarafından kültür; *sanat ve edebiyat* olarak tanımlanmaya devam edilmiş, sanat da soylu, estetik ve asil olanların ürettikleri eserler olarak görülmüştür. 20. yüzyılın başına kadar bu anlayış devam etmiştir. Hatta İngiliz eleştirmenler sıradan insanları eleştirmeye devam etmişler ve yaşanan tüm olumsuzlukların sebebini sıradan insanlarda görmüşlerdir. *

Williams ise sıradan insanların kültürü, gündelik yaşamın kültürü ayırımını yaparak, kültürü insanın yaşam biçimi olarak tanımlamış ve bir bakıma Marks'la aynı noktaya gelmiştir.

Yapılan çeşitli görüşler sonucunda kültürün alışagelmışin dışında mercek altına alınıp incelenmesi ve ayrıntılı kültür analizi yapılması amacıyla bir grup İngiliz tarafından Birmingham'da "*Çağdaş Kültür Çalışmalar Merkezi*" kurulmuştur. Ancak bu durum mevcut yönetimi rahatsız etmiş, John Major ve Margaret Thatcher gibi İngiliz yöneticiler söz konusu merkezi kontrol altına almaya çalışmışlardır. Zamanla buralarda yapılan çalışmalar sosyolojiden metin çalışmalarına, antropolojiden iletişim bilimlerine kadar farklı alanlara kaymaya başlamış ve kültürel çalışma merkezleri artmıştır.

* Ortaçağ'da geçen günümüz çocuk hikayelerinin bir çğoundu, halkın arasında yaşayan ancak gerek davranış, gerekse fiziki görüntüsü daha iyi bulunan, yaşlılarından ve hatta yaşça büyüklerinden bile daha zeki ve terbiyeli olan bir çocuğun, hikayenin sonunda Kraliyet ailesinin bir ferdi olarak çıktığına çokça rastlanmaktadır.

Günümüzde yaygın olarak kullanılan kültürel çalışmalardaki ayırım ve tanımlamalar ve kavramlar ise, modernizmle birlikte ortaya çıkmıştır. Serbest piyasa ekonomisinin gelişimiyle birlikte “pazar” ve “tüketim” kavramlarının benimsenmesi, çoğunlukla sanat yapıtlarıyla özdeşleştirilen kültür tanımının iki ayrı düzlemde ele alınmasına neden olmuştur: Mevcut dünya ve gündelik yaşamı aşarak bir ütopya yaratabilen sanatçının yapıtı olan “yüksek kültür” ve kitlelerin güdülüp yönetilebilme ve yönlendirilebilmesi amacıyla üretilip yaygınlaştırılan “kitle kültürü”.

1.3. KİTLE KÜLTÜRÜ

Kitle kavramı, tarihsel süreç içerisinde dayanağını halktan değil, kitle kavramından almaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta kitle ile halk kavramının aynı şeyi ifade etmediği gerçeğidir. Ansiklopedik tanımı ile kitle: *“Kurumlanılın çoğunluğunun, farklılaşmamış, benzeşik gruplar olarak görülen toplum üyelerine yöneldiği toplumsal örgütlenme tipi”*dir. (Büyük Larousse, 1986: 6821)

Yine bir başka tanıma göre, *“Sosyal grupların öğelerine sahip bulunmayan ve özellikle devamlı nitelikte olmayan, kendisini meydana getiren kişiler arasında karşılıklı bağlılık, tavır ve hareketlerde aynı standartların bölüşülmesi, aynı normların uygulanması özelliklerinden yoksun kümeler sosyolojide kitle denilmektedir”*. (İçel, 1998: 10)

Alan Swingewood, “Kitle Kültürü Efsanesi” isimli çalışmasında, kapitalist işbölümünün gelişmesi, fabrikalardaki geniş kitlesel örgütlenme, kitlesel meta üretimi, iş olanaklarının artması sonucu kentlerdeki nüfus artışı, işçi sınıfının oy hakkını elde etmesiyle siyasetin kitlesel boyutlara taşınması, karar alma mekanizmasının merkezileşmesi gibi olguların özellikle 19. yüzyıl Batı Avrupa’sında bir araya gelmesi ile “kitle toplumu” kavramının ortaya çıkmasını sağladığını vurgulamıştır. (Swingewood, 1996: 17)

Buna göre kitle terimi ideolojideki değişimi ifade eder ve yükselen burjuvazinin modern kapitalist devlet içinde iktidarını pekiştirmesinden önce

toplumsal düşüncede ortaya çıkar. Kapitalizm, toplumsal ilişkileri kalıtsal ayrıcalıklara ve katı güç ve statü hiyerarşisine dayanan tabakalaşma sisteminden biçimsel eşitlikçi sistemine doğru dönüştürürken, yeni baskın sınıf hem feodal kalıntıları (özellikle aristokrasiyi) hem de doğmakta olan proletaryayı otoritesine tabi kılmak ister. Bu nedenle de kitle toplumu terimi, aristokrasi yanlısı ve kapitalizm karşıtı ideologlar tarafından **ticaret ve endüstrinin değer ve pratiklerine saldırırken alçaltıcı bir anlam yüklenerek kullanılmaktadır.** (Tellan, 2006: 14) Bu durum, yukarıda verilen örneklerde de görüleceği gibi, ansiklopedik ve bilimsel açıklamalarda da kendisini göstermektedir.

19. yüzyılın başlarında yaşanan sanayi devrimi, beraberinde büyük ölçekli endüstriyel üretimi ve yeni iş gücü arayışlarını getirmiştir. Hızla büyüyen kentler ve bu kentlerde çalışmak için gelen insanların yaşadığı kültür şokuyla birlikte taşra insanına has sıkı bağlarının azalması, fabrikalaşmanın yarattığı monoton hayat tarzı, değişen ahlaki değerlere ve yeni bir toplum yapısına yol açmıştır. Yeni oluşan sanayi toplumunun tek tip olduğu düşünülen kültür yapısına ise *kitle kültürü* adı verilmiştir.

Kitle kültürü kavramı, kitle toplumuyla bitişik bir kavramdır. Batılı toplumların 19. yüzyıl sonundan itibaren, birbirleriyle aynı özelliklere sahip ama bir o kadar da birbirlerinden uzak “atomlaşmış” bireylerden oluşan türdeş bir toplum haline geldiğini varsayan bu kavram, aslında toplumsal farklılıkların varlığını yok sayan bir kurama dayanmaktadır. Böylelikle kitle kültürü kavramını kullananlar, çoğunlukla yalnızca sanatı dışarıda bırakarak, modern toplumda tek bir kültür olduğunu varsaymaktadırlar.

Kitle kültürü, kitle iletişim aygıtları tarafından yayılan enformasyonun hem genel anlamda içeriğini, hem de bu enformasyonun tüketiciler üzerinde ürettiği etkileri ifade etmektedir. Kitle kültürü, “*günlük hayatın sembolik anlam yapıları ve pratiklerinde bir dizi dönüşümlere özgü kitle tüketiminin etkisini yaratan tüketim kültürünü içermektedir*”. Tüketim kültürü ise her şeyden önce, imajın rol oynadığı bir kültürdür. İmajların meta olarak üretimi bu kültürün özelliğidir. (Bayhan, 1997: 42)

Kitle kültürü eleştirmenleri, kitle kültürünün insanlardan daha iyi işler için kullanılabilecek enerjiyi aldığı, onlarda pasiflik ve vurdumduymazlık yarattığı için zararlı olduğunu söylemektedir. Bu teoriye göre birey, kaybettiği aidiyet duygusunun sonucunda topluluğun içinde kaybolmayı tercih eder. Bunun sonucunda toplumun değer yargıları ve davranış kalıpları (olumsuz anlamda) bireyde görülmeye başlanır. Kitle kültürü teorisyenleri, halkı benzer davranış kalıplarına ve zevklere sahip tek bir bütün olarak görür ve onların beğenilerini küçümserler.

Kitle kültürü belli bir toplumda iletişim süreçleri teknolojik araçlardan geçerek oluşur. İletme (üretme) ucundaki az sayıda kimseden alınan (tüketim) geniş kitlelere doğru olan tek yönlü bir iletişimi destekler. (Alemdar ve Erdoğan, 1994: 123)

Kısaca özetlemek gerekirse kitle kültürü, kitle iletişimi yoluyla gerçekleştirdiği tüketim kültürünü ve buna bağlı olarak tüketim kalıplarını da içererek, bu yapıya tüketicilerin tanımlanması ve arttırılması işlevlerini de üstlendirir.

Bu kavramlar ekseninde bir tanım yapılacak olursa, popüler kültürün sanayileşmiş haline ya da kültür endüstrisi tarafından üretilen ve tüketimi yönlendirilen popüler kültüre *kitle kültürü* denilmektedir.

Kitle ve kitle toplumu terimleri, başlangıçta aristokrasi yanlısı ve kapitalizm karşıtı düşünürler tarafından, burjuvazinin değer ve pratiklerine karşı alçaltıcı bir anlam yüklenerek kullanılmıştır. Burjuvazinin siyasal iktidarı ele geçirmesinden ve işçi sınıfının sayıca ve bilinç düzeyi olarak gelişiminden sonra, bu sefer de burjuva ideologları tarafından proletaryaya karşı benzer bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. (Tellan, 2006: 13)

Adorno, 1947 yılında Horkheimer ile birlikte Aydınlanmanın Diyalektiği'ni yazarlarken kitle kültürü yerine kültür endüstrisi kavramını tercih etme nedenlerinin “*kültür endüstrisinin bizzat kitlelerden kendiliğinden kaynaklanan bir kültür gibi, popüler sanatın çağdaş biçimi gibi bir şey olarak yorumlanmasını engellemek*” olduğunu söylemektedir (Adorno, 1975). Bu

yaklaşım önemlidir, zira kitle kültürü kavramı, kitlelerin kendiliğinden ve kendileri için ürettikleri kültürden farklı bir şey olduğu anlaşılmaktadır.

Alemdar ve Erdoğan'a göre kitle kültürü *"tekelci kapitalizmin hem mal hem de imajlar satışını yapan, uluslararası pazarın değişmelerine ve gereksinimlerine göre biçimlenip değişen, önceden-yapılmış, önceden kesilip biçilmiş, paketlenip sunulmuş"* bir kültürü anlatır (Alemdar ve Erdoğan, 2005: 34).

Yine Alemdar ve Erdoğan'a göre kitle kültürü ilk olarak ihtisaslaşmış özel bir sektör olarak, sonrasında durmadan artan endüstri üretimi olarak ve en sonrasında ve önemlisi, ilk defa işçi sınıfına yöneltilen ve özellikle onların tüketimi için üretilen bir kültür olarak ortaya çıkmıştır. (Alemdar ve Erdoğan, 2005: 25)

Bu tanımlamadan yola çıkarak, televizyon, radyo, gazete, sinema, çizgi roman, eğlence endüstrisi, gibi kitle iletişim araçları kullanılarak sunulan kitle kültürü ürünlerinin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

(1) Kitleseldir: üretim çok geniş kitlelerin zevklerine hitap etmesi, yani daha çok satması için yapılır.

(2) Mekaniktir: sanatsal kaygı en az düzeydedir.

(3) Eklemlenebilirdir: her türlü kültürel üründen alınan parçaların birleştirilmesi ile inşa edilir.

Bu özellikleri ile kitle kültürünün, sahte bilinç olarak ideoloji ürettiği ve yaydığından da söz edilebilir. Kapitalizm hedeflediği tüketim toplumunu oluşturmak ve devamını sağlamak için; kitlesel olarak ürettiği ürünleri, yarattığı sahte gereksinimleri karşılamak amacıyla pazara sürer. (Tellan, 2006:15)

Kapitalizmin üretimi olan kitle kültürü, kapitalizme rağmen (pazar yapısına / biçimine, üretim ilişkilerine rağmen) üretilen popüler kültür üzerinde egemenlik kurmaktadır.

Peki, o zaman popüler kültür nedir?

1.4. POPÜLER KÜLTÜR

Yukarıda da değinildiği gibi, sosyal bilimlerde çeşitli nedenlerden dolayı pek çok kavram üzerinde ortak bir tanım sağlanamamaktadır. Hele de bu kavram popüler kültür kavramı ise, değil ortak bir tanım bulmak, net bir tanım yapmak bile oldukça güçleşmektedir.

Popüler kültürün ne olduğunu bilmek, anlamak ve kavramak için “popüler” ve “kültür” sözcüklerinin birbirlerinden bağımsız olarak analizi ile anlamlandırılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Kültür kavramının önceki bölümlerde ayrıntılı olarak üzerinde durulmuştu. Bu yüzden, kültürü bir bakıma anlamlandıran popüler kelimesi üzerinde durmakta yarar vardır.

Başlangıçta bir hukuk ve politika terimi olan popular, Latince popularisten geliyordu ve anlamı halka ait olandı. (Williams, 2005:285) Bir görüşe göre de popüler, İngilizce people kelimesinden türetilmiştir. People, İngilizcede ahali, halk, ulus, millet, kavim, ırk, aile, yakınlar ve insanlar anlamına gelmektedir. (Redhouse, 2004: 123)

Her iki yaklaşımda da, ilk bakış olarak popüler kültürün, halk, halkın kültürü, halka ait olan kültür anlamına geldiği görülmektedir. Acaba gerçekten öyle midir?

Popülerin günümüzde kullandığı biçimiyle iki temel tanımı vardır. Hakim olan birinci tanımda popüler “yaygın olarak beğenilen, tüketilen” anlamına gelmektedir. Bu tanımı Stuart Hall “ticari” tanım olarak ifade etmektedir. İkinci tanım ise antropolojik tanıma yakın, halka ait anlamına gelmektedir. Stuart Hall, halkın yaptığı ve yapmış olduğu her şeyi kapsamaya çalıştığı için bu tanımı “betimleyici” tanım olarak adlandırmaktadır. (Özbek, 2000: 81)

Williams'a göre sözcüğün kullanımının kayıtlarını bize bırakmış olan çoğu insan, soruna tepeden bakmıştır ve bu boyutuyla kavram aynı zamanda "aşağı" ya da "alt" anlamı da taşımaktadır. Kavramın "çok tutulan" şeklindeki temel bir anlamı 18. yüzyılın sonlarında; "çok beğenilen" anlamı ise 19. yüzyılda belirginleşir (Williams, 2005: 285-286).

Kuşkusuz, söz konusu tanımların anlamlandırılması, popüler kültürün tanımına da etki etmektedir. Ancak yaptığımız literatür çalışmaları ve edindiğimiz temel izlenimler sonucunda, "popüler kültür" kavramını anlamlandırmak için "popüler" sözcüğünden yola çıkmak kavramı eksik tanımlamak anlamına gelmektedir. Popüler kültür her ne kadar çok beğenilenleri, çok tutulanları, yani popüler olanları içerse de popüler olanın ne olduğu/kim tarafından popüler sayıldığı/ne kadar popüler olacağı gibi soruların yanıtlarını vermek oldukça güçtür. Üstelik popüler sözcüğündeki anlam kaymaları, dikkatleri ardından gelen kültür kavramının yaratıcısına değil tüketicisine yöneltilmektedir. Kısaca popüler kültür başlı başına bir kavramdır ve kendisini oluşturan iki kelimeden (popüler ve kültür) farklı bir anlama işaret etmektedir. (Tellan, 2006: 6)

Tarih içerisindeki kültürel çalışmalara bakıldığında zaman, erken dönem kültürel çalışmalarda popüler kültürün kuramcılar tarafından olumlandığı ve halka ait/halkın kültürü şeklinde tanımlandığını görmekteyiz. Popülerleri "halka ait" anlamında bir kavram olarak kullanan yaklaşımlar, genel olarak popüler kültüre olumlu bakmaktadır. Kitle kültürü eleştirmenlerinin tersine, popüler kültürü halkın kültürü olarak kabul etmektedir. Popüler kültür, bu anlamda **seçkinci ve küçük bir azınlığa hitap eden kültüre de bir başkaldırı olarak algılanmaktadır.**

Edibe Sözen, popüler kültürü "herhangi bir toplumun herhangi bir zamandaki egemen olan kültürü" şeklinde, daha çok halk kültürü ile özdeşleştirecek bir tanımlamada bulunmaktadır. (Sözen, 2001: 59)

Bu biçime uygun, yani popüler kültürü halk kültürü ekseninde tanımlayan araştırmacıların en fazla etkilendikleri isimlerin başında gelen John Fiske, kültürü yaşayan canlı bir süreç olarak görmekte ve popüler kültürü olumlayarak şöyle demektedir:

"Kültür yaşayan canlı bir süreçtir yalnızca kendi içinden gelişip boy atabilir. Dışarıdan ya da yukarıdan dayatılamaz. Kitle kültürü kuramcılarının korkuları pratikten doğmamıştır; çünkü kitle kültürü var olmayacak denli çelişkilidir. Tek tip, dışarıdan ithal edilme bir kültür kitlelere hazır bir giysi gibi satılamaz. Kültür asla bu şekilde işlemez. Ne de halk, kendine yabancılaşmış bir yığın, gibi sahip oldukları tek bilinç yanlış bilinç olan tek boyutlu kişiler toplamı gibi, sistemle ilişkileri kendilerini (istekli olmasalar bile) bi haber enayiler olarak köleleştirmiş kitleler gibi davranıp yaşar. Popüler kültürü üreten halktır, kültür endüstrisi değil, kültür endüstrilerinin elinden gelen tek şey halk oluşumlarının kendi popüler kültürlerini yaratma sürecinde kullanabilecekleri ya da redde bilecekleri bir metinler ya da kültürel kaynaklar dağarcığı üretmektir". (Fiske, 1999: 36)

Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus ise halk kelimesi ile tanımlanmak istenilenin, kültür ve eğitim seviyesi olarak düşük olarak kastedilen insanların oluşturduğu bir topluluk olarak görülmesidir. Ancak bu tanımın daha çok kitle kavramını açıklaması amacıyla kullanıldığını daha önce belirtmiştik. Fiske bu konuda bir istisna olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu yaklaşım ekseninde değerlendirmede bulunan Herder'e göre popüler kültür, "eğitilmişlerin kültürü" kavramının zıddı olarak, "eğitimsiz halk tabakasının kültürü" olarak kullanılmaktadır. Bu anlamda, Rönesans sonrası dünyada, "organik topluma" yakışan nitelikler yalnızca halka ait kültürde bulunmaktadır (Özbek, 2000: 83)

Popüler kültüre olumlu yaklaşanlar, bu kültürün demokratikleştirici ve egemenlere bir başkaldırı olmasının yanı sıra, aynı zamanda popüler kültürün ulusal bir kültür olduğunu da iddia ederler. Popüler kültürün ulusal bütünlüğü sağlama özelliği olduğunu söyleyen Erol Mutlu şöyle demektedir:

"Günümüzde ulus devletlerin çoğunun kültür politikalarını 'ulusçuluk' temelinde kurması ve kozmopolitliğe, 'globalleşme' eğilimlerine karşı zaten kozmopolit olan 'seçkin yüksek' kültürü değil 'popüler kültürlerini' korumak için çeşitli önlemlere başvurmaları popüler kültürün bu ulusal bütünlüğü sağlama

özelliği ile ilgilidir. Bu korumacı politikalarda başı Kanada ve Fransa gibi ülkeler çekmektedir Nafta, Gatt gibi gümrük duvarlarının kaldırılmasını, bölgesel ve ekonomik liberalleşme ve bütünleşmeyi amaçlayan uluslararası anlaşmalarda, kültürel malların dolaşımına (ki bu özellikle Amerikan popüler kültür ürünlerini serbestçe dolaşımına karşı bir önlemdir.) sınırlama getirilmeye çalışılması ulusal popüler kültürü koruma çabalarının somut bir örneğidir” (Mutlu, 2001: 35)

Oldukça sığ ve muhafazakar bir görüşle dillendirilmeye çalışılan bu tanım, bizce eksik, eksik olmasından da ziyade popüler kültürü tamamen halk kültürü ile özdeşleştirmeye çalışma gayreti içerisinde olan bir yaklaşım olarak görülmektedir.

Peki, halk kültürü popüler kültür olabilir mi?

Popüler kültür, her dönem yaygın olan kültürdür. İlk çağlarda halklar birbirinden kopuktu, dolayısıyla o dönemde kültür sponten (yerel) bir biçimde geliyor ve o yörenin kültürü olarak kalıyordu. Zamanla yerellekle beraber kitlesellik de belirdi. Bu sefer de kültür, kitle kültürü adıyla anılmaya başladı. Eskinin halk kültürü, modern zamanın halk kültürü değildir. Kültürel anlamda ilişkiler değişmiştir. Zamanla üretici ve tüketici de değişmiştir. Yerellik kalkmıştır. Zaten halk da değişmektedir, her şey değişmektedir. Dolayısıyla bu duruma bir adlandırma gerekmektedir. Popüler kültür, -o dönem için- bu anlamda en uygun adlandırma olarak belirmektedir.

Rönesans-reform hareketleri, sanayi devriminin olması, buna bağlı olarak işçi sınıfının ortaya çıkması, sonrasında burjuva sınıfının oluşması ve her iki sınıfında kendilerine ait bir yaşam biçimi oluşturmaya başlaması, kültürün tanımlanmasında oluşan farklılıklar, kırsaldan yeni yerleşim yerlerine doğru başlayan göç ve kentselleşmenin ilk adımlarının atılması, sonrasında endüstri toplumuna geçiş ve modernizmin kitlelere yayılması ile en nihayetinde kitle iletişim araçlarının gündelik hayata olan inanılmaz etkisi sonucunda, popüler kültürün tanımında/tanımlanmasında da bir çok değişiklikler olmuştur.

Zaman içerisinde endüstri toplumlarının insanlarını, “popüler”in taşıdığı anlamda halk olarak görmeyen, “her ikisi de belli özellikleri paylaşmasına karşın popüler kültür halk kültürü değildir” diyen yaklaşıma göre popüler kültür, *endüstri aracılığıyla üretilip dağıtılan metaldan oluşmaktadır.* (Çağan, 2003: 32)

Geleneksel toplumsal yapıdaki çözümlemeyle birlikte popüler kültür kavramının kullanım değeri de doğal olarak, modern toplumsal yapıda teknolojik bir içerik kazanarak, bazı farklılıklar barındırmaya başlamıştır.

Geleneksel toplum yapısı zamanında kentlerin kasabaların buralara farklı alt kültürden gelme değişik insanlardan oluşan halkına birlikte seslenen çadır tiyatroları, karagöz, ut, kemanlı ve kanunlu saz yerine çok daha örgün, çok daha teknolojiye dayanan eğlence biçimlerine geçilmiş, serbest zaman düzenlemeleri değişmiş; iletişim biçimleri yenilenmiş, ideoloji düzeyindeki düzenlemeler devletin arkaya çekilmesi ile birlikte sivil toplumun çok değişik kesimlerinde işlenilmeye başlanılmıştır. Popüler kültür de bunlardan biri olarak ortaya çıkmıştır. (Alemdar ve Kaya, 1983:188)

Diğer bir deyişle geleneksel toplum yapısından kopuşun temel dinamiklerinden biri, devletin halkla ilişkilerindeki değişimdir demek kanaatimizce yanlış olmayacaktır. Devletin, bir başka deyişle iktidarın, toplumların sivilleşme sürecinde arka plana çekilmesi sonucunda popüler kültür kamusal yaşamda rolünü etkinleştirmiştir. Popüler kültür kavramının, diğer benzer ve yakın kavramlar arasındaki yerini saptamak için şu ayırt edici özellikler tespit edilmiştir.

“1. Biçim olarak orta karmaşıklıktadır.

2. Aktarımı ya da iletimi, ortam ve teknolojik olarak dolaylıdır.

3. Bilinen bir kaynağı ya da üreticisi vardır.

4. Kültürel değerleri ve gelenekleri yeni formüller biçiminde yansıtır.

5. Ürün tüketiciye dönüktür.

6. Oldukça ucuza fakat parayla elde edilirler.”

(Oktay, 1993: 18)

Yine popüler kültürü endüstrileşme ve kitlesel üretim ile ilişkilendiren bir grup araştırmacı ise, *geniş kitleleri hedefleyen endüstrileşmiş kültür olarak tanımaktadır* (Yengin, 1996: 191). Ancak bu tanımlama, daha çok kitle kültürü tanımlaması ile özdeşleşmektedir.

Dikkat edilecek olursa, tüm bu tanımlardaki ortak özellik, popüler kültürün, şu veya bu şekilde yaygın olarak kullanıldığı ve toplumun önemli bir kesimi tarafından benimsendiği gerçeğidir. Nasıl, ne için, ya da kimler tarafından oluşturulduğu konuları günümüzde dahi hala tartışılmaktadır. Ancak **yaygınlığı tartışılmamaktadır, kesindir**. Bu yüzden, popüler kültürün, özellikle ulus devletlerin kurulmaya başlanması ile birlikte egemen güçler tarafından ele geçirilme/yönlendirilme isteği de kaçınılmaz olmuştur. Aşağıda örnek verilen çalışmalarda, popüler kültürün, yani öz anlamı itibariyle halkın kültürünün, kitle kültürü yani egemen güçler tarafından kontrol edilen kültür biçimine dönüştürülmesi, ele geçirilme süreci ve yöntemleri üzerinde durulacaktır.

Popüler kültürün tarihi, işçi sınıfının üretim süreci ile paralel olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, tarihin ilk medeniyetlerdeki büyük yapıların inşasında çalışmış işçilerin kültürüne dayandırılacak bir tarihe ve birikime sahip olduğu da düşünülebilir. Ancak geniş kitleler tarafından tüketilmek üzere üretilen, tamamen ticari bir takım prosedürlerin işletilmesi sonucu ortaya çıkmış ve özellikle medya aracılığı ile yayılan kültürün ise popüler kültürden çok *kitle kültürü* olarak adlandırılması doğru olacaktır.

Bu eksende değerlendirecek olursak, Mattelart'a göre *“popüler kültür direnenlerin, egemenliğe karşı mücadele edenlerin kültürüdür. Bu kültür kendi başına varolmaz. Egemen kültüre karşıtlık süreci içinde oluşur ve tanımlanabilir”*. Kitle kültürü ise *“popüler kültürün ürün ve pratiklerini gasp edebilir, kendine mal edebilir, onları mitlere döndürür”* (Alemdar ve Erdoğan, 1994: 111). Kısaca egemen sınıflar, kitle kültürü aracılığıyla emekçi sınıfların etkinliklerine dayanarak kendinin egemen işlevlerini biçimlendirirler. Egemen

güçler tarafından, popüler kültürü ele geçirmenin / yönlendirmenin yöntemlerinden birisi ve en önemlisi kitle kültürünün ortaya çıkarılması ve popüler kültür üzerinde hakimiyet kurmasının sağlanması olmuştur.

İngiliz Kültürel Çalışmalar ekolünün önemli temsilcisi Stuart Hall'a göre popüler kültür, güçlünün kültürüne karşı ve onun için verilen mücadelenin iç içe geçtiği yerlerden biridir. Bir rıza ve direnme alanıdır. Hegemonyanın ortaya çıktığı ve korunduğu yerdir (Hall, 1997: 22). Hall'un bu tanımlaması, popüler kültürün ilk ortaya temiz, saf ve kirlenmemiş olduğu dönemlerdeki anlamlandırılmasıdır. Ancak popüler kültürün kitle kültürü tarafından gasp edilmesi ve hegemonya altına alınmasından sonra dahi, araştırmacıların bu şekilde tanımlama çabaları olduğuna da rastlamaktayız, şaşırtıcıdır. Bu tür kuramcılarının amacının popüler kültürün özüne dönmesi amacıyla yaptıkları romantik bir çaba mı, yoksa nostaljik bir hava ile farklılık yaratma çabası mı olduğu irdelenmesi gereken bir konudur. Çünkü, şu bir gerçektir: Günümüzde popüler kültür deyince akıllarda canlanan ilk tablo, kültürel açıdan pek de iç açıcı değildir.

Swingewood'a göre popüler kültür, kitle kavramı ve işbölümüyle kültürel nesnelerin mekanik üretimi üzerine kurulu bir üretim tarzına dayanmaktadır. Bu ifadesiyle maddi üretim ilişkileriyle popüler kültürün oluşumu arasındaki ilişkiyi vurgulayan Swingewood, izlerkitlenin durumuna ise şöyle açıklık getirmektedir: *“Popüler bilinç tekil değil, karmaşık ve çelişkili, durağan değil dinamik bir yapıdır. Ve tam da bu çok sınırlı anlamda, kapitalist popüler kültür bir toplumsal eklemlenme ve toplumsal kontrol tarzı olarak işler”* (Swingewood, 1996: 165-176). Aslında burada Swingewood'a hak vermemek elde gözükmüyor, çünkü ne şekilde tanımlı yapılsa yapılsın, popüler kültür *geçiciliği, günlük hayatı ve yüzeyde kalanları* içermektedir. Popüler kültür, bir kültürü belirginleştiren ve bir toplumdaki kültür oluşumunu destekleyip, şekil veren bir kavramdır. Popüler kültürün getirdikleriyle bir toplumun -o andaki- kültürü ve gündelik yaşam tarzı çok rahat olarak anlaşılabilir. Bir nevi toplumsal eklemlenme ve toplumsal kontrol tarzı olarak işlemektedir.

Korkmaz Alemdar ve Raşit Kaya “*Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar*” isimli çalışmalarında popüler kültürün gündelik yaşama ilişkin etkilerini belirtirken, popüler kültürün gerçek yaşamla fantazyalar dünyası arasındaki ayrımı görünmez kılarak, kitlelerin bu ayrımı gözardı etmesini kolaylaştırdığını, bir başka deyişle reel yaşamı, fantazyada da aynı ile tekrarlayarak, reel yaşamın sürdürülmesini kolaylaştırmakta ve reel yaşamın yerine başka bir yaşam olabileceğini düşünmenin yollarını tıkamakta olduğunu belirtmektedirler. (Alemdar ve Kaya, 1983: 188)

Görüldüğü üzere, popüler kültür, kitle iletişim teknolojileriyle geniş insan yığınlarına aktarılmaya başlandığı zaman, bu aktarım süreci, koşulları ve tanımlamalar da karmaşılaşmaktadır. Ancak bu karmaşıklıkta popüler kültür, “Egemen toplumsal ve ekonomik ilişkileri destekler, haklı çıkarır, sürüp gitmesine de yardımcı olur”. (Alemdar ve Erdoğan, 1994: 109)

Yüksek kültür ve popüler kültür kavramlarını karşı karşıya koymak popüler’in “yaygın” anlamına ek olarak “aşağı, değersiz ve güdülenmiş” anlamlarını da içine alacak biçimde kullanmaktır. Nitekim bu özellik, popüler kültür ile kitle kültürü kavramlarının aynı anlamada kullanılmasında da kendini açıkça göstermektedir. Buna göre popüler kültür ya da kitle kültürü 19. yy sonundan itibaren gelişmiş kapitalist ülkelerde kitlesel üretim koşullarının ortaya çıkmasıyla birlikte oluşan kitle toplumuna ait kültürdür (Özbek, 2000:82). Popüler’in “ticari” anlamından yola çıkarak kitle kültürüne olumsuz bir tavır alan yaklaşımlar, kitle kültürünün insanları güdüp yönetme niteliğini öne sürerek, kitle kültürünün zevkleri estetik beğenileri yozlaştırdığını ve kitlelere yanlış değer dayattığını söylemektedirler.

Yine popüler kültüre olumsuz yaklaşanlara göre, popüler kültür, kültür endüstrilerinin ürettiği “gün”ün kültürüdür. Kitle kültürü tarafından esir alınmış ve yönlendirilmiştir/hala da yönlendirilmektedir. Popüler kültürü endüstriyelleşmiş kültür olarak kabul etmek onun ticari yönünü, ticari yönünü kabul etmek de onun satılabilir ve rağbette olmasını da gerekli kılar. “Popüler kültürün en temel vasfı rağbette olma / popülaritedir. Rağbette olma popüler kültür retoriğini en ayırt edici özelliğidir. Muteber olanla değil rağbette olanla

sınırları çizilen popüler kültür, gündelik hayata ilişkindir ve gündelik hayat bilgisine, diğer kültürlerden daha çok bel bağlar. (Sözen, 2001: 55)

Birbirinden bu kadar farklı kavramsallaştırmalar ile ilgili olarak, içinde bulunduğumuz durumu “*çıkılmaz*” olarak tanımlamak da mümkündür. Durumun içinden çıkılmasını zorlaştıran tek neden, kavram ile ilgili birbirinden oldukça farklı hatta çelişen tanımlamalar yapılması değil; üzerinde çok sayıda tartışma ve çalışma yapılmış olmasına rağmen, kullanılacak yöntem konusunda da uzlaşım bulunmamasıdır. (Güngör, 1999: 9-12)

Bu çalışma içerisinde yukarıdaki örneklerde olduğu gibi, kavramların kullanılması sırasında aynı kavramla ilgili daha önceden kullanılan tanımlamalar tasnif edilme yoluna gidilerek yorumlanmaktadır. Çünkü yaptığımız tüm literatür çalışmaları bize göstermiştir ki; popüler kültür, kitle kültürü gibi kavramlar hem kullanım sıklığı dolayısıyla aşınmışlar, hem de anlam kaymaları yaşamışlardır. Örneğin ülkemizde daha çok “kültürlü” denilen insanlar tarafından dinlenen caz müziğinin bir zamanların bir numaralı “popüler kültür” ürünü olması bu anlatmaya çalıştığımız duruma verilebilecek spesifik örneklerden birisidir.

Başlangıçta popüler kültür, halkın (folk) ürettiği materyal ve düşünsel ürünlere işaret ederken; sanayi devrimi sonrası işçi sınıfının etkin bir politik güç haline gelmesi ve egemen yapının, nicel olarak büyük bu yeni sınıfın etkisinden çekince duyması yüzünden, halk yerine ‘kitle’ kavramı kullanılır olmuştur. Kitle kavramı aşağılanan, bilinçsiz ve cehaleti ile egemen sınıfların yöneteceği bir kalabalığa işaret etmekte, bu kalabalığın kültürü de ‘kitle kültürü’ olarak anılmaktadır. (Tellan, 2006: 9)

Halk tarafından özgün zamanlara ve bağlama bağlı olarak oluşturulan popüler kültür aynı zamanda egemen olmak isteyenlere de bir başkaldırıyı ifade eder. J. Fiske genç Avustralya yerlilerinin beyaz sömürgeci ideolojisine başkaldırıyı, kendi popüler kültürlerini oluşturarak karşı duruşlarını şöyle ifade ediyor:

“Kentli genç Avustralya yerlileri cumartesi sabahları televizyonda eski western filmlerini izlerken kendilerini Kızılderililerle özdeşleştirirler; Kızılderilileri trene ya da çiftliğe saldırırken, beyaz adamı öldürürken, beyaz kadını kaçıırken alkış tutarlar. Aynı zamanda bir dizideki beyaz ataerkil ailenin ebediyen siyah kalmaya mahkum çocuğu Arnold ile kendilerini özdeşleştirirler-Amerikan siyahlılığı-Amerikan Kızılderililiği, Avustralya yerliliği arasında çeşitli dayanışmalar kurmak genç Avustralya yerlilerinin beyaz bir toplumda beyaz olmama deneyimlerini anlamlandırmalarını olanak kılmaktadır”. (Fiske, 1999: 37)

Popüler kültür savunucuları, bütün diğer alanlarda olduğu gibi popüler kültürü de endüstrileşmiş bir kültür olarak kabul eder. Ancak onlara göre bu durum popüler kültürün egemenler tarafından üretilip dağıtıldığı anlamına gelmez. Popüler kültürün yaratıcılığı metaların üretiminde değil, endüstriyel ürünlerin üretirken kullanımında yatmaktadır. Popüler kültür bir mücadele sürecidir. Toplumsal deneyimin anlamları üzerine, bireyin kişiliği ile toplumsal düzen arasındaki ilişki üzerine ve bu düzenin metinleri ile metaları üzerine yürütülen bir mücadeledir. İlişkilerin okunması toplumsal ilişkileri yeniden üretir, onları yeniden canlandırır. Dolayısıyla iktidar, direniş ve sıyrılma zorunlu olarak bu ilişkiler içerisinde yapılandırılmaktadır. S Hall'un dediği gibi "İktidar bloğuna karşın halk 'sınıf sınıfa karşı' dan farklı bir şey olan bu karşı oluş, kültür alanının çevresinde kutuplaştırıldığı merkezi çelişki hattıdır. Popüler kültür özellikle çelişki çevresinde düzenlenir: İktidar bloğuna karşı popüler güçler" (Fiske, 1999: 38)

Kısaca özetleyecek olursak, popüler kültür asıl olarak halkın ortak kültürel tercihlerinin bir toplamıdır. Dolayısıyla halkın yaşayışıyla bir bütünlük arzeder, bu anlamda toplumsal yaşamın devamı ve sağlıklı gelişimi açısından büyük bir öneme sahiptir. Ancak kitle iletişim araçlarının yaygınlaşıp, kitle iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte, popüler kültürün içeriği gibi, onun kitlelere ulaşma şekilleri de *modernize* olmuştur. Bu fark popüler kültürün tüketilme biçimleri üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir. Daha önce de sözü edildiği gibi zaten kitle iletişim kuramları da çoklukla bu değişimden yola çıkarak *yeni durumu* çözümlemeye çalışmaktadırlar. Yani Popüler Kültür bir anlamda kitle iletişim araştırmalarının belki de en önemli

temel alanıdır. Çünkü popüler kültür, artık günümüzde kitle iletişim araçları tarafından dağıtılan, daha da önemlisi, kitle iletişim araçtan tarafından üretilen bir kültürel model haline gelmiştir.

Çağımızda kitle iletişim araçlarının büyük gücü popüler kültürü belirliyor. Bu araçlarla kitle için bir kültür üretiliyor; kitle için, ama bu işin uzmanları tarafından üretilen bir kültür. Bu sistemde eleştiri adanakıllı örtüklaşıyor; alıcının kendisine verileni beğenmesi ya da beğenmemesi ile sınırlı kalıyor. Öte yandan, bu verilenin niteliği hakkında ciddi biçimde düşünmesini teşvik edecek hiçbir etmen yok; tersine, edilgince almayı sağlayacak her şey var. Ayrıca, bütün bu edilgenleştirici koşullara rağmen belli belirsiz oluşan bir eleştirelilik ipucu olsa bile, bunun kamusallaşmasını sağlayacak herhangi bir yapıda bulunmamaktadır. (Belge, 1986: 433-434)

Bu bağlamda, popüler kültür kavramı artık “halkın, halka ait, halktan” anlamını taşıdığını söylemek zor görünmektedir. Aslında popülerin kaynağına inildiğinde halkın kendisiyle yani spontane olarak ürettiği folklorik öğeler ile karşılaşılırdı. Ancak günümüzde bu kaynak, kültür endüstrisi ortamında çoğaltılıp yeniden üretilerek özgünlüğünü kaybetmiş ve ticari bir boyut kazanmıştır. Bu anlamda popüler kültür kavramının “halk” ile olan bağının geçerliliğini yitirdiğini söyleyebiliriz. Böylece popüler kültürün kapitalist pazar mekanizmasının bir parçası olduğu iddiası da bir nevi haklı kılınmaktadır. Popüler kültür kavramı üzerindeki mücadele, kavramın kitle endüstri tarafından üretilen ürünlerin yaygın kullanımı anlamına dönüştürerek kapitalist sermaye lehine dönüşüme uğrattığını da söyleyebiliriz. Böylece popüler kültür 'halka ait' anlamından ayrılarak pazarda üretilen ve satılan diğer mallar gibi ticari bakımdan üretilen ve pazarlanan kültür yerine taşınmıştır. Popüler kültür artık günümüzde metalaşan bir kültür haline gelmiş, özgün boyutunda uzaklaşıp tehlikeli bir durum arz eder hale gelmiştir.

Bunların yanında, popüler kültür kuramına olumlu yaklaşanların başında gelen John Fiske **“Akademik bir kuramcı olmanın ötesinde bir popüler kültür hayranıyım”** diyerek popüler kültüre bağlılığını şöyle ilan eder:

“Televizyon izlemekten hoşlanıyorum, sansasyoncu boyalı gazeteleri izliyorum, değersiz popüler romanlar okuyor, popüler filmlerden haz alıyorum. Disney dünyasında, alışveriş merkezlerinde, Graceland da universal stüdyolarına düzenlenen turlarda çok mutlu saatler geçirdim. Tüm bunlara karşı kapitalist sistemin öyle kolayca aldattığı birisi olduğumu da düşünmüyorum. Bu sistem içerisinde büyük hazlar bulabiliyorum da ondan; gerçekte benim hazlarımın o hazlarla belirgin bir farklılık sınırı var. Onların kaynaklarından kendi hazlarımı ürettiğimin farkındayım, bir bakıma onların bakış açısıyla onların kaynaklarını kendi hazlarım için yanlış kullanıyorum. Kahkaham onların atılabilir olarak görmedikleri anlarda gerçekleşebilmektedir; hoş karşılanmayabilecek alaycı bir sırırtma içermektedir”. (Fiske, 1999:218)

Aslında Fiske'nin bu anlatımı ile kafamızda oluşan birey tipi, bilinçli tüketici olarak adlandırılan birey tipine uymaktadır.

Ancak gerek Fiske'yi, gerekse popüler kültüre bu açıdan olumlu yaklaşan diğer kuramcıları fazla iyi niyetli olarak değerlendirebiliriz. Bu tür yaklaşımların kitle iletişim araçların yaygınlaşması süresine kadar bir nebze doğru olduğu da değerlendirilebilir. Peki ya sonrası nasıl olmuştur? Bir de popüler kültür ürünlerini tüketen herkes onlar kadar bilinçli mi? Ya da onlar ne kadar bilinçli? Bu araştırma boyunca irdelenecek konulardan bir tanesi de bu olmaktadır.

1.5. POPÜLER KÜLTÜR İLE KİTLE KÜLTÜRÜ ARASINDAKİ FARKLAR

Yukarıdaki sayfalarda kitle kültürü ve popüler kültür kavramlarının açıklanmasından çıkan temel sonuçlardan birisi de, popüler kültürün halk tarafından *benimsenen ve yaratılan* bir kültür olduğu, ancak zamanla egemen güçler yoluyla kültür endüstrisi tarafından *‘üretilen’* kitle kültürü tarafından etki altına alındığı ve gasp edildiği gerçeğidir. Halkın, egemen güçlere karşı bir nevi direniş alanı olarak öngörülen popüler kültür, zamanla özünden uzaklaşarak kitle kültürünün hegemonyası altına girmiştir. Bu bağlamda, kitle kültürü ile popüler kültürün arasında temelde farklılıklar olduğu gibi bir takım benzerlikler olduğu da muhakkaktır.

Aslında her iki kültür kavramının da çıkış noktası sanayileşmedir. Kavramlar, insanların kent ortamına gelmeleri ile başlamıştır. Olgunun değişimi kentleşme ile başlamakta, beslendiği kaynak ise sanayileşme olmaktadır. Yani; doğum alanı kent alanı, beslenme alanı ise sanayileşmedir. Kentde doğan kültür, sanayileşmenin olanaklarıyla beslenip büyümektedir.

Kitle kültürü tümüyle sentetik ve yapaydır, sanayi ve endüstri ortamında üretilip tüketim amaçlı vitrine konulmaktadır. Bu özelliği nedeniyle özellikle Frankfurt Okulu kuramcıları tarafından olumsuzlanmaktadır. Kitle toplumu olgusu, Nazi ve İtalyan faşizmiyle ilişkilendirilmekte ve olumsuzlanmaktadır. Dolayısıyla onunla ilgili bütün kavramlar olumsuzlanmaktadır. Frankfurt Okulu temsilcileri tarafından kitle kültürüne sığ, sentetik, vs. denilmektedir. Fakat aynı araştırmacılar popüler kültüre ise olumlu bakmaktadırlar. Çünkü popüler kültürün, sonuçta halkın sevdiği bir kültür olduğunu belirtmektedirler.

Popüler kültür ile kitle kültürü arasındaki ilişkiyi irdeleyebilmek için, bu iki kavramı birbirinden ayırtırmak gerekmektedir, çünkü kitle kültürü çoğu kez popüler kültürle eş ya da benzer anlamda kullanılmaktadır. Gerçekte bu iki kültürel yapının birbirleriyle ilişkisi oldukça güçlüdür. Ancak bazı araştırmacılara göre; *“Kitle kültürü, o dönem iktidarda bulunan siyasal iktidarların kültür politikasının güdümünde şekillenir”* (Kahyaoğlu, 1992: 7). Bu ifade doğrultusunda, kitle kültürü daha siyasi bir yapıya sahip olduğu ölçüde zaman içerisindeki siyasal yapılanmalardan fazlaca payını alır, oysa popüler kültür *“Kitlesele inançları, pratikleri ve nesneleri içerir”* (Mutlu, 1995: 279). Yani daha sivildir ve ideolojik tutumlar dışıdır. Bu kültürel düzenlemede, kitlelere sunulan toplumsal hedef, “daha iyi yaşamak, daha çok üretmek, daha çok tüketmektir”. (Avcı, 1990: 30)

Ne var ki bu tutkunun nesnel ifadesi olan şeylerin, yani Marcuse’nin deyişiyle bir başka dünyaya kaçmak için kullanılamayacak gösterişli arabaların, dondurulmuş yiyeceklerle ağzına kadar dolu buzdolaplarının, hiçbir entelektüel çaba gerektirmeyen düzinelerle dergi ve gazetelerin, hepsi aynı soydan sayısız eğlencelerin en büyük fonksiyonu, temel sorunun

görünür hale gelmesini engellemektir. Temel sorun, bireylerin daha az çalışarak kendi gerçek ihtiyaçlarını kendilerinin belirleyeceklerini fark etmeleridir. (Avcı, 1990: 30)

Kitle kültüründe “her birey yaşamına zenginlik getirdiği söylenen ürünler karşılığında sadece işgücünü emeğini değil, bütün imkanlarını boş zamanlarını da satmaktadır (Avcı, a.g.e.: 30). Böylece kendine dayatılan bir gelecek tasarımına ulaşmaya ve kendisini daha mutlu kılacak nesnelere sahip olmayı düşleyecektir. Kitle kültürü ürünleri bireyin düş kurması için ona her türlü enstrümanı sunar. Örneğin içinde mutlu insanların yaşayabileceği bir evde neler olması gerektiğini televizyon dramlarından ya da reklamlardan öğrenilebilir. Çünkü kültür endüstrisi bir bakıma “İçinde trajedinin bulunmadığı, olumsuz unsurlardan arındırılmış ve önceden tasarlanmış bir uyum tarafından idare edilen bir sanatsal biçim yaratır” (Swingewood, 1996: 37). Ancak bu özelliğiyle kültür endüstrisi, bilinçli bir şekilde kendi çıkarlarını savunacak özerk ve bağımsız bireylerin gelişmesine engel olmaktadır. (Adorno'dan aktaran Swingewood, 1996: 40)

Popüler kültürde ise halk, yani bireyler **kendi kültürlerini ve yaşam tarzlarını kendileri belirlemekte/yaratmakta** ve yönetici kesimin ya da başka bir deyişle resmi ideolojinin karşısında/ayakta durmanın yolunu bu şekilde sağlamaktadırlar.

Bu çalışma bağlamında kitle kültürü ile popüler kültürü ayırtırkenki temel ölçüt, kitle kültürünün popüler kültürle her ne kadar bir içiçelik ilişkisini sürdürse de, **kitle kültürünün yapısının resmi-ideolojik, popüler kültürün ise sivil bir içerik barındırması olacaktır.**

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, popüler kültür kavramının en önemli özelliği, onu oluşturan değerlerin halkın kendisi tarafından üretilip yaygınlaştırılmasıdır (Kahyaoğlu, 1992: 7). Dolayısıyla bu ifadeye dayanarak popüler kültürün kitle kültürüne oranla daha sivil bir yapısı olduğu ileri sürülebilir. Yani her ne kadar dayatılan ve tüketmesi istenilen şeyler egemen

ideolojiler tarafından sunulsa da, halk tarafından benimsenmediği ya da tüketilmediği zamanlar da olabilmektedir.

Bu iki kültürel yapı hakkında düşüncelerini dile getiren Stuart Hall, popüler kültürün bu sivil yapısını şu şekilde değerlendirmektedir: "Popüler kültür iktidarda olanların kültürüne karşı ya da onun adına mücadelenin alanlarından birisidir." (Oktay, 1994: 44). Bu görüşlere göre popüler kültür, kitle kültürüyle içiçe olduğu kadar, iktidara karşı sivil otoritenin varlığını sürdürmesine yarayan bir aygıt konumundadır.

Klâsik müzik, klâsik edebiyat, opera, bale, heykel, resim gibi, nispeten az sayıdaki eğitilmiş insan tarafından anlaşılıp, estetik değeri takdir edilen sanatsal içerikli olarak da adlandırılabilir. Yüksek kültürün tam karşılığı alışkanlıkları içeren popüler kültür, her ne kadar geniş yığınlar tarafından zahmetsizce benimsense ve estetik niteliği düşük alelâde kültür ürünlerinden oluşan birikimlere sahip olsa da; modern yaşamın yorduğu, kapitalist üretim ilişkilerinin yabancılaştırdığı insanlardan çok az bir çaba istediğinden ve asıl amacı da eğlendirmek, hoşça vakit geçirtmek olduğundan dolayı bir nevi birikimsizleşme olarak da nitelendirilebilir. Bu açıdan bakıldığında, kapitalist sistemin beyinlere zoraki dayattığı, egemenlik altına alınma sürecinin en etkili silahlarından birisi olduğu değerlendirilmektedir.

Ancak unutulmamalıdır ki, popüler kültür, insanın sıradan yönüdür, insanın adını -insan- yapan yönüdür. Dolayısıyla popüler kültür müdavimleri, sıradan, alelâde insanlardır ve bu yüzden her zaman çoğunluğu oluşturmak durumundadırlar. Tarihte aristokratlar, günümüzde de resmi otorite ise sürekli olarak azınlık olmuştur, halkın kültürüne uzak kalmışlar ve onu zaman zaman da aşağılamışlardır. Ancak günümüzde kitle iletişim araçlarının etkisi nedeniyle, herhangi bir bireyin kendini popüler olandan dışlaması mümkün gözükmemektedir.

Sonuç olarak, kitle kültürü ve popüler kültür ayrımını yapanlar için kitle kültürü ile popüler kültür nerede kesişiyor ya da ayrılıyor gibi soruların cevabı tam olarak verilememektedir. Popüler kültür ve kitle kültürü kavramlarından

hangisinin kullanılması üzerine sürdürülen tartışmaya katılanlar farklı görüşler ileri sürmektedirler. Kitle kültürü ile popüler kültür kavramlarının bir farkı olmadığını ileri süren görüşlere rastlanabileceği gibi; farklı kavramlar olduğunu kabul eden ancak Türkiye'nin öznel koşulları yüzünden 'kitle kültürü' kavramının kullanılamayacağını ileri süren çalışmalar bulunmaktadır. (Tellan, 2006: 18)

II. BÖLÜM

EĞLENCE KAVRAMI

2.1. EĞLENCE KAVRAMININ AÇIKLANMASI

Genel olarak eğlence denilince ilk akla gelen, neşe ve coşku içerisinde geçirilen vakittir. İnsanoğlu yüzyıllardan beri eğlence ögesiyle iç içe yaşamıştır. Gerek toplumsal yaşama geçmeden önce, gerekse toplumsal yaşama geçtikten sonra bu durum değişmemiştir. Eğlence, her insanın hayatında mutlaka var olmuş ve olmazsa olmaz denilen bir fenomen halini almıştır. Örgütlü yaşama geçilmesi ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile birlikte eğlencenin unsurları da değişiklik göstermiştir, ancak eğlence ve insanoğlunun hayatında eğlenceden ödün vermemesi değişmemiştir.

İsmet Zeki Eyüboğlu eğlence kelimesinin, “durmak, kalma, beklemek” anlamına gelen “eğ/eg” kökünden türetildiğini belirtmektedir (Eyüboğlu, 1995: 221). Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü adlı çalışmasında, “eğ-le-n-ce” şeklinde tahlil ettiği kelimenin, Anadolu Türkçesine özgü bir türetme olduğunu ve “*bir yerde durulup toplanarak, kalarak düzenlenen tören*” anlamında kullanıldığını ifade etmiştir. Ayrıca Eyüboğlu, aynı şekilde türetilen “eğlenmek” eyleminin de, anlam genişlemesine uğrayarak “*gölerek, kıvrarak söyleşmek, konuşmak, yiyip içmek, oynamak, alaya almak, gülünç duruma getirmek, gülmek*” anlamlarına geldiğine işaret etmiş ve “*eğlendirmek, eğlendiri, eğlenilmek, eğlenti, eğleşmek, eğleştirmek, eğletmek*” sözlük ve eylemlerinin eğlence anlamıyla bağlantılı olduğunu vurgulamıştır. (Özdemir, 2005: 23)

Şemseddin Sami, Kamus-ı Türki adlı eserinde, kendisinden sonra yazılan sözlüklerde de sık sık tekrarlanan, aşağıdaki “eğlence” ile ilgili açıklamaları yapmıştır:

“Eğlence:

1. Gönül eğlendirecek, sıkılmaksızın vakit geçirecek şey: Bu memlekette eğlence yoktur.

2. Faidesiz ve ehemmiyetsiz şey, semeresiz iş, oyuncak, mel’abe: Çocuk eğlencesi.

3. Pek kolay iş: Onun için o iş eğlencedir.

4. İstihzaya alınan, kendisiyle eğlenilen adam, mashara: Herkes senin eğlenen mi? Gönül eğlencesi” (Özdemir, 2005: 23)

Eğlence, toplumun kültürel öğelerini içerisinde bulunduran, nesilden nesile bilgilendirme ve eğitme aracı olarak kullanılan, ayrıca toplumu, toplum içinde kültürünü yayma ve yaşatma amacı olarak kullanılmıştır.

Günümüzde yaygın olarak eğlence, *“satılabilen ve çok türlü, geniş insan gruplarının hoşlanabileceği herhangi bir anlatı, gösteri ve diğer yaşantılar”* şeklinde tanımlanmaktadır.

Her toplumun kültürlerine bağlı olarak farklı eğlence anlayışları bulunmaktadır. Toplumların eğlence anlayışındaki değişiklik, W. Ong’un terimleriyle, birincil sözlü kültür ortamından, yazılı kültür ortamına ve daha sonra da yazılı kültür ortamından elektronik kültür ortamına geçişle birlikte değişmekte ve yeniden biçimlendirilmektedir. İletişim ve ulaşım alanlarındaki değişimler ile toplumların refah seviyesindeki artış, kitlelerin eğlence yaşantılarını etkilemiştir. Böylelikle eğlence yaşantıları zaman ve mekan sınırlamalarını kırarak, daha geniş insan topluluğu tarafından paylaşılmaya başlanmıştır. Kitle ve iletişim araçlarındaki gelişmeler, farklı milletlerden insanları aynı elektronik eğlence ortamında birleştirmektedir. Saniyeleşme, kentleşme, ulaşım gibi alanlardaki hızlı gelişmelerin sonucu olarak ortaya çıkan turizm de, dünya eğlence sektörünün oluşmasında ve çeşitlenmesinde baskın rol üstlenmiştir. Bütün bu ilerlemelerin ve icatların sonucunda, eğlence, dünyanın en büyük verimli sektörlerinden biri haline gelmiştir. Artık eğlence, müzik, sinema, dans, spor, rekreasyon, elektronik oyun vb. alt alanlarda üretilen ürünlerin pazarlandığı ticari bir alan olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Eğlencenin metalaşması ya da kitle kültürü ürünü (üreticiler ve

tüketiciler arasındaki bir ticari ürün) durumuna gelmemesi, eğlencenin farklı amaçlar doğrultusunda yeniden kurgulanmasını, planlanmasını, geleneksel içeriğini ve işlevlerini yitirmesini de beraberinde getirmiştir. Süreklilik niteliğine sahip üretim, doğası gereği eğlence dünyasında tek türleşmeye neden olmuştur. (Özdemir, 2005: 30)

Eğlence, yerelliğin yok edildiği ve gelenekselin içinin boşaltıldığı yaşam alanlarından biri durumuna gelmiştir. Bu süreçte her türlü geleneksel/yerel eğlence unsuru, yeni üretimlerin planlanmasında kullanılmış ve kullanılmaktadır. Sonuçta eğlence, yaşamın her alanını etkisi altına almıştır. Ancak burada, eğlence adlı sektörü üretimin de tüketiciler/talep ediciler tarafından belirlendiği unutulmamalıdır.

Eğlence, aynı zamanda gülmenin bir çeşididir. Ancak şu farkla ki, insan tek başına gülebilir ancak eğlencelerde "birlikte/topluca eğlenme" söz konusudur. Eğlence insanların sıkıldıkları yada bunaldıkları resmi/formal hayatlarından bir kaçış dönemi/anıdır. Eğlence, insanın mutluluk arayışını sürekli olarak canlı tutan öğelerden bir tanesi, belki de en önemlisidir.

Toplumumuzda eğlencenin algılanması ise çok çeşitlilik arz etmekle birlikte genel olarak eğlenmeye yatkın bir toplum olduğumuz bilinmektedir. Öyle ki, bugün taşrada İstanbul, Ankara ya da Büyükşehir denilince ilk akla gelen olgulardan birisi bu kentlerin renkli ve eğlenceli yaşamları olmaktadır. Hacettepe Üniversitesi Öğretim görevlisi Doç. Dr. Nebi Özdemir, 26.12.2005 tarihinde Vatan gazetesinde yayınlanan röportajında;

"İyi eğlenen bir toplum olduğumuzu rahatlıkla söyleyebilirim. Yaren teşkilatımız, sıra gecelerimiz, Hıdrellez törenlerimiz, Nevruz kutlamalarımız, kış eğlencelerimiz, yaz eğlencelerimize baktığınız zaman bizde her dönemin bir kutlamaya dönüştüğünü görürsünüz. Doğarken, sünnet olurken, askere giderken, evlenirken, ev alırken, mezun olurken, bir işe girerken, yani ölüm dışında her şeyi eğlenerek kutlayan bir toplumuz" (Vatan Gazetesi, 26.12.2005)

şeklinde görüşlerini belirtmektedir. Günümüzde de modern çağın getirdiği değişiklikler ve olanaklar sayesinde Türk insanının eğlenceye

düşkünlüğünün devam ettiği görülmekle birlikte, eğlenceyi kendi kültürel kodlarına oturtarak formülize etmeye çalıştığı ancak popüler kültürün etkisinden de kurtulmayı tam olarak başaramadığı görülmektedir.

Yukarıda da değindiğimiz üzere eğlence, çok çeşitli unsurlardan oluşan karmaşık, kültürel bir bütündür. Bu çalışmada, ***eğlencenin folklorik anlamından çok, kent yaşamı, modernite ve popüler kültür kavramları ile ilişkilerini açıklamaya ve kent insanının eğlence yaşamı irdelenmeye çalışılacaktır.***

2.2. POPÜLER KÜLTÜR VE EĞLENCE KAVRAMI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Öncelikli olarak şunu belirtmeliyiz ki; popüler eğlenceyi ya da kitle eğlencesini incelemek ***paradoks içeren bir işe girişmektir;*** çözümleyenin, araştırılan nesnenin özünü yakalamayı ya da eğlenceyi düpedüz eğlendirici bulan kişilerin deneyimini tam olarak anlamayı başaramayacağı kesindir (Modleski, 1998: 7). Çünkü toplumda her bireyin zevkleri, beklentileri ve hoşlandıkları şeyler farklıdır, bu bağlamda tek başına değil de toplu halde bir aktiviteyi gerektiren eğlence hayatını inceleyip bazı tespitler çıkarmak da kolay bir iş değildir.

Popüler kültür ile eğlence kavramları arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Özellikle önceki bölümde örneklerde verdiğimiz üzere, popüler kültüre olumsuz yaklaşımlara ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirenlere göre popüler kültür, kültür endüstrilerinin ürettiği günün kültürüdür ve temelinde *eğlence* vardır. Bu duruma dikkat çeken Williams'a göre

“Popüler kültür ideolojiktir, kültürel değerleri ve gelenekleri belli şifreler ve kodlarla aktarır. Popüler kültür, genel şaka ve dedikodu, günlük şarkı ve dans, gezmelik giysiler ve renk cümbüşleri alanında varlığını her zaman sürdürür. Bu kültürün doğrudan enerjileri ve zevkleri eğlence türü olarak özümseledikten ya da reklamlarda kullanıldıktan ya da konformist ideolojilere dahil edildikten sonra bile karşı koyulamaz şekilde faaldir. Karşı koyulamazlar, çünkü dürtüleri

geneldir, insan çeşitliliği ve eğlence biçimleri ile aralarında kopmaz bir bağ vardır". (Williams, 1989:52).

Dolayısıyla da popüler kültür, geniş kitleleri hedefleyen endüstriyelleşmiş bir kültür şeklidir. (Yengin, 1996: 191)

Ancak, daha önceki dönemlere ait gündelik yaşam ve -emeğin kendini yeniden üretiminin girdisi olarak- eğlence kültürlerini, günümüzde kullanılan anlamı ile popüler kültürden ayırmak için net bir şekilde hatırlanması gereken, popüler kültür kavramını doğuran şartların kapitalizm ile ilişkili olduğudur. (Tellan, 2006: 20)

Aslında geçmişe bakıldığında henüz yeni bir çalışma alanı olan popüler kültür, son yıllarda neredeyse bağımsız bir disiplin düzeyine erişmiş görülmektedir. Popüler kültür gündelik yaşamın bütün alanlarında kendini belli eden bir kültürel form olmasına karşın, özellikle *boş zaman faaliyetleri ve eğlence sektöründe daha başat bir etkiye sahip olmuştur*. Bu nedenle boş zaman faaliyetleri ve eğlence sektöründeki dönüşümlerin popüler kültürün oluşum evrelerini de ortaya çıkarmakta faydalı olacağı aşikardır.

Geleneksel toplum yapısı zamanında kentlerin kasabaların buralara farklı alt kültürden gelme değişik insanlardan oluşan halkına birlikte seslenen çadır tiyatroları, karagöz, ut, kemanlı ve kanunlu saz yerine çok daha örgün, çok daha teknolojiye dayanan eğlence biçimlerine geçilmiş, serbest zaman düzenlemeleri değişmiş; iletişim biçimleri yenilenmiş, ideoloji düzeyindeki düzenlemeler devletin arkaya çekilmesi ile birlikte sivil toplumun çok değişik kesimlerinde işlenilmeye başlanılmıştır. Popüler kültür de bunlardan biri olarak ortaya çıkmıştır. (Alemdar ve Kaya, 1983: 188)

Aydınlanma çağını yaratan üretim ilişkilerinin karmaşık işleyişi, Avrupa toplumlarında okumuşlar kültürünün ikiye ayrılmasını zorunlu kılmıştır. Seçkinlerin yani aristokratların dışında, az okumuşların ve çalışanların oyalanabileceği birtakım düzenlemeler, ilk önce eğlence alanında baş göstermiştir. Daha sonra da sanat ve sanat benzeri ürünler kitlesel olarak farklılaşıp ve yaygınlaşmıştır. Bu ayrımlaşma, Ortaçağ sonrası Avrupa'sında

ilk kez ortaya çıkan bir durum değildir. Ancak yaygınlık ve farkına varılabilirlik açısından popüler kültür olarak nitelenebilecek olgular ilk kez bu dönemde ortaya çıkmıştır. Orta Çağda kitlelerin eğlence temelinde ayrışmamaları, bu tür sorunlar üzerinde düşünmemeyi de beraberinde getirmiştir. Popüler kültür üzerine düşünmek bu yüzden Rönesans sonrasına kalmıştır. Artık boş zamanı olan ve toplumsal statü edinmek için bilgi gereksinimi artan sınıflar ortaya çıkmaya başlamıştır. İlk önce, kentlileşen aristokrasi ve daha sonra burjuvazi, kendine özgü bir sanat yaratımının ilk tohumlarını atmışlardır. Böylece, hem boş zamanın artması ve hem de bilginin yeniden egemen olması seçkin bir kültür yaratmıştır. Bu kültürün karşıtı olan folk kültürü, yani halk kültürü, yani öz olarak popüler kültür hem seçkin kültürden, hem de kendi formlarından aldığı bazı özellikleri, kentleşmekte olan çalışanların oyalanmasına, yani eğlenmesine olanak sağlayacak biçimlere sokmuştur. Kitle halinde üretime geçilmesiyle bu kültür kaçınılmaz olarak kitle kültürü niteliğine bürünmeye başlamıştır. (Batmaz, 1981: 166-168)

Yüksek kültür ve popüler kültür karşıtlığında; yüksek kültürün aşkın bir kültürel deneyim ideali ile karakterize olduğunu, buna karşılık popüler kültürün kültürel deneyiminin ise *gündelik eğlenme ve oyalanma* olduğunu söyleyebiliriz. Yüksek kültür ürünleri düşünce ve özenli bir inceleme gerektirirken, popüler kültür ürünleri *kaçışçı bir oyalanmadır*. Bu anlamda popüler kültürün kaynağı insanın hazcılığı ve oyunculuğu olmuştur. (Özbek, 2000: 82)

Geniş, türdeş bir kitleye seslenmesi gereken kitle kültürü ürünleri yaratıcılığa imkan tanımaz. Bunlar, okuru gerçek bir tartışma ortamına çekeceğine, onları yönlendirecek ve kontrol edilecek edilgen birer nesne konumuna sokan estetik birer yoksullaştırıcıdır. Kitle iletişim aygıtlarının fantezi dünyasında kültür ve eğlence eriyip birbirine karışmıştır. (Swingewood, 1996: 36)

Kitle kültüründe “her birey yaşamına zenginlik getirdiği söylenen ürünler karşılığında sadece işgücünü emeğini değil, bütün imkanlarını boş zamanlarını da satmaktadır (Avcı, 1990: 30). Böylece kendine dayatılan bir

gelecek tasarımına ulaşmaya ve kendisini daha mutlu kılacak nesnelere sahip olmayı düşleyecektir. Kitle kültürü ürünleri bireyin düş kurması için ona her türlü enstrümanı sunar. Örneğin içinde mutlu insanların yaşayabileceği bir evde neler olması gerektiğini televizyon dramalarından ya da reklamlardan öğrenilebilir. Çünkü kültür endüstrisi bir bakıma *“İçinde trajedinin bulunmadığı, olumsuz unsurlardan arındırılmış ve önceden tasarlanmış bir uyum tarafından idare edilen bir sanatsal biçim yaratır”* (Swingewood, 1996: 37).

Daha önceki bölümlerde de değindiğimiz gibi, kültürün halk kültüründen popüler kültüre, oradan da kitle kültürüne dönüşülmesi süreci, eğlence dünyası / hayatı içerisinde de görülmektedir.

Geçmişin halk kültürü aynı yer ve zamanda yaşayan insanların kendi için, kendini kendine ve çevresine anlatımıydı. Yaratan kendisiydi, kendindendi ve kendisiyle kalıyordu. Kendi oyunu ve oyuncağını, kendi eğlencesi, kendi bayramını, kendi egemenlik mücadelesini kendisi yaratıyordu. Bu kültürde elbette yaşam tarzındaki egemenliklerin yansımaları olduğu kadar karşıtlığı da vardı. Egemenliğin ifadeleri teolojik ve krallık düzeninin rutinleşmiş kültürel yeniden üretimleriydi (örneğin dinsel ve diğer törenlere katılma). Mücadelenin ifadeleri yapısal ve diğer zorluklara karşı direniş pratikleriyle gelenlerdir (örneğin kaçan kölelerin desteklenmesi, ürünlerin saklanması, direniş efsaneleri, masalları ve oyunları). Her durumda kültürel pratiklerde katılım yer ve zamanda aynıydı. (Alemdar ve Erdoğan, 2005: 28)

Ülkemiz açısından değerlendirecek olursak, Anadolu kültürü de yereldi: O yerin yaşamın içinden çıkıp gelmişti ve yaşamla ilgili olanı anlatıyordu. Bir pazar için üretilmediği için alınıp satılan bir değere sahip olan meta değildi. Seyir veya katılma için bir ücret de ödenmiyordu. Düğünü dört duvar arasına sokarak veya bir şenliği çitlenmiş bir alanda giriş parası alarak yapmak söz konusu olamazdı. Kimsenin bahçesinde oturup dinlenmek veya çadır kurup geceleme için bahçe sahibine para verme gibi bir kültürel gelenek yoktu. Özlüce insanlar birbirine baktıklarında, bir ilişki

düşündüklerinde, bir şenlik veya festival düşündüklerinde, eğlence düşündüklerinde Migros, Armada, alışveriş, kiralama, giriş parası ödeme gibi sorunlar üzerinde düşünmezlerdi; çünkü böyle bir şey yoktu. Materyal kültürün üretimi ve dağıtımı yoğun bilinç yönetimi gerektiren bir pazar mekanizmasına bağlı değildi: Basitti. (Alemdar ve Erdoğan, 2005: 28-29)

Geçmiş dönemlerde, eğlencenin içinde barındırdığı unsurlar da yereldi ve bir bakıma toplumun kültürünü ayakta tutması bakımından adeta bir çimento niteliğini görüyordu. Ama sonrasında bu durum değişmiş, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile birlikte eğlence hayatı bir tüketim çılgınlığına dönüşmüştür.

Günümüzde artık saf eğlence kalmamıştır. Bireyler sadece *“ben eğlenmek için gidiyorum, başka hiçbir düşüncem yok”* şeklinde bir düşünceye sahip olsalar bile bunu uygulamaları mümkün görünmemektedir. Burada eğlencenin sosyal psikolojik, kültürlenme, ekonomik, mali işlevleri otomatikman devreye girmektedir.

Bu tür popülerlik, kalıcılık ve süreklilik arayan bir karaktere sahiptir. Popüler kültürde, aynı zamanda, sürekli kalıcılıkla değil, sürekli değişimle sermayenin ve sermaye sisteminin sürdürülebilirliği gerçekleştirilir: Müzik alanında, popülerlik her hafta değişen "top 40" içinde olma ve bunları dinlemedir. Giyimde popüler olan şey mevsimlerle değişen modayla gelen güdümlü kültürel yaşamdır. Yeme ve içmede Pepsi ve Coca Cola; Marlboro ve Winston; Pizza Hut ve Pizza King; Mc. Donalds ve Burger King arasındaki özgür seçim için tüketici kazanma mücadelesidir. (Alemdar ve Erdoğan, 2005: 31)

Kitle kültürü ve popüler kültür varlığını kullanım ve tüketimden yoluyla sürdüren, kitlelerin yaşam pratikleri ve ifadelerini çalan, gasp eden ve pazarda alınıp satılan mala dönüştüren ticari bir kültürdür. Popüler kültür kendi biçimlerinin birçoğunu halk/folk kültüründen almış ve işlevsel dönüşümlere uğratarak kendine mal etmiştir. Bunu yaparken biçimini değiştirmiş, özünü boşaltıp yeni bir öz yüklemiş, yerinden ederek ya ücretle

girilen dört duvar arasına sokmuş ya da kültür endüstrisinin üretim yerine taşımıştır. Birçok geleneksel oyun biçimi ya profesyonel spor biçimine dönüştürüldü yok edildi ya bir kenara itilerek önemsizleştirildi ya da yok edildi. Bazıları da yerel öykü sisteminin elinden alınarak merkezi öyküler sistemi olan kitle iletişimine taşındı. Halk kültürünün materyal ve materyal olmayan ürünlerini yerel kendisi kendi için üretirken, bu üretim olanakları ve ilişkileri de büyük ölçüde yok edildi. Onun yerin üretimi kapitalist endüstriler biçimlendirmeye başladı. Örneğin çocukların kendi oyuncaklarını, oyunlarını ve eğlencelerini kendilerinin yaratması bitti. Artık çocuklar (ve anne/babalar) popüler kültür endüstrisinin ürettiklerini kullanmakta ve oynamaktalar. Eskiden bebeği ve oyuncacı satın almaz, kendimiz yapardık. Yaptığımız oyuncaklar ve oynadığımız oyunlar yaşadığımız hayatın kendimiz tarafından kendimiz için ürettiğimiz temsilleriydi. (Alemdar ve Erdoğan, 2005: 45-49).

Görüldüğü gibi, kitle kültürünün sistemleri çok farklı işlemekle birlikte, geleneksel Türk eğlence sisteminin de farklı işlemekte olduğu bir gerçektir. Türk eğlence kültüründe terbiyelenme var, ahlak var, kültürlenme var, yani insanın kendini ve toplumu var ettiği yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, *“eğlence ile var da olabilirsiniz, yok da olabilirsiniz”*. Popüler kültür bombardımanı altında kitle iletişim araçları ile size sunulan eğlence biçimi, o an sizi mutlu etmeye yeter. Ancak halk kültüründeki eğlence birer yazılı ve sözlü tarih olarak nesillerden nesillere aktarılır, toplumu bir arada tutan kültürün mayası gibi bir işlev görür.

2.3. KENT YAŞAMI VE EĞLENCE ARASINDAKİ İLİŞKİ

İnsanların örgütlü yaşama geçmesi ve kentleşme süreci ile birlikte, eğlence anlayışlarında ve farklılıklarında da değişiklikler oluşmuştur. Eğlence, yerelliğin yok edildiği ve gelenekselin içinin boşaltıldığı yaşam alanlarından biri durumuna gelmiştir. Bu süreçte her türlü geleneksel/yerel eğlence unsuru, yeni üretimlerin planlanmasında kullanılmış ve kullanılmaktadır. Sonuçta eğlence, yaşamın her alanını etkisi altına almıştır.

Ancak burada, eğlence adlı sektörü üretimin de tüketiciler/talep ediciler tarafından belirlendiği unutulmamalıdır.

Bir kitle toplumunda birey giderek tek başına olmaya itilir, daha az iletişim kurması gerekir ve kişiliğini bulabileceği ahlaki ve kurumsal öğeleri giderek daha zor bulabilir. Bireylerin yalnızlığa itilmesi, onların aidiyet duygularını kaybetmelerine ve kente yabancılaşmalarına da neden olmaktadır.

Eğlence gibi sıcak bir kelimeyi, ölüm gibi soğuk bir kelime ile yanyana koyan “*Televizyon: Öldüren Eğlence*” isimli çalışmasında Neil Postman, insanların süreç içinde üzerlerindeki baskıdan hoşlanmaya, düşünme yetilerini dumura uğratan teknolojileri yüceltmeye başlayacaklarını ve kültürlerinin de duygu sömürsüne dayanan içki alemleri ve tek başına iple asılı bir tenis topuyla oylanmak gibi şeylerle ömür tüketen bir kültüre dönüşebileceğini belirtmektedir. Postman gelecekle ilgili değerlendirmelerini, insanların neredeyse sonsuz eğlence açlığına dikkat çekerek, “bizi sevdiğimiz şeylerin mahvedeceğini” söyleyerek sürdürmüştür. (Postman 1994: 8) Postman ayrıca eserinde, Las Vegas örneğine değinerek artık bazı şehirlerin sadece eğlence amacıyla kurulduğuna/kurulacağına da işaret etmektedir.

Popüler eğlenceyi veya kitle eğlencesini araştırma konusu yapan Tania Modleski, “*Eğlence İncelemeleri*” adlı eserinde “Kültürün bir endüstri haline dönüşmesi”, geçerli tekniklerden ötürü rinde standartlaşmayı, bir diğer ifadeyle aynı türden ya da çok az farklı ürünlerin yaratılmasını getirmiştir. Bu, üretim bandı dışındaki çeşitlenmenin yok edilişidir. Bu durum kültürün en önemli bölümlerinden biri olan eğlence alanında da kendini göstermiştir. Nitekim, benzer elektronik oyun salonları, su parkları, rekreasyon merkezleri, dünyada olduğu gibi Türkiye’de de hızla kentsel yaşamı etkisi altına almaktadır. Aynı şekilde kırsal da, özellikle kitle iletişim araçlarından yayılan renkli görüntülerin etkisiyle, kentli eğlence yaşamının hayranlık ve özensiz taklit ortamlarına dönüşmektedir. Bunların çağdaşlaşmanın, modernleşmenin kaçınılmaz ucu olarak değerlendirilmesi ise, etkileyici ya da etkileyicilerin

gücünü ortaya koymaktadır. Sonuçta eğlence, yerelliğini, özneliği ve özgünlüğünü yitirerek tek türden bir faaliyetler bütünü haline gelmeye başlamıştır. (Modleski, 1998: 46-50)

Modleski'nin kitabında tartışılan bir diğer konu da, bireyin "*iş, boş zaman, kamusal-özel, siyaset-aile, iş yaşamı-duygusal hayat*" gibi özenle bölünmüş alanlarda yaşaması (Modleski, 1998: 140-141) ya da yaşamaya zorlanmasıdır. Günümüz insanı, iş ve boş zaman arasında, sanki gerekliymiş gibi algılanan, katı bir ayırım veya bir diğer ifadeyle yeni ürünler için, yeni ekonomik alanlar yaratılarak iş/kent yaşamının etkisinden kurtarılmaya çalışılır. Bu nedenle de birey bir türlü, dinlenme ve eğlenme, kendi kendine olma imkanını bulamaz. Ekonomik ürünler, bireyi iş dışı, boş zamanlarında da kuşatmaya devam eder. Nasıl eğlenileceği, yaratılan ürün ve ortamlarla önceden bireye sunulur ve bireyin bunu tüketmesi istenir. Hatta ekonomi, bir yığın ürün aracılığıyla bireyin doğal ve kişisel alanına girer, aslında bu alanları kendi amaçları doğrultusunda yeniden kurar. Tüketim çağında birey, seçme hakkına ancak tüketirken sahip olur. İnsanlar, daha çok boş zaman ya da daha heyecan verici bir tatil elde etmek için, daha çok çalışmak zorunda bırakılırlar. Bu sırada gündelik çarkın içindeki birey, sırf onun dışındaki hayat ya da elde edilecek küçük bir zaman dilimi yüzünden bütün yaşamını anlamlı olarak algılama yanılsaması içine girer. Bu ise gerçekliğin içinin boşaltılmasıdır. Modleski bu durumu "gerçeklikte yok edilen, fiilen ortadan kalktıktan sonra kendini temsil edecek biçimde, imge ve ideolojide yeniden sunulur" şeklinde açıklar (Modleski, 1998: 144-150). Modleski çalışmasını, Jacques Ellul'nun şu çarpıcı sözleriyle bitirir: "*Büyük şehir hayatı, büyük ölçüde katlanılmaz hale gelirken eğlence teknikleri geliştirildi. Şehrin yol açtığı acıyı eğlence yoluyla kabul edilebilir hale getirmek kaçınılmaz oldu*". (Modleski 1998: 198)

Eğlence kavramıyla ilgili olarak "küreselleşme" bağlamında da yorumlar yaptığı çalışmasında Zygmund Bauman özetle şöyle demektedir:

“Zamansal-mekansal mesafelerin teknolojik olarak iptal edildiği, kamusal mekanların (normların yaratıldığı yerlerin) tükendiği, tek tipliğin ve sonucunda da hoşgörüsüzlüğün egemen olduğu, sakinmanın ve ayrılmanın başlıca hayatta kalma stratejisi durumuna geldiği, yerellerin küreselleri seyrettiği, cezbetme ve ayartma üretimine ayarlanmış bir endüstrinin hakim olduğu, var olduğu bilinmeyen bir deneyimi yaşamının tek başına büyük bir eğlence olarak algılandığı, iyi bir tüketicinin eğlenceye düşkün bir serüvenci olması gerektiğinin kabul edildiği, hayatları boyunca gönülleri gezmekten ve sunulan eğlencelere göre gidecekleri yerleri kendileri seçmekten tatmin olmuş, kendilerini seyahat etmeleri için adeta yalvarılan ve siber uzayda / mekanda kozmopolit bir yaşam süren, heyecan arayıcı ve deneyim toplayıcı sıfatlara sahip geç-modern / postmodern insanların bulunduğu, bunun aksine gidecekleri yerlerin genelde başkalarının belirlenen ya da yerele bağlı hareket imkanları ellerinden alınan ve yapacak bir şeyleri olmadığı için bol, gereksiz ve boş zamanın yükü altında ezilen, diğer bir deyişle zamanlarında hiçbir şey olmayanların yaşadığı, yapay olarak yaratılmış ve öznel olan bir yetmezlik duygusunun egemen olduğu, zaman-mekan kenetlenmesinin, engelsiz enformasyon aktarımının ve anlık iletişimin yaşamı etkisi altına aldığı, hareketsizliğin dışlanma, yerelliğin de toplumsal sefalet ve gerilik göstergesi olarak kabul edildiği ve daha da önemlisi bütün bu durumların sorgulanmasının bir kenara bırakıldığı yeni dünya düzeni; yani küreselleşme, gerçekte Kennet Jowitt’in ifadesiyle yeni dünya düzensizliği bağlamında eğlenceyi araştırmak dahi, ayrıcalığın farklı bir şekilde ifadesi olarak değerlendirilebilir” (Zygmund Bauman, 1999).

Bauman’ın bu tespitleri, aslında günümüz itibarıyla eğlence dünyası / hayatı ile kentleşme-modernizm arasındaki ilişkiyi ve etkileşimi de net olarak belirtmektedir.

Sanayileşme ve beraberinde getirdiği kente göç ve modernite gibi dinamikler, kentlerde yeni eğlence sistemlerinin doğmasına, yerel eğlence unsur ve türlerinin ya da kurumlarının yapısında değişmelerin, çözümlerin meydana gelmesine, hatta bazılarının ortadan kalkmasına neden olmaktadır. (Özdemir, 2005: 65)

Hem Osmanlı aydınları hem de Cumhuriyet Dönemi aydınları tarafından ülkemizdeki modernleşmenin vitrininde baz alınan kriter, sokaktaki gündelik yaşam oluşturmıştır. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte modern Türk insanını yaratmak amacıyla öncelikle dış görüntünün batı standardına göre düzenlemesi çabalarına girişilmiştir. Sokağa çıkmak, Cumhuriyet insanı için modern görüntüsünü Avrupa dünyasına sergilemek anlamını taşıyordu. “*Dış görünüş bakımından devlet dairelerini dolduran yönetici insan kalabalığı, sakalını kesmiş, çarşaf ve fesini çıkarmış, takım elbiseli, kravatlı modern bir topluluğa dönüşmüştü*”. (Işın, 1987)

Bu dönemle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında daha çok anı-hatıra türünde eserlerin yazıldığına tanık olmaktadır. Aslında gündelik yaşamın akademik olmayan şekillerde ele alınmasının çeşitli örneklerine çok eski tarihlerden beri rastlanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında kaleme aldığı gazete yazılarıyla Hikmet Feridun Es ile Osmanlı’nın son dönemlerinde (Birsell, 2005) ve Cumhuriyetin ilk yıllarındaki anı derleme çalışmalarıyla (Birsell, 2003) Salah Birsell’in çalışmaları bu konuda örnek gösterilebilir. Hikmet Feridun, İkinci Dünya Savaşı’nın en sıcak dönemlerinde İstanbul’daki yeme içme alışkanlıklarından; hatta savaşın yaşandığı Paris gibi bir kentte modadan söz edebilmekte iken, Salah Birsell’in eserlerinde, Cumhuriyetin ilk kuruluş yıllarında irdelenecek birçok konu dururken İstanbul Eğlence Hayatına ışık tutmakta olduğu görülmektedir.

Nazife Güngör, “*Bir Popüler Kültür Ürünü Olarak Çizgi Roman: Abdülcanbaz*” (Yayınlanmamış Doktora Tezi) isimli çalışmada, teknik gelişmelerin çalışma yaşamına getirdiği bir takım kolaylıklar ve sistemin emperyalizm aracılığı ile sömürgelerden elde ettiği artı değerden pay vermeye başladığı işçi sınıfının yaşam düzeyindeki göreceli iyileşmenin etkisiyle, artan boş zamanların *müzik holler, opera salonları, cafeler ve barlar* gibi yeni eğlence mekanlarında tüketildiğine vurgu yapmaktadır. (Güngör, 1996: 39)

20. yüzyıl başında, sanayi toplumunun sağladığı refah artışı ile insanların gelir düzeyleri artmış, insanlar öteden beri özendikleri yaşam

biçimlerini mal ve hizmet suretinde satın alabilir hale gelmiştir. Bu yeni eğilim, statü meraklısı müşteriler ve tüketim toplumunu da yaratmıştır. Bu dönem, gündelik hayatın nasıl kullanılacağına neredeyse en ufak ayrıntılarına kadar belirlendiği ve boş zaman geçirmek için de neler yapılacağına belirlendiği bir dönem olmuştur.

Günümüz kent yaşamında, “*çalışma hayatının özel yaşam üzerindeki belirleyiciliğinin artması, bireyselliği özendiren farklı eğlence seçeneklerinin yaygınlığı, kamusal alanlardaki çözülme ve yok olmalar, etkisini yitiren komşuluk ilişkileri, çekirdek aile türünün yaygınlaşması gibi*” olgulardan dolayı kaçınılmaz olarak eğlence yaşamında da birçok farklılıklar oluşmuştur.

Konu ile ilgili olarak görüşlerine başvurduğumuz Doç. Dr. Nebi Özdemir ise bu konuda şunları demektedir:

“Kitle kültürünün özelliği, sizi tavşana dönüştürmesidir, yani havucun peşinde koşan tavşanlar gibiyiz bizler aslında kenttekiler ve samimi söylüyorum size, kentlerdeki eğlence ortamına gittiğiniz zaman tam mutlu olamıyorsunuz. Siz mesela büyük alışveriş merkezlerine gidiyorsunuz, her şeyi gördüğünüz, hadi gel burayı gezelim diyorsunuz. Ama sen rahatlamıyorsun ki oradan çıktuktan sonra. Korkunç bir yorgunlukla geri dönüyorsun. Sana bırakılmamış eğlence alanları ve şekli, anlatabiliyor muyum? Kurgulanmış, diyor ki adam sana, popüler kültürde hafta sonu gazeteyi açıyorsunuz, nerede eğleneceksin, ne yemek yiyeceksiniz, ne giyeceksin, ne içeceksin, hepsi belli”. (Doç. Dr. Nebi ÖZDEMİR ile 15 Mayıs 2006 tarihinde yapılan söyleşiden alınmıştır)

Kent yaşamı ve modernleşme sonucunda eğlence türleri adlandırma bakımından çok zenginlik göstermiştir. Bu tür eğlence adlarının genellikle yerel terim veya kelimelerden çok, yabancı kültürle veya küresel eğlence sektörüne ait terimlerden oluştuğu görülmektedir. Belki de Türk dilinin en az kullandığı alanlardan biri, özellikle son yıllarda, kentlerin eğlence dünyasıdır. 2000’li yılların Türkiye’inde kentli eğlence kültürü, çoğunlukla İngilizce/Amerikan İngilizcesi, az da olsa Fransızca kökenli terimlerin işgali altındadır. “Fitness center, aqua park, aerobik salon, cafe, western cafe, roof bar, lunapark, game center, game land, fantasy land, Cafe de Paris, Le

Cigare, Le Select, Chiness Restaurant, bungee jumping, treaking, surf, safari, rafting” gibi yüzlerle, hatta binlerle ifade edilen bu yabancı terimlerin varlığı, Türk sosyokültürel yapısındaki değişimin ve dönüşümün, daha doğrusu çözülmenin en açık göstergeleri olarak kabul edilmelidir. Dikkat çekici bir diğer nokta da bu terimlerin ve sözcüklerin yazılmasında ve okunmasında, ilgili dilin imlâsının kullanılmasıdır. (Özdemir, 2005: 84-85)

Bugün ülkemizin büyük kentlerinde Lunapark, Dreamland, Tatilya, Disneyland gibi adlarla anılan eğlence merkezleri veya tema parkları kurulmakta ve kentli insanın hizmetine sunulmaktadır. Buralarda elektronik ya da mekanik pek çok oyun aracı yer almaktadır. Bunun yanı sıra rekreasyon merkezlerinde müşterilerin çeşitli aktivitelere katılmaları sağlanmaktadır. Yine büyük yerleşim birimlerinde çeşitli kişi, kurum ve kuruluşlar tarafından partiler, davetler düzenlenmektedir. Gazino, pavyon, taverna, diskotek, bar, kumarhane, meyhane, lokanta, restaurant gibi yerler, çeşitli kesimlere mensup kentli insanın eğlendiği başlıca eğlence mekanlarıdır. Hatta İstanbul’daki Beyoğlu, Kumkapı, Sulukule, Ankara’da Sakarya Caddesinde olduğu örneklerinde olduğu gibi, kentlerin belirli merkezleri tümüyle eğlenceye hasredilmiş gibidir. (Özdemir, 2005:65)

Önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere, bu çalışmamızda eğlence mekanı olarak baz alacağımız ve inceleyeceğimiz yerler, ***açılması izne bağlı olan, içerisinde eğlence hayatının vazgeçilmez unsurları olan alkol ve müzik öğelerini bulunduran, gece yarısından önce kapanmayan kapalı eğlence mekanları olacaktır.***

İnceleyeceğimiz eğlence hayatının unsurlarına kısaca değinmek yararlı olacaktır.

2.4. EĞLENCE HAYATINDA MÜZİK

Müzik, en eski sanat dallarından biridir. Tarih öncesi devirlerde kuşların ötüşünden, suların şırıltısından, yağmurun sesinden, rüzgârın ve kıyıya vuran dalgaların uğultusundan esinlenen ilk insanlar, içi boş bir kütüğe deri geçirip vurarak, hayvan bağırsaklarından yapılan ipleri çekerek, boynuz, kemik ya da odundan boruları üfleyerek doğadaki sesleri taklit etmeye başlamışlar, başlangıçta işaret vermek amacıyla kullandıkları bu sesleri sonraları hoşlarına gidecek biçimde düzenleyerek kendi ilkel müziklerini yaratmışlardır. Ayrıca eski zamanlardan beri müziğin, dinsel törenlerde önemli bir yeri olduğu ve müziğe eski çağlardan itibaren tüm toplumlarda tanrısal özellikler atfedildiği de bilinen bir gerçektir.

Müzik, öncelikle olarak doğal bir eğlence kaynağıdır. İnsanın günlük yaşamında, yaşadığı çevrede müzik her an onunla beraberdir. Kısaca insan hayatına kattığı zenginlikle müziğin insan yaşamında temel ve vazgeçilmez bir yeri olduğu gerçektir.

2.4.1. Müziğin Tanımı ve Popülerleşmesi

Müzik, en genel tanımı ile sesin biçim ve devinim kazanmış hâlidir. Başka bir deyiş ile de müzik, sesin ve sessizliğin belirli bir zaman aralığında ifade edildiği sanatsal bir formdur. Biçim ve devinim içeren bir ses oluşumunun müzik olarak kabul görmesi için dinleyende duygulara yönelik etkileşim yapması beklenmektedir. Tarihsel dönem, bölge, kültür ve kişisel beğenilere bağımlı olarak ele alındığında müzik teriminin tanımı da önemli farklılıklar gösterebilmektedir. Dolayısıyla müziğin tek bir tanımla açıklanması yerine farklı açılardan (sosyolojik, psikolojik, politik vb.) yapılan birden fazla tanımla açıklanması yaygınlık kazanmıştır. Bir sosyoloğun müziğe olan yaklaşımıyla, bir akustik fizikçinin yaklaşımı arasında gerek tanım, gerek metodolojik olarak büyük farklılıklar olacağı aşikardır. Müzik, kelimelerle anlatılamayan duygu ve düşüncelerin seslerle anlatılması sanatıdır ve herkesin anlayabildiği ve anlayabileceği yegane dildir.

Müzik; hem bir sanat hem de bir bilimdir. Duygusal olarak algılanışının yanı sıra akıl ile de kavranabilir. Bu özelliği ile bireyin ve toplumun duyuş ve biliş açısından durumunu belirlediği gibi, gelişim ve değişimini de sağlayan organik bir yapıdır.

Antropoloji ve etnomüzikoloji alanında yapılan çalışmalar müziğin önemli ölçüde yaygınlaştığını ve kullanıldığını kanıtlamaktadır. Çağımızda hızla gelişen teknoloji ve popüler kültür müzikte de etkilerini göstermektedir. Popüler kültür yaşam tarzının kilit noktası olan ve kitleleri, özellikle gençleri yoğun biçimde etkileyen bir eğlence aracı olan müzik, bir sektör olarak birçok kişiye de geçim kaynağı olmakta, ekonomiyi de büyük ölçüde etkilemektedir. Örneğin Susan Hallam, müziğin insanlara değişik iş imkanları sunduğundan bahsetmekte ve müzik endüstrisinin İngiltere'nin en önemli ekonomik yapı taşlarından biri olduğunu vurgulamaktadır (Hallam, 2001: 61-75).

Nasıl ki eğlence popüler kültürün en önemli unsurlarından birisi ise, müzik de eğlencenin neredeyse en önemli unsurudur. Müzik sosyo-kültürel bir fenomendir ve gündelik yaşamda eğlence aracı olarak kullanılmasına rağmen önemli fonksiyonlar içerir. Bu fonksiyonların incelenmesi söz konusu olduğunda, kapitalist üretim ilişkilerinden, müzik beğenisine kadar oldukça geniş alanı kapsayan çalışma alanına yönelmek gerekmektedir.

Popüler kültüre eleştirel bir bakış açısıyla bakan Adorno, müzik alanında popüler kültürün etkilerini, toplum için işlevini incelemiştir. Adorno, müziği “ciddi” ve “standart” diye nitelendirir. Ona göre standart müzik gündelik yaşamın müziğidir ve apolitiktir. Toplumun bilinçlenmesini sağlayacak müzik ise ciddi olarak nitelendirdiği çoksesli müziktir. Standart olarak nitelendirdiği ve popüler olarak anlayacağımız müzik türü ise, *nitelikten yoksun, aynı zamanda siyasal erkin güdümünde, kitleleri suni mutluluğa sevk eden, içi boş müziktir*. Ülkemizden bir caz müzisyeni Önder Focan ise bu konudaki görüşlerini şu şekilde belirtir; *“Popüler müziği bir türü olarak algılamıyorum. ... patates cipsi, deterjan ve dondurmadan pek farklı değil”*. (Metin Solmaz, 1996: 149)

2.4.2. Ülkemizde Müziğin Popülerleşme Süreci

Popüler alanın en önemli meta karakteri taşıyan araçlarından birisi şüphesiz müziktir. Günümüzde sistemi ve pazarı yönetenler aynı zamanda popüler kültürün ve popüler müziğin de yönlendiricileridir. Toplum, gündelik yaşamda siyasi erke müzik kanalıyla entegre olmaktadır. Müziği yönlendiren sektör, dışarıdan bireye de yön vermektedir. Bulunduğumuz ortam kimliğimizi belirlerken, kimliğimiz etkinliklerimizi yansıtmaktadır. Bu bağlamda müzik, gündelik hayatta vazgeçilmez bir öge olmanın yanında kimliğimizi, kültürümüzü ifade eden simgeler ve davranış biçimini de bünyesinde barındırmaktadır.

Ülkemizde eğlence denildiğinde ilk akla gelen unsurun müzik olduğu bir gerçektir. Gerek Orta Asya'daki Türk Devletlerinde, gerekse Osmanlı dönemi eğlence meclislerinde bir çok müzik aletinin kullanılmakta olduğu bilinmektedir.

Kitle iletişim alanındaki icatlar ve gelişmeler, Cumhuriyet sonrası müzik alanını da etkilemiştir. 1920'li yıllardan itibaren radyonun yaygınlaşması ile birlikte Türk insanının müzik beğenisi alanında başlattığı değişim, 1960'lı yıllarda televizyonun gündelik hayata girmesi ile birlikte ivme kazanmıştır. 1990'lı yıllarla birlikte özel radyo ve televizyon kanallarının devreye girmesi ile birlikte toplumun müzik zevkinin de tamamen değiştiği/farklılaştığı görülmüştür. İletişim alanındaki ve müzik sektöründeki gelişmeler kente göçün de etkisiyle yaş, cinsiyet, meslek, ilgi vb. farklılıklar temelinde çeşitli müzik türleri ile dinleyici kitlelerinin doğmasına yol açmıştır. Kitle kültürü etkisinin baskın bir şekilde hissedildiği bugünün Türkiye'sinde bağımsız bir ekonomik sektör haline gelen müzik, radyo ve televizyonun da gücünü arkasına alarak önündeki her türlü geleneksel ve yerel engeli ortadan kaldırmak ve toplumun tüm kesimlerinin müzik anlayışını ve zevkini belirlemek amacındadır. (Özdemir, 2005: 260-261)

Müzik denilince ülkemizde arabeskten popa, hard rocktan bluesa, fantezi müziğinden taverna müziğine, Anadolu folk müziğinden batı menşeli

country müziğine, Türkçe sözlü hafif müzikten özgün müziğe kadar pek çok tür müzik akla gelmektedir. Müziğin sektörleşmesi ve kitleselleşmesiyle birlikte yeni yabancı müzik türleri ülkemizdeki eğlence sektörüne girmiştir/girmektedir. Bu tür müzikler aynı zamanda kitlelerin müzik zevklerini biçimlendirmektedir. Küreselleşme her boyutta olduğu gibi müzik alanında da etkisini tüm şiddetiyle göstermektedir. Kısaca sektörel müziğin aktörleri eğlence kültürünü de biçimlendirmekte ve yönlendirmektedir. Ayrıca ileriki bölümlerde de belirteceğimiz üzere, ***eğlence mekanları programlarında yer verdikleri müzik türlerine göre sınıflandırılmakta, müşterilerine hitap etmekte ve popüler olmaktadır.***

Özetle günümüzde kitle iletişim araçları ile desteklenen popüler kültür, müziğin içindeki tüm folklorik değerleri özümseyerek, kendine özgü tarzda geri sunmaktadır. Müzik, artık popüler kültürün içinde standartlaşmış ve üretildiği ortama yabancılaşmıştır. Ülkemizde müziği popüler kültür bağlamında ele alan çalışmalar bulunmaktadır. Metin Solmaz'ın *Türkiye'de Pop Müzik*, Nazife Güngör'ün *Arabesk* ve Meral Özbek'in *Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski* bu eserlerden ilk akla gelenlerdir.

2.5. EĞLENCE HAYATINDA İÇKİ

Alkolün tarihi neredeyse insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanlığın yerleşik hayata geçmesiyle alkol üretimi de başlamıştır. İlk biranın yaklaşık 8 bin yıl önce Mezopotamyalıların arpayı ekmek yapmak için ilk ıslah etmesiyle yapıldığı, Sümerlerin 6 bin yıl önce Godin Tepelerinde bira ve şarap içtikleri bilinmektedir. Tarih boyunca alkol kimi zaman kutsal sayılıp dini törenlerde kullanılmış (Atinalı'ların Dionssas ve Romalı'ların Bacehus adındaki içki ve şarap tanrıları olduğu bilinmektedir), kimi zaman da eğlencenin ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Ancak genel olarak alkol, insan sağlığı ve davranışı üzerinde en önemli kötü etkenlerden biri olarak tanımlanmaktadır. Alkol alışkanlığının bir hastalık olarak kabul edilmesi eski çağlara dayanmaktadır. Roma filozofu

Seneca, alkolizmi bir *akıl hastalığı* olarak tanımlamıştır. Bu yüzden içkiye karşı tarih boyunca tepki ve yasaklamalar olmuş ve zaman zaman birçok toplumda görülmüştür. Örneğin 1878'de Kanada'da, 1919-1934 yılları arasında Amerika'da alkollü içkilerin üretimi ve tüketimi yasaklanmıştır. Bizim tarihimizde de Osmanlı padişahları arasında IV. Murat döneminde, alkol, afyon, tütünün yasaklandığı ve içenlere ölüm dahil çok ağır cezalar verildiği bilinmektedir.

Eski çağlardan beri Türklerin eğlence geleneğinde alkollü içki sofralarının önemli bir yer olduğu bilinmektedir. İslamiyetin getirdiği yasaklamalar bu geleneğin devamını engelleyememiştir.

Vefa Zat tarafından yazılan "*Adabıyla Rakı ve Çilingir Sofrası*" isimli çalışmaya göre, Osmanlı'da Fatih döneminden itibaren gayrimüslim azınlıklar belirli bir denetim altında içki içebiliyor ve bu içkilerin üretimini yapabiliyorlardı. II. Beyazıt dönemi ile birlikte dinde yasaklanmış olmasına karşılık şarap da zevk araçları arasında müziğe yakın bir durum almış ve içki kullanımı yeni İstanbullular arasında hayli yaygınlaşmıştır. Kanuni 1555'de içkiyi Müslümanlara yasaklamış, hatta İstanbul'a şarap yüküyle gelen gemileri yaktırmıştır. İçki yasağının şiddetle uygulanmasına rağmen Osmanlı ordularının girdiği savaşlarda bir zafer kazanıldığı zaman "*Zafer Günü*" olarak ilan edilen kutlamaların üç gün üç gece devam ettiği, şenlikler düzenlenerek kutlanan zafer günlerinde içki yasağının da kaldırıldığı, o dönemde bira üretiminin yapıldığı, *Arap şerbeti*, *Rus* ve *Polonya votkası*, *bal şarabının* en sık ve bol içilen içkiler olduğu, bu içkilerden başka şarabı imbikten geçirerek üretilen ve tadı konyağı andıran ve içimi ağzı yakar derecede sert olan "*Türk Rakısı*"nın ilklerinden olan "*Şarap Rakısı*"nın olduğu, bu içkinin anasansuz olup *Arak* olarak adlandırıldığı bildirilerek, 1552-1562 yılları arasında İstanbul'da bulunan içkilerin *Gelibolu*, *Trabzon*, *Marmara*, *Sakız*, *Midilli*, *Girit*, *Eğriboz*, *Maldavizya* ve *Misket Şarapları*, *bal şarabı*, *Arap şerbeti*, *bira (Arpa Suyu)*, *Konyak*, *Votka* ve *Rakı (Arak)* olduğu söylenmektedir. (Zat, 2003: 86-103)

Refik Ahmet Sevengil tarafından kaleme alınan ve Osmanlı dönemindeki eğlence hayatına ışık tutan eserlerden birisi olan *“İstanbul Nasıl Eğleniyordu”* isimli çalışmada, 16. yüzyılda Eyüp semtinin, İstanbul'un en bataklık yeri olduğu, ve meyhaneler, genelevler, raks, müzik ve başka eğlence yerlerinin bulunduğu, II. Selim'in zil zurna sarhoş olarak gezdiği, sabahlara kadar şenlikler düzenlediği, hamamda bir alem esnasında sarhoş haliyle ayağı burkulup düştüğü ve kısa bir süre sonra öldüğü, oğlu III. Murat'ın, Müslümanlara içki yasağı getirmeye yeltendiğinde, ayaklanma tehditleri olunca geri adım atmak zorunda kaldığı, II.(Genç) Osman'ın içki yasağı nedeniyle meyhanede yakalanan yeniçerileri denize attırdığı, sivil sarhoşları kürek cezasına çarptırdığı, IV. Murat'ın ise içki içenleri en ağır cezayla yani ölümle cezalandırdığı, IV. Murat döneminde kahve, tütün, afyon ve şarap kullananların hemen idam edildiği bildirilmiştir (Sevengil, 1998:40-46). Görüldüğü üzere içki ve içki ile ilgili gelişmeler Osmanlı sosyal hayatında çok önemli bir yere sahip olmuştur.

Cumhuriyet dönemi eğlence hayatının temelde Osmanlı eğlence geleneğinin devamı olduğu açıktır. Farklı etnik unsurların bir araya gelmesi ve bunlara ait geleneklerin birleşimiyle oluşan Osmanlı eğlence sistemi, içki meclisleri açısından da günümüz insanının eğlence dünyasını biçimlendirmiştir. (Özdemir, 2005: 204)

Günümüz dünyasında eğlenmek **“kafayı çekmekle”** eş anlamlı olarak değerlendirilmektedir. Bugünkü popüler eğlence hayatında sabahlara kadar, sarhoş oluncaya kadar içmek, bir nevi övünme ve eğlencenin ne kadar iyi ve güzel (!) geçtiğinin tanımlanması olarak kullanılmaktadır. Yine *“içki şişesinin boşalması”, “şişenin dibinin görünmesi”* gibi söylemlerde eğlencenin sona ermesi anlatılmaktadır.

Günümüzde popüler kültürün ve modern hayatın eğlence adını verdiği etkinlik, yanında mutlaka sarhoşluk da istemektedir (Haşmet Babaoğlu, Vatan, 10 Ocak 2007). Tüm bu tespitler ışığında, içkinin günümüz eğlence hayatında olmazsa olmaz bir unsur olduğu görülmektedir.

Ayrıca, bu duruma ilave olarak son dönemlerde özellikle tekno-müzik olarak bilinen türde müzik bazı büyük eğlence mekanlarında eğlenmeye gelen bazı kişilerin sentetik tarzda (hap) olmak üzere uyuşturucu kullandıkları, 2006 yılının Haziran ayı içerisinde Ankara Emniyet Müdürlüğüne gerçekleştirilen operasyonlar sonucunda, Ankara'daki eğlence mekanlarına uyuşturucu hap ve esrar satan bir çetenin yakalandığı bilinmektedir. (Zaman, 21 Haziran 2006)

Günümüzde “içki” denilince akla gelen içecekler bira, cin, konyak, rakı, rom, şampanya, şarap, tekila, viski, votka ile bunlara bağlı olarak geliştirilen ve sayısı yüzlerle ifade edilebilecek çeşitli kokteyllerdir. Ayrıca her içkinin birçok çeşidi ve markası bulunmaktadır. Müzik alanında olduğu gibi, içkide de egemen güçler ve sermaye içki piyasasını tek elde tutmaya ve tüketim konusunda kitleleri yönlendirmeye çalışmaktadırlar. Geçmişte fıçılardan ve kovalardan bardaklara servis edilen içki, artık günümüzde modern çağın nimetleri ile kendilerine has üretilen şişelerinde ve renkli ambalajlarında kitlelerin tüketimine sunulmaktadır.

Resim 1 ve Resim 2: Günümüzdeki popüler içki şişelerine örnekler.

İçkilerin kendi aralarında bir çok çeşidinin bulunmakta olduğunu belirtmiştik. Örneğin bundan 4-5 sene öncesine kadar Tekel bünyesinde sadece birkaç çeşidi olan rakının 2003 yılında Tekel'in özelleşmesi ile birlikte

bugün Altınbaş, Ata, Burgaz, Beylerbeyi, Çilingir, Efe, İzmir, Klüp, Mercan, Mest, Sakız, Tekirdağ, Yekta ve Yeni olarak adlandırılan ürünlerinin de içinde bulunduğu toplam (22) farklı çeşidi bulunmaktadır. Haliyle bu durum beraberinde rekabeti getirmekte ve hem satıcılara, hem de tüketicilere çeşitli alternatifler oluşturmayı gerekli kılmaktadır. Bu durum diğer içki çeşitleri içinde geçerliliğini korumaktadır.

Resim 3: Ülkemizde bulunan rakı çeşitlerinden bazıları

Günümüz eğlence dünyasında içkileri bir sınıflandırmaya tabi tutmak oldukça güçtür. Ancak eğlence mekanlarında tüketilen içeceklerin, mekanın türüne ve eğlenmeye gelen kişilerin maddi durumlarına göre farklılık gösterdikleri söylenebilir. Tüketilme durumuna göre sıralayacak olursak; gazino ve pavyon tarzı yerlerde *rakı*, *viski*, *bira*, barlarda *bira*, restaurantlarda *kırmızı ve beyaz şarap ile rakı*, gece kulüpleri ile mekan tarzı yerlerde *votka*, *viski* ve *bira*'nın diğer içki türlerine göre daha çok tüketilmekte olduğu gözlenmiştir. Ayrıca Ankara'da günümüzün popüler mekanlarında en çok tercih edilen içki çeşidinin *kokteyller* olduğu da bilinmektedir. (Hürriyet Ankara, 27 Aralık 2008)

Eğlence mekanına eğlenmeye gelen kişilerin, içecekleri içkiyi seçmesi konusunda kitle iletişim araçları tarafından yönlendirildikleri bilinmekle birlikte, bir çok tüketicinin içeceği içkiyi ısmarladıktan sonra marka konusunda

ayrıntıya girmediğ, mekan sahibi ya da garson tarafından kendilerine sunulan içeceği tükettikleri görölmüştür. Bu durum, içki satıcıları tarafından mekanların promosyon, reklam vb. şekillerde etki altına alınmaya çalışılmasına ve ürünleri için yeni bir pazar oluşturma gayreti içerisine girilmesine yol açmaktadır.

Ülkemizde toplumsal yapı içindeki görenekler, alışkanlıklar, toplumsal değişim ve sanayileşmenin getirdiğı hareketlilik ve göçler alkol tüketimini etkilemektedir. 2008Günümüzde büyük şirketlerin denetiminde ve tekeline bulunan birçok içki markasının eğlence mekanlarına sponsor olarak reklamlarını yapmaya ve tüketimlerini arttırmaya gayret ettikleri görölmektedir.

Resim 4: İçki markalarının eğlence hayatına sponsor olmalarını yansıtan bir reklam afişi.

Günümüzde hangi mekanlarda hangi içkinin içileceği, hangi yemekle hangi marka içkinin tercih edileceği gibi hususların, yüksek tirajlı gazetelerin köşelerinde ve haftalık ya da aylık olarak yayınlanan magazin dergilerindeki “life-style” tarzı yazılar kaleme alan köşe yazarları ile gazetelerin hafta sonu ilavelerinde “gurme” olarak kabul edilen yazarlar tarafından belirlendiği ve bu şahısların eğlence dünyasında birer “kanaat önderleri” haline geldiği gözlenmektedir. Özellikle iletişim alanında “life-style” tarzı yazılar kaleme alan köşe yazarları ile ilgili yapılacak bilimsel çalışmaların, bu alandaki önemli bir açığı kapatacağı kanaatindeyiz.

Sonuçta, içki “şişede durduğu gibi durmuyor”. Artık köylülerin ya da çiftçilerin sadece eğlenmek ve içmek amacıyla bağlarından üzüm toplayarak kendi içeceği kadar şarap ya da rakısını ürettiği günler nostalji olarak kaldı. İnsanların kendine ait küçük bir bahçede üzüm yetiştirerek sadece kendi içeceği kadar içki üretmesi artık yüksek kültür ya da aristokrasinin bir göstergesi olarak kabul ediliyor. İnsanların gündelik hayatta iş çıkışı stres atmak amacıyla ya da haftanın bir günü arkadaşlarıyla birlikte eğlenirken ne içeceklerine kadar karışan egemen güçlerin/kültür endüstrisi üreticilerinin, son yıllarda alkol ve alkol kullanımını, kamuoyu nezdinde bir tür “alkolik, ayyaş, sarhoş” figürüyle özdeşleşmesinden ve bir nevi “alt kültür” olarak algılanmasından kurtararak daha elit bir kesim oluşturma çabası içerisine girdikleri görülmektedir. (Bali, 2004; 148-154)

Resim 5: Günümüz popüler içki reklamlarına bir örnek. Elit bir kesime hitap ettiği çok açık.

III. BÖLÜM

1923'TEN GÜNÜMÜZE ANKARA EĞLENCE HAYATI

“Ankara’da eğlenmek de zor iki gözüm”
(Can DÜNDAR)

Bu bölümde, Ankara’daki eğlence yaşamı üzerinde sosyolojik ve kültürel bir inceleme yapılarak, Ankara’nın başkent olarak ilan edilmesinden günümüze kadar gecen zaman içerisindeki eğlence yaşamının irdelenmesine gidilerek, önceki bölümlerde ele alınan popüler kültür ve eğlence kavramsallaştırmalarının gerçek yaşamdan örneklenmesi yapılacaktır.

Ankara, bin yılı aşkın bir geçmişe sahip olmasına rağmen 1923 yılında Cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte hızlı bir şehirleşme sürecine girmiştir. 1950’li yıllarda dönemin en önemli ve yegane eğlence yerleri olarak kabul edilen meyhane ve gazino gibi yerlerin sayısı 5-10’u geçmezken bugün bu sayı yüzlerle ifade edilmektedir. Bu mekanların bir çoğu ise neredeyse her geceleri çokça müşteriye sahiptir. Ankara’da yaşayan insanlar artık akşamlarını evlerinin dışında geçirerek, “gece hayatı” olarak tabir edilen yaşamı canlandırmışlardır. Türkiye’de nüfusa oranla en çok üniversite öğrencisine sahip olmak da Ankara’ya bu manada bir avantaj sağlamaktadır.

Kitle iletişim araçlarının gelişmesi ile paralel olarak 1990’lı yıllardan itibaren kentsel yaşam, özellikle eğlence yaşamı Ankara’da çok hızlı bir gelişme göstermiş ve bu durum yaşamımızın önemli bir bölümünü meşgul ederek, gündelik hayatta da bir tür belirsizliğe doğru bir gidişi başlatmıştır.

Çalışmamızda bu gidişatın yönü saptanmaya çalışılacak, araştırmalar sonucunda elde edilecek veriler ve değerlendirmeler doğrultusunda bu duruma ilişkin tespit ve önerilerde bulunulacaktır.

Ayrıca tezimizde bir bakıma Ankara ile birlikte Cumhuriyetin de eğlence yaşamı incelenecektir. Çünkü Ankara, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte gelişmeye ve şehirleşme sürecine girmiş bir şehir özelliği taşımaktadır.

3.1. 1800-1923 YILLARI ARASI ANKARA'NIN TARİHİ GELİŞİMİ VE ANKARA'DA GÜNDELİK HAYAT

Cumhuriyet dönemi eğlence hayatının temelde Osmanlı eğlence geleneğinin devamı olduğu açıktır. Farklı etnik unsurların bir araya gelmesi ve bunlara ait geleneklerin birleşimiyle oluşan Osmanlı eğlence sistemi, eğlencenin temel unsurları açısından günümüz insanının eğlence dünyasını biçimlendirmiştir.

Geçmişten günümüze kadar, ülkemizde eğlence denilince ilk akla gelen şehir İstanbul olmaktadır. Eğlence hayatı ile ilgili olarak yapılan çalışmalara baktığımızda, çalışma, değerlendirme ve analizlerin büyük kısmının İstanbul merkezli olduğu görülmektedir. Refik Ahmet Sevengil *“İstanbul Nasıl Eğleniyordu?”* isimli çalışmasında, İstanbul'un fethedildiği 1453 yılından Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar İstanbul'daki eğlence hayatına ışık tutmaktadır. Çok dar ve kapsamlı olmasına rağmen, alanında yapılan ilk çalışmalardan birisi olması bakımından önemli olan bu eser, bir bakıma Türklerin eğlence alışkanlıklarına dair bazı ipuçları vermesi açısından da önemlidir.

Osmanlı toplumunda güçlü din kurumunun ve kapalı aile yapısının etkileri nedeniyle eğlence yaşamı içe dönük ve kısıtlıydı. Ubicini, on dokuzuncu yüzyılın ortalarında yazdığı gezi anıları arasında temaşalar, balolar, konserler ve benzeri eğlencelerin Türklere yabancı olduğunu, evlerine bağlılıklarını, ev dışında tek eğlencelerinin kahvehaneler olduğunu yazar. Ortasında havuzu, sonradan sandalye ile değişecek sabit kerevet düzenli oturma biçimiyle satranç ve damanın oynandığı, kahve ve nargilenin içildiği kahvehaneler Osmanlı erkeğinin iş ve ev yaşamı dışında vakit geçirdiği başlıca eğlence yerleriydi (Ubicini, 1977: 65). Söz konusu dönemlerde, Anadolu yaşam kültüründe *konutun kendisinin* başlı başına bir eğlence mekanı olduğu görülmektedir. Osmanlının kapalı toplumsal yapısı, eğlenceye yönelik etkinliklerin daha çok konut içerisinde yapılmasını sağlamıştır.

Tarihi Frigyalılara, Hititlere ve Romalılara dayanan ve adı *Ankira*, *Ankora*, *Ankuriye*, *Angurya*, *Üngüriye* ve *Engürü* gibi çeşitli şekiller alan şehir, Osmanlı tarihinde bugünkü Esenboğa Havaalanı civarında Sultan 1. Beyazıt ile Timurlenk arasında vuku bulan ve tarihe Ankara Savaşı diye geçen savaş ile ün yapmıştır. (50 Yıllık Yaşantımız: 23)

Orta Anadolu'nun en eski kentlerinden biri olan Ankara'da, kuruluşundan günümüze kadar geçen yaklaşık 2500 yılı aşan çok uzun süre içinde, kent yaşamı ya hiç ara vermeden sürmüş, ya da kısa süren bir aradan sonra yeniden canlılık kazanmıştır. Bu uzun dönem boyunca kent halkının günlük yaşamında etkili olan savaşlara, istilalara, kitlesel göçlere ve sel baskınları, salgın hastalık, kıtlık gibi doğal olgulara ek olarak yaşanan kültürel dönüşüm süreçleri de hem kentin mekansal yapısını, hem de günlük yaşamı önemli ölçüde etkilemiş ve değiştirmiştir. Kuşkusuz bu değişim sürecinin hızı ve kapsamı, varolan koşulların, iç ve dış dinamiklerin etkisiyle her zaman farklı olmuş, etkileri ise bazen dar bir alanda kalmış, bazen de, kentin sınırlarını da aşarak, tüm topluma yayılmıştır. (Aktüre, 1998: 35)

19. yüzyılda Ankara, Osmanlı İmparatorluğunun yönetsel kademesinde merkezi Kütahya olan Anadolu Eyaletine bağlı bir livanın, yani sancağın merkezi idi (Akbal, 1951: 620). 1830 yılında yapılan nüfus sayımına göre kentte 6108 Müslüman, 5185 Müslüman olmayan toplam 11293 erkek nüfus saptanmıştır (Çadırcı, 1980: 113).^{*} Kentte bir o kadar da kadın nüfusu yaşadığını varsayarsak, dönemin Ankara nüfusunun 22.500 civarında olduğu söyleyebiliriz. Bu rakamlar kentte Müslüman olmayan azınlıkların yoğunluğunu da göstermektedir.

1824 yılına kadar Ankara'da, Ankara Sancağına atanan görevlilerin kalabileceği resmi bir yapı yoktu. 1824 yılında yapılan bir değişiklik ile Tülice Mahallesinde bulunan özel mülkiyetteki Hacı Abdi Paşa Konağı, kentin ileri gelenleri tarafından vilayet halkı için satın alınmış ve bu tarihten itibaren

^{*} Söz konusu kaynağın incelenmesinden, Osmanlı Döneminde yapılan nüfus sayımında sadece erkeklerin sayıldığı, kişilerin dini inançlarının ve soylarının tespit edildiği, ayrıca meslek ve zanaatlarının da ayrıntılı olarak belirtildiği görülmektedir.

Sancağa gelen yöneticiler bu konakta oturarak işlerini buradan yönetmişlerdir (Özdemir, 1986: 238) . Böylece 1830'lu yıllardan itibaren Ankara'da devlet bürokrasisinin yerleşmekte olduğu görülmektedir.

18. yüzyıl Ankara'sında kentin sosyal tabakası 3 farklı kesimden oluşmaktaydı. Bunlardan birincisi kadı naib ve diğer bazı mahkeme görevlileri ile müftü, hekim gibi medrese çıkışlı ilmiye kesiminin oluşturduğu birinci grup, genellikle kent halkından emin ve mutemet birisi olup, padişah tarafından devleti temsil eden bürokratik işler atanan görevliler ile ticaret ve küçük ölçekli üretimle geçinen esnaf ve zanaatkarlar ile ustalı, çıraklık ve ırgatlık yapan geniş halk kesimidir. (Aktüre, 1998: 40-41)

18. yüzyılın ortalarında Fransız sefareti tarafından hazırlanan bir rapora göre, 1823-1830 yılları arasında Ankara'da ticari hayatında Ermenilerin etkili olduğu ve Fransız, İngiliz ve Hollandalılara ait ticaret evlerinin bulunduğu, halkının büyük çoğunluğunun geçimini dokumacılıkla kazandığı anlaşılmaktadır. (Sahillioğlu, 1968: 65)

1835-1837 yılları arasında Ankara'ya uğrayıp bir süre kalan İngiliz gezgin Hamilton, pek emin olmamakla birlikte kentte yaklaşık 6000 Türk-Müslüman, 4000 Katolik-Ermeni, 300 Ortodoks-Ermeni, 300 Rum ve 150 kadar da Yahudi konutunun bulunduğunu ve kent nüfusunun 50.000-60.000 civarında olabileceğini belirtmektedir. (Aktüre, 1998: 40)

1861 yılında George Perrot'nun Ankara ile ilgili gözlemleri arasında kentli halkın yılda iki kez bağlara göç ettiği, uzun akşamlarda olgun üzümlerle eski şarapların içildiği, kahkahalar ve şarkıların her yanı kapladığı bağ eğlencelerinden söz edilir. Bazen müzik eşliğinde yapılan akşam ziyaretleri, farklı etnik grupların ortak eğlence biçimi olduğu anlaşılmaktadır. (Perrot, 1994: 276)

1881 yılında yapılan nüfus sayımında şehrin nüfusunun 26.00 civarında olduğu, dönemin Ankara'sının nüfus yoğunluğu bakımından 50 yıl öncesinden pek bir farkı olmadığı, 1890'lı yıllarda Ankara'ya demiryolunun geldiği ve böylece dış ticarete bir canlanma sağlandığı (Aktüre, 1998: 53)

bilinmekle birlikte 1881, 1890 ve 1902 yıllarında Ankara'nın nüfusu ile ilgili tablo aşağıda sunulmuştur. (Behar, 1996: 34)

Tablo 2. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında Ankara nüfusu

	1881	1890	1902
Müslümanlar	17.218	17.992	22.769
Ortodoks Rumlar	1637	1565	2329
Ermeniler	6327	7855	7828
Museviler	413	413	842
TOPLAM	25.955	27.825	33.768

Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşının kentteki etkileri devam ederken Ankara'da 1917 yılında büyük bir yangın yaşanmış ve Türklerle azınlıkların birlikte oturdukları, kentin en zengin konut alanını ve iş bölgesini bütünüyle yok etmiştir. Yangının neden ve nasıl çıktığı bilinmemekle birlikte kapladığı alan varlıklı Türklerle Ermeniler yaşadığı Hisarönü'nden Rumların yaşadığı Çıkırıkçılar Yokuşuna, oradan da Saraçlar Çarşısını izleyerek Bedesten'e ve At Pazarına kadar uzanmıştır. Yanan binalar arasında Çıkırıkçılar yokuşunun bugünkü Anafartalar Caddesinin kesiştiği köşede bulunan ve bir Ermeni tarafından işletilen tiyatro binasının da bulunduğu, yangın sonrasında evleri yanan Rumlar ve Ermenilerin büyük bir bölümünün İstanbul, İzmir ve diğer illere göç ettikleri bilinmektedir. (Bağlum; 1992: 34-38)

1919 yılına gelindiğinde Ankara'daki nüfusun en fazla 18.000 ile 20.000 civarında olduğu, Keçiören'in Ankara eşrafı için bir sayfiye yeri haline geldiği, Çankaya'da ise Müslüman olmayan nüfusunun bulunduğu, Samanpazarı ve çevresinin şehrin en kalabalık yeri olmakla birlikte en canlı alışveriş merkezinin Karaoğlan Çarşısı olduğu, kentte birkaç yeni binanın inşa edildiği, bunların Ulus'ta şimdiki Sümerbankın bulunduğu yerde o dönem otel olarak kullanılan Taşhan ile sonrasında 1. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası olarak kullanılacak olan İttihat ve Terakki Kulübü, Ulus'ta bulunan

Darülmualimin yani Öğretmen Okulu olduğu, Keçiören'de bir Ziraat Mektebinin açıldığı bilinmekte ve 1919-1920 yıllarında Ankara'ya gelen bir yabancının durağanlığı ve sessizliği ile dikkat çeken bir kent olan Ankara'nın en önemli çekim noktaları olduğu değerlendirilmektedir. (Bardakçı, 1975: 65)

Özetle, Ankara şehri için hayati önem taşıyan Cumhuriyetin ilanından önceki dönemlerde Ankara'da yaşam, ağır bir tempoda sürüp gitmektedir. Akşama doğru insanlar (bugün bir çok Anadolu kasabasında olduğu gibi h.a.) evlerine yönelmektedirler. Hava karardığında kül kokan yangın arsaları arasında cep fenerlerinin yanıp söndüğü ve evlerine çekilen halkın derin bir sessizliğe ve suskunluğa gömüldüğü görülmektedir (Atay, 2000: 45). Yaşam kale içinde ve hemen yakınındaki mahallelerde, avlularda ve ev içlerinde geçmektedir. Yaşam mekanlarında birey ölçeği korunmuş, işlevler mekanlar ve kitleler biçiminde ortaya konmuş ve içe dönük bir yaşam birimi oluşmuştur. Kentin içinde bir yerden bir yere gitmek, avlular ve mahalle içi sokaklar dışındaki açık yerlerde bulunmak, çarşıya pazara çıkmak çoğu Ankaralı için (özellikle kadınlar) pek günlük işlerden sayılmazlar. Kentin tek çarşısı, Tahtakale ve Karaoğlan Çarşısı'ndaki salaş dükkan ve kahvelerdir. (Karaosmanoğlu, 2002: 127)

1920'li yıllarda Osmanlılardan kalma Ankara'da, şehrin önemli bir bölümü yanmış vaziyette (1917 yılında çıkan yangından dolayı h.a.), yolları yazları toz, kışları çamur kaplı, bir bölümü bataklık ve sıtma içinde bulunan, yoksul bir bozkır kasabası görünümündedir. Eski bir kale ile bugünkü Gençlik Parkı ve İstasyon arasında kalan ve kalenin eteklerine yaslanan, küçük kerpiç evlerden oluşan şehir, kasvetli bir görünüşe sahiptir. Ankara'nın tüm kentsel-mekansal yapısı istasyon, sonra bataklık, mezarlık ve derme çatma Karaoğlan'dan sonra yangın yeri, onun sonunda da kerpiçten yapılmış evler ile kaldırımsız ya da arnavut kaldırımlı eğri büğrü sokaklardan ibarettir. Kentteki en önemli yol belediyeden başlayıp Samanpazarı'nda biten dar, bozuk kaldırımlı bir geçittir. Bu geçidin iki yanında dükkan denilen barakalar vardır. Buradan Samanpazarı'na ve Karaoğlan Çarşısına varılmaktadır. Bugün ışıklar caddesi denilen bölgede bir yangın yeridir. 1917'de Ermenilerle

Rumların oturduğu mahallede yangın çıkmış ve yerinde bir harabe kalmıştır. Şimdiki Ulus Meydanından İstasyona ve Yenişehir'e giden caddeler aslında o zamanlar iki yaylı arabanın yan yana geçemeyeceği kadar dar geçitlerdir. Ve bunların kesiştiği yerde şehrin başlıca misafirhanesi Taşhan yer almaktadır. 1923'te Ankara bütün altyapı hizmetlerinden mahrumdur. Bu haliyle susuz, ağaçsız, yolsuz; altyapı tesisleri, caddeleri hatta sokakları bile olmayan bir yoklar kentidir. (Onsekiz, 2003: 41)

Resim 6: Ankara'dan 1920'li yıllara ait bir görünüm.

Ayrıca, 19. yüzyılın ortalarından itibaren İstanbul ve İzmir'de yaygınlaşmaya başlayan meyhane gibi yerlerin Anadolu'da bulunması neredeyse imkansız olduğu bilinmekle birlikte Enver Behnan Şapolyo, içkinin yasak olduğu Kurtuluş Savaşı yıllarında Ankara'da gizli olarak faaliyet gösteren **Kuyulu Kahve**, **Efe Haydar'ın Meyhanesi** ve **Babo'nun Meyhanesi** adıyla bilinen üç meyhanenin varlığından bahsederek, söz konusu yerlerde içecek olarak rakının bulunduğunu, şarabın ise Hristiyanlardan tedarik edildiğini, biranın ise hiç bulunmadığını, söz konusu yerlerde paranın peşin olarak ödendiğini belirtmektedir. (Şapolyo, 1967: 144-146)

3.2. 1923-1949 YILLARI ARASI ANKARA'DAKİ SOSYAL YAŞANTI VE EĞLENCE HAYATI

Mustafa Kemal Atatürk, Ankara'ya ilk olarak 27 Aralık 1919'da gelmiş ve coşkulu bir kalabalık tarafından karşılanmıştır. Kendisi önce Ziraat Mektebinde, sonra da İstasyondaki bir yapıda kalmıştır (Bardakçı, 1975: 109). 1920 yılında kendisine Çankaya'da bir bağ evi hediye edilmiş ve buraya taşındıktan sonra, Çankaya'yı Ulus'ta bulunan 1. Türkiye Büyük Millet Meclisi binasına bağlayan toprak yolun genişletip asfaltlanarak bulvar haline getirilmesi işine başlanmıştır. (Bağlum, 1992: 61)

Kurtuluş Savaşı yıllarında Mustafa Kemal Paşa'nın karargahını Ankara'da kurması, 23 Nisan 1923 tarihinde ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin toplanması ve 13 Ekim 1923 tarihinde Mecliste alınan kararla Ankara'nın yeni başkent olması kentin günlük yaşamına büyük bir canlılık getiren olaylardır. Aynı zamanda bu olay, Ankara tarihinin de dönüm noktasıdır. Başta İstanbul'un aydın çevreleri olmak üzere, kent bütün Anadolu'nun çekim merkezi haline gelmiştir. Kent nüfusu hızla artmış, ancak bununla doğru orantılı olarak kente gelenler büyük bir konut sorunu ile karşı karşıya kalmışlardır. Düşük çevre standartları ve yetersiz hizmetler kent gündeminin önemli maddelerini oluşturmuştur. Ankara halkı, özellikle İstanbul'dan gelen bürokrat kesimi, o günkü koşulları yeterli bulmamış, kentin imarını yeni kurulan yönetimin başarısı ile özdeşleştirme gayreti içerisine girerek kentin bir an önce modern bir yapıya kavuşması için seferber olmuşlardır.

İstanbul'un aydın kesimi olarak bilinen şahısların Ankara'ya gelmeleri ve yerleşmeye başlamaları ile birlikte Ankara'nın sosyal hayatı da kökünden değişmeye başlamıştır. Daha önceden de değindiğimiz gibi, o zamana kadar Türk Eğlence Hayatında / kültüründe başat bir durumda bulunan İstanbul ile bu hayatı / kültürü yaşayan kesimin Ankara'ya gelmeleri ile birlikte eğlence kültürünü de Ankara'ya taşımaları kaçınılmaz olmuştur. 1900'lü yıllara kadar, İstanbul ve İzmir haricinde Anadolu topraklarında eğlence hayatı, mekansal

açıdan tam bir fakirlik içerisindedir. Eğlence, sadece açık mekanlarda yapılan çeşitli şenlikler ile ev eğlencelerinden ibarettir ve tamamen folklorik özellikler taşımaktadır. 1800'lü yıllardan itibaren İstanbul ve İzmir'de yaygınlaşmaya başlayan meyhane vb. yerlerin, diğer şehirlerde bulunması ise neredeyse imkansızdır.

Bu durum Ankara içinde farklı değildir. 1900'lü yıllara gelindiğinde Ankara'nın eğlence mekanları açısından oldukça fakir olduğu görülmektedir. Dönemin Ankara'sında yiyecek yer bulmak imkansız olmakla beraber, o günlerde tek yemek yenilip içki içilebilecek yerin, Meclisin yanındaki *Kemal'in Lokantası* olduğu görülmektedir. Bundan başka, gecelerde çıkılabilecek iki adet kahvehane mevcuttur. Bunlar, Anafartalar'daki *Kuyulu Kahvehane* ile onun karşısındaki *Merkez Kırathanesidir*. Bu iki kahvede gece yanlarına kadar nargile içilmekte ve oyun oynanmaktadır. 1923 Ankara'sında bundan başka sosyal hayat yok gibidir. (Onsekiz, 2003: 43)

Gene bir yabancıнын gözüyle başkent oluşunun ilk yıllarında Ankara'nın konfordan uzak olduğu, tüm zevklerin birkaç yıllık eski filmler gösteren bir zavallı sinematografla uzun uzun nargile içilen birkaç pitoresk kahve ve akşamları canlanan küçük belediye bahçesindeki gezintilerle kısıtlı olduğu belirtilmektedir. (Schlicklin, 1994: 313)

Daha çok Anafartalar Caddesi boyunca sıralanmış olan kahvehanelerin Ankara için bir ekmekçi, bir bakkal dükkanı kadar gerekli olduğunu, çünkü bunların yurdun dört köşesinden iş takibi için devlet dairelerine gelenlerin ve sayıları oldukça kabarık olan bekar memurların iş saatleri dışında oturup konuşabilecekleri tek yer olduğunu gazetelerden öğrenmek mümkündür. Ancak geceleri saat 23:00'te kapanmaları ve sadece birkaçında radyo bulunması nedeniyle kahvehanelerin yalnız erkekler için de olsa yeterli bir dinlence yeri sağlayamadığı da belirtilmektedir. (Aslanoğlu, 2001: 327)

Kısaca, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ankara'lıların hoşça vakit geçirebilecekleri, dinlenebilecekleri eğlence imkanları sınırlıydı. Dönem içinde yayınlanan gazete haberlerine bakıldığında; *"Ankara erken yatıp erken kalkıyor, birbirlerine misafirlğe gitmekten başka yapabilecekleri bir şey yok"* şeklinde değinmelere (Saat 1 Ankara Derin Uyku İçinde) ve Yaşar Nabi tarafından kaleme alınan 29 Aralık 1937 tarihli Ulus gazetesinde yayınlanan *"Ankara Tiyatrosuna Kavuştu"* başlıklı yazı içerisinde geçen "Çalışma sahasında geniş imkanlara malik olan Ankara halkı eğlenme hususunda aynı derecede zengin değildir" şeklindeki yakınmalara bakıldığında, başkent olan Ankara'nın, başkent oluşunun ilk yıllarındaki tekdüze yaşam biçimi gözler önüne serilmektedir.

Ankaralıların başlıca eğlencesinin, tatil olan Perşembe ve Cuma günleri Hatip çayı, İncesu Deresi kenarındaki özellikle Kayaş ve Mamak'ta yapılan piknikler ile Ulus'taki *Millet Bahçesi gezintilerinin*, şehrin başkent olmasından sonraki ilk açık hava eğlenceleri arasında yer aldığı da anlaşılmaktadır. (Aslanoğlu, 2001: 327)

Nüfusun yavaş yavaş artması ve kentleşmenin başlamasıyla birlikte bazı mekanların açılmaya başlandığı ad görülmektedir. Cumhuriyet döneminde ortaya çıkan, batı tarzı eğlence olanaklarının deneyimlendiği bu mekânlar, modernleşme ve batılılaşma sürecinin merhaleleri olan adab-ı muaşeret, giyim-kuşam tarzı, müzik ve dans zevki, karşı cinsle ilişkiler, yeni yeme içme alışkanlıklarının da deneyimlendiği ve gözlemlenerek öğrenildiği mekânlar olmuştur. Devletin sosyal hayata doğrudan müdahalesi, bu tür mekânların çoğunun devlet desteğiyle faaliyete geçmesiyle somutlaşmıştır. Devlet, bu mekânlarda, çağdaş birey ve ideal vatandaşın "üretilmesi" için gerekli laboratuvar koşullarını hazırlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş bireyi, aynı zamanda, ideal bir vatandaş olarak, boş zamanlarında dahi vatandaşlık vazifelerine uygun davranması beklenen bireydir (Üstel, 2002: 281). Bu vazifeleri yerine getirmek için eğlence mekânları oldukça uygun görülmektedir.

Resim 7: Cumhuriyetin ilk yıllarından Ankara'dan bir görünüm. Ankara'nın, modern bir kent olma yolundaki ilk adımları.

Şehrin artan nüfusu ile birlikte başkentte yerlilerin yabancıları oldukları bir "cemiyet hayatı", bizzat Mustafa Kemal'in isteği ve şehirde, alışık oldukları boş zaman etkinliklerine kavuşma arzusu içinde olan yeni Ankara'lıların bulunması sebebiyle inşa edilmeye başlanmıştır. Gündelik hayatın sakin, telaşsız aktığı, günün erken bittiği, evlerin yegâne buluşma mekânları olduğu Ankara'da kadınlar ve erkeklerin korkusuzca bir araya gelebileceği, içkili, müzikli, danslı eğlence yerleri, sosyal kulüpler ve lokantaların yokluğu, Burhan Asaf'a göre, otuzların ortasına doğru bile *"kocaman bir sosyal dava"* olarak ortada durmaktadır. Yazar, özellikle 20-30 yaşlarındaki gençlerin, gece hayatından mahrum olduklarını üzüntüyle dile getirirken, *"konser, aile dansingi, tiyatro, varyete, sirk olmayınca"* gençlerin ister istemez kumara dadandığını haber vermektedir. (Cantek, 2003: 261)

Kentteki sosyal tabakalaşmada öne çıkan grup, sayıları hızla artan asker ve sivil bürokratlar, yani memurlardır. Bunlar kendilerini genç Cumhuriyetin temsilcisi ve takipçisi olarak görmekte, yaşam biçimlerini ona göre düzenlemektedirler. Çoğu İstanbul kökenli, en azından orada eğitim görmüş, genç aydınlardan oluşan bu kesim, konut sahibi olacak kadar geliri olmadığından, eski kent dokusundaki kiralık konutlarda, hatta okullarda ve

kışlalarda barınmaktadırlar. Memduh Şevket Esendal, “*Ayaşlı ve Kiracıları*” isimli romanında, Ankara’daki bürokratların barınma zorluğunu konu edinmekte, Ayaşlı İbrahim Efendinin dairesinin odalarını kiraya vermesi ve kiracılarının arasındaki olayları, kiracılarından birisi olan banka memurunun gözüyle anlatmaktadır. Ayrıca söz konusu romanda, dönemin bürokratların eğlenme istekleri, alışkanlıkları ile bu konuda karşılaştıkları zorluklarda dramatik bir şekilde dile getirilmektedir. (Esendal, 2007)

Cumhuriyetin kurucu seçkinlerin şehre getirdikleri canlılığa rağmen halkın eğlence alışkanlıkları, büyük ölçüde Cumhuriyet öncesindeki gibi sürmektedir: Kır gezmeleri, ev ziyaretleri ve nadir de olsa sinemaya gitmek... Bunun sebebi harcama kalıplarının darlığının yanı sıra, batılı eğlence alışkanlıklarına uyum gösterebilecek bir formasyona sahip olunmamasıdır. Şehre atama yoluyla gelen küçük memurlar da benzer eğlence alışkanlıklarına sahiptirler. Ancak söz konusu dönemde çocukluk ve ilk gençlik çağlarını yaşayan katılımcıların harcama kalıpları aynı kalmakla birlikte, gerek resmî eğitim kurumları, gerekse rejimin halk terbiyesine yönelik faaliyetleri sonucunda, çoğunun sahip oldukları formasyon ebeveynlerinininkinden farklılaşmıştır. Dönüşen sosyal hayata tanıklık etmekle ve o hayata özlem duymakla birlikte, her yönüyle dahil olamamışlardır. Onların gündelik yaşamlarını renklendiren unsurların başında tren ve şehir mobilyaları gelmektedir.

1927’de yapılan nüfus sayımına göre kentin (70.000)’in üzerine çıkan nüfusu içinde, tarım kesimi dışında, kentte çalışan nüfusun % 50’ye yaklaşan bölümünü asker ve sivil bürokratlar oluşturuyordu. Eski kent dokusunun yenilenme sürecinde yüksek talebin yarattığı yapı tipi ise apartman idi (Nalbantoğlu, 1984: 258). Öncelikle ana bulvar üzerinde tek ve iki katlı, villa tipi şeklinde yapılmaya başlayan konutların artması ile birlikte eski Ankara’lıların sık sık Yenişehir’e gelerek bu modern yapıları seyrettikleri anlaşılmaktadır. (Bağlum, 1992: 145)

O yıllarda İstanbul'dan Ankara'ya gelen aydın kesiminin bir temsilcisi olan Ahmet Hamdi Tanpınar'dan (kısaltarak ve sadeleştirerek) aktaracağımız aşağıdaki betimleme bu konuya açıklık getirecektir:

*"1928 sonbaharında, Ankara'ya ilk geldiğim günlerde Ankara Kalesi benim için adeta bir sabit fikir olmuştu. Günün birçok saatlerinde dar sokaklarında başıboş dolaşır, eski Anadolu evlerini seyrederdim. O yıllarda Ankara memurlarının çoğu resmi dairelerde hatta vekaletlerde kalıyorlardı. Gerçekte kent bir taraftan Milli Mücadele'deki sıkışık hayatına devam ediyor, bir taraftan da yeni baştan yapılıyordu. Her tarafta bir şantiye manzarası vardı. Hiç birinin üslubu yanı başındakini tutmayan, çoğu mimarlık dergilerinden olduğu gibi aktarılmış villalarıyla, küçük memur mahalleleriyle yeni kentin kurulduğu devirdi ve Türk mimarisi de kendine bir üslup yaratmaya çalışıyordu. Kentin gündemi biraz da bu yeni binalarla Mustafa Kemal'in yaşamıydı. Bu nerde basıldığı bilinmeyen, hatta hiç elinize geçmeyen, fakat sizden başka herkesin okuduğu ve her ağzın beraberce size aktardığı bir gazeteye benziyordu. Öyle ki, **herkesin adeta zorunlu olarak günde bir kaç kez birbirine rastladığı bu kentte**, aynı fıkrayı bir saat içinde yirmi kişi size anlatabilirdi.. Bir tek tefrikası vardı: kentin her köşesinin, rast geldiğiniz her insanın aktardığı çetin savaş ve karar günleri. ... Bununla birlikte her şeyi o kadar büyük ve cazip gösteren büyü artık gitmişti. Beş yıl öncesinin tarihini yapanlar, onun aydınlığından çıkmışlar, günlük şeylerin ışığında yaşıyorlardı."* (Tanpınar, 2001)

Yukarıda da değinildiği gibi, Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara kentsel görünüm ve şehirleşme açısından çok fakir bir haldedir. Kişilerin eğlence ihtiyaçlarını karşılayacak yerler bulunmamakla birlikte, bu durum insanların şehirden soğumalarına bile yol açmaktadır. Öyle ki, bu insanların büyük bir kısmı, 1930'ların ortalarına kadar Ankara'nın sürekli başkent kalacağından devamlı şüphe etmişlerdir (Koloğlu, 2003: 15-28). Ayrıca Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara'ya sadece Sovyet, İtalyan ve Fransız büyükelçileri daimi olarak yerleşmişlerdir. Dönemin Dışişleri Bakanı Tefik Rüşdü Aras'ın en büyük sorunu, değerini devamlı olarak Ankara'da tutmaktır. Diğer büyükelçiler kendilerine bini yapılması için bedava arsa teklif edildiği halde İstanbul'dan gelmekte direnmekteydiler. (50 Yıllık Yaşantımız: 22)

Büyük çoğunluğu Osmanlının son döneminde yurtdışında bulunmuş olan bürokrat kesim, modernizm giyimindeki modaları, reklamlardaki grafiği, endüstriyel ürünlerdeki tasarımı, binalardaki mimarlık stili, müzikteki yeni ritimleri yakından takip etmektedir. Avrupa'da 1920'lerin başlarında popülerleşen bu yeni değerler ve yaşam biçimi üzerindeki etkileri, 1920'lerin ortalarında kuruluşunu tamamlayan yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin bürokratları sayesinde, batılı yaşam tarzı olarak, tümü ile değilse bile kısmen benimsediği biçim olmuştur. Bu yeni yaşam tarzının varlığını en güçlü biçimde ifade ettiği ortamlar, gelenekselliğini koruyan aile çevrelerinden çok belli bir toplumsallığın yaşandığı çevreler olduğu da muhakkaktır. Giyim kuşamda, davranış biçimlerinde, eğlence biçimlerinde ortaya çıkan bu yeni yaşam tarzı sonraki yıllara ait yaşamsal imgelerinde kaynağı olmuştur.

Bu amaçtan hareketle, bir kısmı devlet tarafından da teşvik edilmiş, yönetimin kendisini batılıların gözünde Osmanlı imajının etkisinden kurtarmak, imparatorluğu yadsıyarak yeni bir devlete geçişi sembolleştirmek amacıyla aldığı bir dizi kültürel öğelerden de güç alarak tüm kentsel yaşamı etkileyecek denli güçlü olmayı başarmış ve Ankara'nın kentleşmesinde de önemli katkılar sağlamış mekanlardan bazıları aşağıda incelenmiştir:

3.2.1. Karpiç

Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara'da seçkin topluluğun müdavimi olduğu, sosyal hayatın fazlasıyla yaşandığı mekanlardan en ünlüsü **Karpiçtir.**

Ankara'da otel ve bar kültürünü yerleştirmeye başlayan mekânların yanında, lokanta ve gece kulübü niteliklerine de sahip olan Karpiç, başkentte Cumhuriyet'in sembolik mekânlarından biri haline gelmiştir. Ulus'ta bugünkü Sümerbank binasının yerinde bulunan iki katlı Taşhan'ın sahibi Cemal Bey tarafından 1924'te Ankara'ya getirilen Rus göçmeni Juri Georges Karpovitch, Taşhan'ın alt katında başkentin ilk modern lokantası sayılan Şölen'i hizmete açar. Saçlarını devamlı ustura ile kazıtan ve sürekli beyaz bir gömlek giyen

Karpovitch, 1917 Bolşevik Devriminden sonra İstanbul'a gelen *Beyaz Ruslardandır*. Gerek İstanbul'da, gerekse Ankara'da, Bolşevik İhtilalinden kaçarak Türkiye'ye yerleşen Beyaz Rusların, Türk Eğlence Hayatına katkıları bilinenden ve umulandan daha fazla olmuştur. Ancak bu konuda herhangi bir akademik çalışma bulunmaması da üzüntü vericidir.*

Geçmiş dönemlerde ev eksenli bir yaşam süren Ankaralıların "dışarda yemek" ihtiyacını pek sık duymamaları, şehirde lokanta, pastahane vb. yerlerin açılmasına mahal bırakmamıştır. Ancak bu durum Cumhuriyetin ilanından sonra değişmiştir. Şöyle ki, Başkentin ilk yıllarındaki mesken sıkıntısı sebebiyle ailelerini şehre getiremeyen mebuslar, bakanlar ve yüksek bürokratlar yiyecek lokanta bulmakta zorlanmışlarsa da Karpiç bu konuda imdatlarına yetişmiştir. Bir bakıma bürokratlardan "*zorunlu karın doyurma*" mekânı olmuştur. Ancak burasının sadece lüks bir lokanta olmadığı ve batılı anlamda restaurant geleneğini Ankara'ya taşımayı hedeflediği fark edildikten sonra bu zorunluluk bir nevi zevke dönüşecek, Karpiç'te bir akşam geçirmek hem bir prestij unsuru hem de eğlence fırsatı sunacak, lokantanın, diğer karın doyurma mekânlarından farklılığı ortaya çıkınca Karpovitch, devletin subvanse ettiği Ankara Palas gibi, neredeyse yarı-resmî bir buluşma mekânının sahibi olacaktır.

İş Bankası'ndan alınan kredi ve hükümetin her yıl yaptığı para yardımı sayesinde Karpovitch kiracılıktan kurtulur ve Merkez Bankası'nın yanında, Havuzlu Şehir Bahçesi'nin içinde, resmî adı Şehir Lokantası olan yeni mekânını açar. Şehir Lokantası'nın Karpiç olarak anılmasının sebebi, bir medeniyet misyoneri gibi hareket eden sahibinin buraya hususiyet kazandırmasıdır. Fransız kültürüyle harmanlanmış Rus kültürünün inceliklerini taşıyan Karpovitch Usta, bekâr ve yalnız olmasının da etkisiyle, hayatını bu lokantayla Ankara'daki sofralı alışkanlıklarını medenileştirmeye adanmıştır. Devletten aldığı yardım ve gördüğü itibar onu bu işle

* Bir dönem Ankara'nın önemli şarkıcılarını yetiştiren azınlıkların, eğlenceli hayatlarında Ankara'nın semtlerine de eğlenceli isimler verdikleri bilinmektedir. Etlik semtinde yaptıkları eğlenceli toplantıları iki önemli bölgenin "**Aşağı Eğlence**" ve "**Yukarı Eğlence**" adıyla anılmasının neden olmuştur. (Büyükyıldız, 2008: 116)

görevlendirilmiş bir devlet memuru konumuna çekmektedir. O da bu misyonun hakkını verir: Kravatsız müşteri kabul etmez; seçkin müşterileriyle bizzat ilgilenir, onlar için özel menüler belirler; mevsim ve coğrafi koşullar gereği zor bulunan meyve ve sebzeleri - ancak hatırlı müşterilerine - ikram eder; alaturka damak tadı ve sofrada adabında radikal dönüşümler yaratır; müzikli ve danslı yemek alışkanlığını yerleştirir. Ayrıca örtülüler, çatal ve bıçaklar her serviste değiştirilmektedir. Akşam yemeklerden sonra Karpiç'te orkestra refakatinde danslar yapıldığı da bilinmektedir.

Cumhuriyet'in kültür tarihine damgasını vuran Karpiç, politika tarihinin dönüm noktalarına, aydınlar/yazarlar arası tartışmalara da sahne teşkil etmiştir. Lokanta olmasının yanı sıra bir tür aydınlar kulübü işlevi de gördüğünden, 1920'ler ve 1930'larda Çankaya'dan aranan kişilerin bulunabileceği neredeyse tek adres Karpiç'tir. Bu sebeple lokantanın telefonu çaldığında gözler telefona çağrılacak kişiyi arayacak ve o "şanslı" kişi, o akşamki Çankaya sofrasının konuğu olmanın gururuyla salonda bakışlarını dolaştıracaktır (Cantek, 2003: 281)

Karpiç'in sahibi o dönemde aynı zamanda iyi bir imtiyaz sahibidir. Öyle ki, akşamın bir saatinde bozuk para bulmak amacıyla Merkez Bankasını açtırabilmekte, ayrıca dönemin başbakanı Şükrü Saraçoğlu ile ahbablık edebilmekte, belki de günümüzde bile iyi bir işletmeci nasıl olurun dersini o dönemlerden verebilmektedir. Ayrıca, zaman zaman ünlülerden hesap almayarak dönemin şartlarına göre mekanın reklamını da yaptığı bilinmektedir. (Emre AYGEN* ile 23 Ağustos 2006 tarihinde yapılan söyleşiden alınmıştır)

1953 yılında sahibi ölünceye kadar açık kalan Karpiç, sadece Ankara'nın değil, bütün Türkiye'nin en iyi ve standartlarına göre en ucuz lokantası olarak kalmış, salonları bir çok tarihi ve politik olaylara sahne olmuştur. Karpiç'ten yetişen garsonlar tarafından Ankara'da bir çok mekan açılmış ve Ankara'da sosyal hayata yön vermişlerdir.

* Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesinde Öğretim Görevlisi olup Magazin Muhabirliği dersleri vermektedir. Bir dönem Sabah, Akşam ve Star gazetelerinde gazetecilik yapmıştır.

3.2.2. Ferah Bar

Kadınli erkekli bir kalabalık oluşturarak eğlenmenin nerdeyse imkansız olduğu ve sokakta haremlık selamlık yaşantısının nerdeyse bir buhran yarattığı o günlerde Ankara'da Avrupalı artistlerin çalıştığı barların açılması ile bir müddet dinmişti.

1925 yılında açılan **Ferah Bar**, sapa bir yerde olması, bir rivayete göre fabrikadan ya da ahırdan bozma eski berbat bir binada kurulması, algısının kötülüğü, ikilerinin fevkalade pahalı olmasına rağmen her gece hınca hınç dolmakta olduğu binilmektedir. Mekanda (5) tane kadının çalışması, bu doluluğun en büyük sebebi olarak gösterilebilir. Çünkü o dönemde Ankara kadınsız bir şehir olarak anılırdı ve sokakta yürüyen kadın görmek neredeyse imkansızdı. (Aydın, 2005: 95)

O dönemde mekan sıkıntısı olmasından dolayı, Ferah Bar'ın yerinin daha da sapa, binasının olduğundan daha da berbat, kadınlarının daha sakil ve fiyatlarının da daha pahalı olduğu varsayılsa bile yine aynı şekilde bir müşteri potansiyeline sahip olacağı çok rahat sylenabilir. Nitekim, Ferah Bar'ın her gece yaptığı hasılatı görenlerin, Ankara'da yeni eğlence yerleri açma cihetine gittikleri bilinmektedir. (rik, 1996: 209-217)

3.2.3. Freskonun Barı

Sonraki yıllarda açılacak olan Ankara Palas'ın işletmecisi olacak olan şirkete ortak olan levanten Fresko ailesi tarafından 1925 yılında Ulus'ta açılan **Freskonun Barı**, Enver Behnan şapolyo'ya göre Ankara'nın ilk modern barı olarak kabul edilmiştir. Tek katlı bir bina olan ve dönemde çok lüks olarak algılanan bu bara mebuslar ve milletvekillerinin sürekli olarak geldikleri, barda Avrupalı konsomatrislerin çalıştıkları ve çeşitli dans gösterileri düzenledikleri bilinmektedir.

3.2.4. Elhamra Bar

1926 yılında Çankırı Caddesi üzerinde bugünkü Turist Otelin bulunduğu yerde açılan **Elhamra Bar**, Freskonun Barına bir nevi rakip olmuştur. Söz konusu mekana Avrupa'dan konsomatrisler getirtildiği, müşterilerinin mebuslar ile milletvekillerinin olduğu bilinmektedir.

Her iki mekanın da, o dönem Meclis'e yakın olmak gayesiyle Ulus'ta açıldıkları değerlendirilmektedir

3.2.5. Anadolu Kulübü

31 Ekim 1926 tarihinde Atatürk'ün emriyle Ankara'da oturan Türk ve yabancı üst düzey kişilere zaman zaman buluşarak aralarında görüşme olanağı sağlamak, zaten varolan toplumsal ilişkilerini daha da pekiştirmek amacıyla **"Anadolu Kulübü"** kurulmuştur. Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, siyasetçiler, Türkiye'deki yabancı elçiler, kulübün kurucuları ve sürekli üyeleri olarak kabul edilmişlerdir. Kurucuları arasında Hamdullah Suphi Tanrıöver, Falih Rıfkı Atay, Fevzi Çakmak gibi isimler bulunmaktadır. Buna karşılık sanat ve ticaret kuruluşlarının temsilcileri ile hükümet dairelerinde iş takip edenlerin kulübe üye olamayacaklarının da kuruluş tüzüğü'nün 12. maddesinde özellikle belirtilmesi ilginçtir. Kulübün açık bulunduğu zamanlar, Meclisin tatil zamanlarına göre ayarlanmıştır. Klüp, küçük çapta da olsa, Cumhuriyet inkılaplarının sosyal bir aşaması şeklinde tezahür etmiştir. (Göloğlu, 1981: 22-27)

3.2.6. Ankara Palas

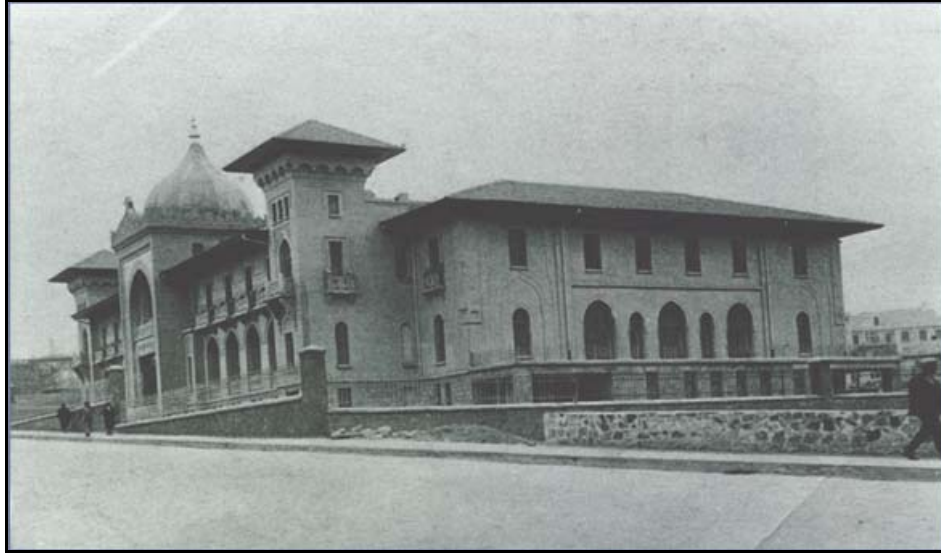
Can sıkıntısı ve tekdüze yaşam, başkentte yeni eğlence olanaklarının yaratılmasında itici güçlerden biriyken, bir diğer etken de Cumhuriyet'in Batılı yüzünün belirgin olarak görüldüğü mekânların eğlence mekânları olmasıdır. Batılı tarzda hizmet veren bir kompleks denebilecek Ankara Palas, Mustafa Kemal'in özel arzusu ve önerileri doğrultusunda, 1928'de hizmete açılmıştır.

Hizmete açılmasının temel nedenlerinden birisi de, dönemin Ankara'sında devlet konuklarını ve yabancı misafirleri bile ağırlayacak bir mekan bulunmayışıdır. Ankara Palas, temel olarak bu ihtiyacı karşılamak amacı ile yapılmıştır.

Yeni kurulmuş cumhuriyetin medenilik ve batılılık hedeflerine göre yapılmış olan Ankara Palas, merkezi ısıtmalı banyolar gibi zamanının en son imkanlarını içeren bir oteldir. 1920'li yıllar düşünüldüğünde o dönemde getirilmek istenen modernlik anlayışını anlamak için güzel bir örnektir.

Ankara Palas, o zamanki Meclis binasının hemen karşısında yer alması dolayısıyla Mustafa Kemal, bakanlar, milletvekilleri, bürokratlar ve yabancı misafirlerin uğrak yeridir. Öyle ki, ana salonunda Atatürk'ün oturmayı en fazla sevdiği loca ve o dönemde kullanılan koltuk, hala bir fotoğraf eşliğinde korunmaktadır. Ülkede henüz bu düzeyde bir işletmeyi idare edebilecek "görgü, beceri ve maddi güce" sahip sermayedarlar bulunmadığından, Ankara Palas'ın idaresi yabancıların ağırlıkta olduğu bir ortaklığa verilmiştir. Ankara Palas sadece bir otel gibi değil, aynı zamanda balolar ve başka davetlerin tertip edildiği, toplantılar ve gösterilerin yapıldığı bir turistik mekân gibi düşünülmüştür. Mimarisi bu niyete ve millikle Batıcılığı sentezlemeyi hedefleyen düşünce sistemine yakışır biçimde, geleneksel Osmanlı üslubu ile Batılı üslupların karmasından oluşturulmuş, hizmet tarzı Fransız kültürünün etkisine bırakılmıştır. (Cantek, 2003: 262)

Ankara'da eğlence olanaklarının kısıtlı olması, Ankara Palas'ta özel günler sebebiyle verilen baloları "yılın olayı" haline getirebilmektedir. Normal günlerde bile suvare elbisesinin mecburi olduğu Ankara Palas'taki balolar, katılımcıların kıyafetleriyle dikkat çektikleri etkinliklerdir. Özellikle kostümlü balolar, savaş dönemi ekonomisinin yeni yeni rayına oturmaya başladığı Otuzlarda, buna harcaayabilecek gelire sahip davetlilerin İstanbul, hatta Avrupa'dan getirttikleri veya oralarda diktirdikleri kostüm ve aksesuarların sergilendiği vesileler yaratmaktadır. (Cantek, 2003: 275) 1930'lu yıllarda halkı batılı eğlence tarzına alıştırmak için milletvekilleri ve yüksek bürokratların katıldıkları danslı balolar, 1940'lı yıllarda da önemi koruyarak devam etmiştir.

Resim 8: Ankara Palas'ın 1928 yılına ait bir görünümü.

Müslüman/Türk nüfusun Cumhuriyet'ten önce, İstanbul, İzmir gibi büyük şehirlerde bile sahip olamadıkları eğlence alışkanlıklarının herhangi bir Avrupa ülkesinde nasıl yaşıyorsa, 1920'ler ve 1930'lar Ankara'sında da öyle yaşanmasına çalışılmaktadır. 1929 yılında *Hakimiyeti Milliye*'de yayınlanan bir ilanda, Üç Maske barında düzenlenen balodaki etkinlikler şöyle sıralanmaktadır: “Kuyruksuz eşek, çiçek harbi, konfeti yağmuru, kar topu harbi...” (Hakimiyeti Milliye, 31 Kanunusani 1929). Neye benzediği ancak bu tür etkinliklere katılanlarca malum oyunlar, müşteri çekeceğine emin olunarak ilan sütununa yerleştirilmiştir.

Yine tadının nasıl olduğu yabancılar veya daha önce tadına bakanlarca bilinebilecek yiyecekler Ankara Palas'ın danslı yemeğinin menüsünde yer almaktadır. Menünün oluşturulmasında Ankara Palas'ın Fransızlar tarafından işletiliyor olmasının etkisi vardır. Ankara Palas'ın işletmeciliği Fransız yönetimindeki şirket yapmakta ve aşçıbaşısı Fransız, garsonları ise Fransız, Alman, İsviçreli ve Rumlardan oluşmaktaydı. Ayrıca siyaset arenasının arka planında işleyen bir saat gibi görevini yapmış, siyasi kişilikler, gazeteci ve iş adamlarının buluşma noktası olmuştur. Lobisinde kasvetli olarak değerlendirdikleri Ankara akşamlarını birer dube içki içerek değerlendiren siyasetçiler, aynı zamanda yeni kurulan ülkenin geleceğinde de başrol oynayan şahsiyetlerdi.

3.2.7. Diğer Mekanlar

Cumhuriyetin ilanından hemen sonra Atatürk, bütün büyükelçiliklerin Ankara'ya taşınmasını istemişti. Yenişehir'in güneyinde, Kavaklıdere'de Köşk'e çıkan yol üzerindeki arsalar da çeşitli ülkelerin temsilcilerine düşük fiyatlarla dağıtılmıştır. Bundan sonra bulvar üzerindeki arsalar hızla değer kazandı. Bu arada Anadolu'nun zengin eşrafından seçilip milletvekili olarak Ankara'ya gelenlerden Celal Bayar, Refik Saydam, İsmet İnönü gibi Atatürk'e yakın olan bir grup da yine bu çevredeki arazileri satın almaya başladılar. Çevrede yer alan bazı bağ evleri de bu dönemde el değiştirdi (Bağlum, 1992:145). Böylece kentteki yeni sosyal tabakalaşmada en üst kademeyi oluşturan ve çoğu Ankaralı olmayan yönetici kadronun kentin en güneyinde, işyerleri olan Meclis'in oldukça uzağında, Köşk'ün çevresinde topluca yer seçtiğini görülmektedir. Ancak ilerleyen zamanda ve günümüzde de, belki de bu yerleşmenin etkisiyle şehrin bu yönde geliştiği ve eğlence hayatının da bu bölgelerde yoğunlaştığını görüyoruz.

Ankara'ya gelen ve yerleşen seçkinlerin asri lokanta ihtiyaçları salt iki mekanla kısmen karşılanmış olsa da, daha çok hükümet erkânı, bürokratlar ve milletvekillerine hitap eden bu mekanlar, ne toplumsal bir değişim yaratmak, ne de toplumsallaşma biçimini dönüştürmek için uygun olamazdı. Bu yüzden zaman içinde yeni mekanların açılması kaçınılmaz olmuştur.

1930'lardan itibaren Ankara'da lokanta, bar ve gazinoların çoğaldığı ve beğenilecek nitelikte yerler açılmaya başlandığı görülmektedir. Seyyah Kandemir, 1932 yılında Ankara'da (41) otel, (14) han, (3) bar, (12) gazino saymaktadır. **Ankara Palas, Belvü Palas, Lozan Palas, Sebat Oteli, Aydın Oteli, Avrupa Oteli ve Meydan Palas**'ın şehrin önde gelen otelleri olduğu ve restaurantlarının da kaliteli olduğu söylenmektedir.

1930'lu yılların sonlarında Atatürk Bulvarı üzerinde *Kutlu, Özen* (şimdiki Çocuk Esirgeme Kurumunun yerinde h.a.) gibi pastanelerin önüne iskemleler atarak oluşturulan açık hava kafeleri çok rağbet görmüş olmalı ki yedi-sekiz apartmanın önü böyle kafelerle dolduğu da anlaşılmaktadır. Yalnız

erkeklerin gittikleri kahvelerden farklı olarak buralarda eğlenen kesimin kadınlı erkekli medeni bir kalabalık oluşturarak eğlenmesi toplumun ulaştığı uygarlık düzeyini gösteren bir inkişaf olarak nitelenmekteydi. 1930'lu yıllarda halkı batılı eğlence tarzına alıştırmak için milletvekilleri ve yüksek bürokratların katıldıkları danslı balolar 1940'lı yıllarda da önemini koruyarak sürdürmüştür.

Cumhuriyetin başlattığı yeni müzik hareketine bazı elçiliklerin de katkıda bulundukları, Sovyetler Birliği'nin Moskova'dan izahlı bir konser dinlettikleri, Almanya'nın girişimiyle Büyük Elçiliğinde ve Halkevi'nde Prof. Kempf gibi uluslararası bir piyanistin Ankara halkına konserler sunması, *"unutulmaz müzik akşamları"* olarak gazete haberlerinde yer almıştır. Ayrıca Yenişehir'de park olarak düzenlenen Havuzbaşı'nda Cumhurbaşkanlığı Orkestrası'nın konserler vermesi bu amaçlı planın bir başka göstergesi. tık temsillerini 1938 yılında Halkevi'nde verecek olan Ankara Şehir Tiyatrosu kurulana kadar başkentte henüz bir tiyatro yoktu, mevcut iki sinema ise halka yetmemekteydi. (Aslanoğlu, 2001: 328)

Kentin kış aylarındaki açık hava eğlence yaşamı içinde 1934 yılında Dikmen sırtlarında başlatılan kayak yarışları, Sergievi arkasındaki alanda yapılan patinaj gösterileri, spor amaçlı olmaktan çok toplu eğlenmeye dönük etkinlikler olarak göze çarpmaktadır. Ankara için asıl sorun sıcak yaz aylarında nasıl dinlenip eğlenecekleri konusu idi. 1938 yılına gelindiğinde Ankaralıları için hafta sonu tatil, ihtiyacının giderek arttığı, var olanlara her yıl bir yenisinin eklenmesine rağmen pazar günleri şehri boşaltan kalabalığın bütün endişesinin oturacak bir boş masa ve geri dönmek için bir vasıta bulmak olduğu dile getirilmektedir. (Aslanoğlu, 2001: 328).

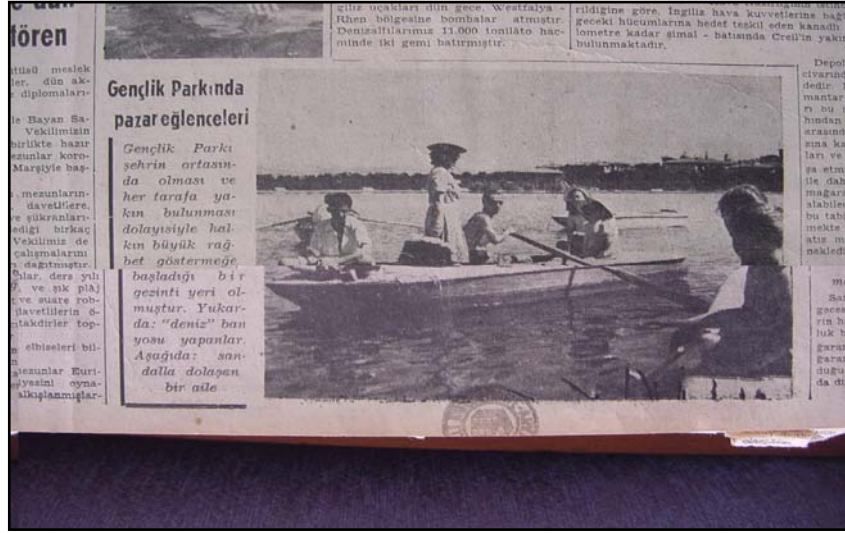
Falih Rifkî Atay, 1930'lu yılların sonunda yazmış olduğu Ulus gazetesindeki yazılarında Pazar günleri Ankaralıların en büyük eğlencesinin ve ihtiyacının piknik yeri bulmak ve kendilerini şehrin dışına atmak olduğundan bahsetmektedir.

Daha evvelde belirttiğimiz gibi, Cumhuriyet elitlerinin hemen hemen hepsi kuruluş dönemiyle birlikte Ankara'ya yerleşmiş İstanbullulardan oluşmaktadır. Dolayısıyla içlerinden eli kalem tutanların hemen hepsi, İstanbul'a duyulan aşk-nefret hissinin yoğun olarak gözlemlenebildiği bir Ankara-İstanbul karşılaştırmasına girişmişlerdir ki, bu ikilem hala günümüzde de sürmektedir. Yalnızca Ankara'ya ilişkin yoksunluk tespitlerinin bile alt metinlerinde, bozkır kasabası karşısında bir kent olarak İstanbul'un izlerini hissedebilmek mümkündür. Cumhuriyet elitlerinin medeniyet projesinin, tam da bu noktadan hareketle, inşasına girilen en önemli yapıları ise, havuzlardır. Biri Karadeniz'in diğeri de Marmara Denizi'nin kopyası olan *Karadeniz ve Marmara Havuzları* bu yapıların iki anlamlı örneğidir. Ankara'nın İstanbul'dan bakıldığında öne çıkan bir diğer eksikliği ise şüphesiz ki gece hayatının olmayışıdır. Ankara geceleri, modern şehir hayatının ışıklı ve renkli görüntüsünün çok uzağındadır.

Şehrin elit kesimini oluşturan kişilerin İstanbul kökenli olması ve Ankara'nın deniz kıyısında bulunmamasından dolayı, İstanbullular tarafından devamlı bir deniz hasreti söz konusu olmuştur. Neticesinde bu özlemi dindirmek amacıyla yapımına 1925 yılında başlanan **Gazi Orman Çiftliği**, iki büyük havuzu ve gazinosuyla birlikte Ankaralıların hizmetine sunulmuştur.

Bu konuda bir diğer tesis ise, yapımına 1929 yılında başlanan ve 1937 yılında yapımı bitirilen **Çubuk Baraj Gazinosudur**.

Ayrıca, adı Ankara ile özdeşleşen **Gençlik Parkının** yapımına ise 1933 yılında başlanmış ve 1943 yılında park faaliyete açılmıştır.

Resim 9: Gençlik Parkı ile ilgili çıkan haberlerden birisi.

Gençlik Parkı ile ilgili olarak ilk yıllarda Ulus'ta yayınlanan fotoğraflar dışında, parkın gündelik hayattaki yerine ilişkin bir veriye ulaşmak zordur. Bu fotoğraflara göre Gençlik Parkı, kuruluşuyla halkta büyük heyecan yaratan, dönemin hükümeti tarafından çokça desteklenen spor müsabakalarının düzenlendiği, havuzda sandal gezintilerinin ve "plaj safaları"nın yapıldığı, yeni açılan Gençlik Park Gazinosu'nda "mükemmel müzik caz ve dans eğlenceleriyle" bütün yorgunlukların atıldığı bir mekan olarak sunulur.

Bahsettiğimiz diğer mekanlardan farklı olarak su ile doğrudan ilişkide olmayan, ancak Gençlik Park'ına yakın bir başka modern dönem gazino binası, Baraj Gazinosu ile aynı yıl tamamlanan **Gar Gazinosu'dur**. Gar gazinosunun uzun yıllar çok kez dışarıdan getirtilen revü ve müzik gruplarıyla Ankara'nın en önemli eğlence merkezlerinden birisi olmuştur. (Aslanoğlu, 2001: 331)

Açılışından hemen sonra 31 Mayıs 1938 tarihli Ulus gazetesinde çıkan bir yazıda şu satırlara rastlanıyor:

"Ankara'yı en güzel göreceğ olan yer gazinonun terasıdır. Burada salon inanınız ki Ankara'da az yerde vardır. Bu geniş ve zarif salonu bir sahne tamamlıyor. Artık istasyon yalnız gidenleri ağırlamak ve gelenleri karşılamak yeri olmaktan çıkmaktadır. Bu güzel salon ve onu şekillendirecek, değerlendirecek güzel sahnesi Ankara Garı'nı şehrin toplantı ve zevk yerlerinden birisi yapacaktır"

Gör÷lmektedir ki, Ankara'da 1950'lere gelene kadar bulunan kapalı eğlence mekanlarının sayısı parmakla gösterilecek kadar azdı fakat söz konusu gazino ve lokantalar, seçkin kesime hizmet veren temiz ve itinalı yerlerdi. Örneğin, 1939 yılında Gar Lokantası, beyaz keten ört÷lü masaları, tertemiz kılıklı, beyaz ceketli garsonlarının hastane koridorlarında gezinen doktorları andırdığı bir yer olarak tanımlanmaktadır.

1930'lu yıllardan itibaren toplumsal yaşamda büyük bir değişme göze çarpan Ankara'da yukarıdaki mekanlar haricinde, kordiplomatik danslar, çaylar, resmi akşam yemekleri ve briç partileri düzenlenmektedir 1930-40'lı yılların otelleri sadece kısa dönemler için konaklama hizmeti vermekle yetinmeyerek, Ankara bürokratlarının ve ailelerinin bir araya geldiği, yemek yiyerek sohbet ettiği, yabancıların uğradığı, resmi toplantıların yapılp kararların alındığı çok amaçlı mekanlar olmuşlardır.

Ayrıca, ilerleyen yıllarda Ulus'ta bulunan Rüzgarlı Sokak'ta **Tabarin Bar** ve Emre Palas Oteli altındaki **Yeni Bar** isimli mekanların açıldığı, hatta söz konusu yerlerde konsomatrislerin çalıştığı, dönemin bir nevi üst düzey eğlence mekanı oldukları da bilinmektedir.

Bunlarla birlikte, Gazi Çiftliği, Dikmen, Keçiören ve Etlikte orkestralı gazinoların bulunduğu söylenmekle birlikte bu mekanlar hakkında detaylı bilgilere ulaşılammıştır.

1940'lı yıllarda tüm Avrupa'yı derinden etkileyen ve Türkiye'nin de her yöresinde tam bir yoksulluğa etkileyen 2. Dünya Savaşının etkilerine rağmen Ankara, savaştan etkilenmeyerek bir Avrupa kenti olmayı sürdürmüş ve hatta daha da çağdaşlaşmıştır.

Kısaca, Ankara'da 1950'li yıllara gelene kadar bulunan mekanlar, batılı anlamda medeni bir toplum için tasarlanmış, batı müziği eşliğinde dans edilen, yemek yenen ve ileriki yıllarda daha da büyüyecek olan Ankara'nın eğlence hayatının kültürünün temelini atıldığı yerler olarak iz bırakmışlardır.

3.3. 1950 SONRASI ANKARA'NIN KENTSEL GELİŞİMİ VE 1950-1969 YILLARI ARASI ANKARA EĞLENCE HAYATI

1946 yılındaki çok partililiğe geçişle birlikte, pek çok kişinin her istediğini yapabileceği anlayışıyla gecekondu yapımına kalkışması yanında, oy yitirme korkusu ile yöneticilerin de bu ve bunun gibi kural dışılıklara göz yummaları, bu tarihten itibaren başlayarak Ankara'nın gittikçe alaturka bir başkent haline gelmesinin temellerini atmıştır. Yönetenler ve yönetilenler gittikçe alaturka bir yaşamı yeğleyerek, Ankara'yı sıradan bir kent yapmışlardır. Parasının üstünlüğünden başka bir özelliği olmayan kültürsüz bir ülkeye duyulan aşırı hayranlıkla, gündelik yaşam değişime uğramıştır. Geçmişteki lokantaların yerini Batıdan gelen ve sadece karın doyurmaya yardım eden ayaküstü sandviççiler, hamburgerciler, kumpirciler ya da doğudan gelen dönerciler, ekmek içi köfteciler, lahmacuncular almışlardır. (Arcayürek, 1983: 45-58)

1950-1960 yılları arası dönemde, yani *“Her mahallede bir milyoner yaratmanın”* hedeflendiği yıllarda, kırsal kesimin oylarına önem verilerek uygulanan ekonomik politikalar şehirlerden çok köylerin daha doğrusu kırsal kesimlerdeki ağalık sisteminin canlanmasına sebep olmuş ve her yörede kırsal kesimi Ankara'da temsil edecek bir takım kişilerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca iktidar tarafından uygulanan enflasyonist politika, ülkenin bütününde tüketimi hızlandırmıştır. Bürokrasinin eski maddi gücünü azaltırken, ekonomik kazanç ve tüketim alanına yeni kesimleri sürmüştür. Pazarın bollaşması, çeşitli halk kesimlerinin de hayat standartlarını yükselmiştir. Böylece tüketime karşı geleneksel muhafazakar ideolojide değişmeler yaşanmıştır. Aynı dönemde radyonun yaygınlaşmasından her çeşit eğlence yerlerinin bollaşmasına kadar, günlük hayata katılan pek çok yenilik olmuştur. Kırsal kesimden milletvekili olarak seçilip Ankara'ya gelen yeni köylü-siyasetçi tipi, aynı zamanda gazinoların çoğalmasında ve gazino kültürünün oluşmasında da etkili olmuştur. Gazinolar, Ankara'daki siyasetçilerin taşradan gelen misafirlerini ağırladıkları, iş takipçiliği yapan

tüccarların siyasetçilerle ihale konuştukları mekanlar haline gelmeye başlamıştır.

1960 yılı ise Türkiye’de ilk askeri darbenin gerçekleştiği yıldır. 1960’a kadar ülkede öne çıkan ayanlar ve bürokratlar sınıfı idi. Ancak 1960 yılından itibaren bu sınıflara ilave olarak sosyal hayatta subay sınıfının ortaya çıktığı görülmektedir. 1960 sonrası planlı ekonominin başladığı ve sanayileşmenin hızlandığı bir dönemdir. Özel teşebbüsün sanayi yatırımları çok artmıştır. Dolayısıyla kırdan kente zaten başlamış olan göç hızlanmıştır. Yalnız büyük şehirler değil, Anadolu’daki bazı merkezler de hızla genişlemiştir. Gecekondu mahalleleri büyük arazilere yayılmış ve buralarda yepyeni yaşam tarzları kurulmuştur. Gene bu dönemde başta Almanya olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerine işçi akımları başlamıştır. Avrupa’ya giden bireylerin kendi hayat ölçülerine göre, karşılaştıkları yeni yaşantı bir hayli şaşırtıcı olmuştur. Öte yandan, yaşantı yalnız orada yaşananla bitmemiş, türlü biçimlerde anayurda da aktarılmış ve bu alanda gözle görülmeyen bir birikim bugünüleri önemli ölçüde etkilemiştir. Tüketim alışkanlıkları yerleşmiş, toplumdaki bireylerin kendi kimliklerini tanımlamalarında önemli bir yer edinmiştir.

1950 ve 1960’ların Ankara’sında ise toplumsal yaşamı gerçek anlamda renklendiren gelişmeler yaşanmaktadır. Önceleri özellikle Cuma akşamları ve Cumartesi sabahları düzenlenen Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası’nın verdiği Batı müziği konserlerine üniversiteli gençlerin, başlangıçta sayıca az da olsalar rağbet edişleri, bir takım sanat etkinliklerinin doğmasına yol açmıştır. Bunun yanında toplumu asıl derinden etkileyen gelişme ise TRT’nin kurulması ve televizyonun günlük hayatımıza girmeye başlamasıdır.

Devlet memurunun aldığı maaşın eğlenmeye fazlasıyla yettiği, gazino ve pavyon kültürünün çok üst düzeyde olduğu, buna paralel olarak da başta Ankara ve İstanbul radyosunun gelişmesi gene dönemin özelliklerinden sayılabilir. (Emre AYGÜN ile 23 Ağustos 2006 tarihinde yapılan söyleşiden alınmıştır)

3.3.1. Dönemin Eğlence Hayatının Genel Özellikleri

1950'li ve 1960'lı yıllarda Ankara eğlence hayatına bakıldığında insanların günümüzdeki gibi sabahlara kadar eğlendiği ya da içkinin su gibi aktığı bir eğlence hayatı görülmemektedir. Eğlence mekanlarının en geç saat 01.00 gibi kapandığı, ancak sabaha kadar açık yerlerin bulunduğu da bilinmektedir. Eğlence mekanlarının Ulus-Yenişehir hattında ağırlık kazandığı bilinmekle birlikte, Ankara Palas ve Balin Oteli başta olmak üzere özellikle İzmir Caddesindeki büyük otellerin mekanlarının da eğlence mekanları olarak kullanıldığı ve popüler olduğu görülmektedir.

Yine o dönemlerde orkestranın ve orkestra gruplarının eğlence hayatında önemli bir yere sahip olduğu da anlaşılmaktadır.

Emekli TRT'ci Ergun EVREN*, kendisiyle yaptığımız söyleşi de o dönemdeki eğlence hayatını şöyle tarif etmektedir:

*“Şimdi baştan şunu söyleyeyim kalite çok önemliydi, yani bugün operaya konsere nasıl gidiliyorsa o gün Ankara'daki eğlence yerlerine öyle giderdin, giyiminde, kuşamında, konuşmada, ne bileyim işte toplum içindeki yerinde bunlar çok önemliydi. Orkestra çok önemliydi, bugün canlı müzik diyorlar, bağlamayı ele alan, gitarı ele alan sahneye çıkıyor, hayatta böyle bir şey olmazdı, aklımıza gelmezdi, çok ciddi orkestralar vardı. Mesela Tuğrul Gence, Yurdaer Doğulu gibi yani çok iyi orkestralar vardı ve oralara kravatsız, gömleksiz, bazı yerlerde mesela bakanlar milletvekilleri, büyük gazete patronları, gelirdi. Oralara girmek için para ve konum yetmezdi”.
(Ergun EVREN ile 11 Eylül 2006 tarihinde yapılan söyleşiden alınmıştır)*

Yine o dönemde isim yapan ve ünlü olan mekanların müdavimlerinin bir çoğunun gazeteci yazarlar oldukları bilinmekle birlikte, yine biraz daha üst seviyede olan eğlence mekanlarına ise siyasetçilerin gittikleri bilinmektedir.

Henüz yeni yeni göç almaya başlayan Ankara'da nüfusun büyük çoğunluğunu memur kesimi ile üniversite öğrencileri oluşturmaktaydı.

* Emekli TRT görevlisidir. Yıllarca TRT'de radyo programları yapmıştır. Yayımlanmış bazı şiir ve denemeleri bulunmaktadır.

Belirtilen eğlence yerlerine bir memur maaşı ile gitmenin o dönemlerde mümkün olduğunu görmekteyiz. Ayrıca orkestralarda çalgı çalanların bir kısmının üniversite öğrencileri olduğu, öğrencilerin kaliteli olmasının da eğlence hayatına olumlu katkılar yaptığı anlaşılmaktadır

Söz konusu dönemlerde tam bir eğlence semtinden ya da eğlence yerleşkesinden söz etmek mümkün görülmemektedir. Sakarya Caddesinde tek katlı binaların bulunduğu ve büyük çoğunluğunu gayri müslimlerin oluşturduğu,

Radyonun ev eğlencesi anlamında vazgeçilmez bir yere sahip olduğu bu yıllarda, Cumhuriyet balolarının ayrı bir yere ve öneme sahip olmaya devam ettiği, gazino türü yerlerde çok müthiş yılbaşı programlarının olduğu, hatta aylar öncesinden masaların ayırıldığı, yılbaşında kaliteli bir eğlence ve beraberliklerin olduğu, ve herkesin buna önem verdiği, eğlence hayatına yön veren kesimin ağırlıkla memurlar ve gazeteciler olduğu anlaşılmaktadır. (Ergun EVREN ile 11 Eylül 2006 tarihinde yapılan söyleşiden alınmıştır)

3.3.2. Dönemin Eğlence Mekanları

1950'li ve 1960'lı yıllarda gazino kültürünün de iyice yerleşmeye başladığı yıllar olarak bilinmesine karşın, bu alanda yapılan çalışmaların yok denecek kadar az olması ve dönemin magazin basınının İstanbul ağırlıklı çıkması gibi nedenler, döneme ait eğlence mekanları hakkında genel bir fikir edinmemize engel teşkil etmektele birlikte Ankara'da her dönem diğer şehirlere oranla daha köklü ve oturmuş bir gazino kültürü olduğundan bahsedilmektedir. Bunda hiç şüphesiz belli bir dönem boyunca devamlı siyasetçi ve işadamlarının uğrak yeri olması ile ailelerin de rahatça gazinolara eğlenmeye gelinmesinin payı büyüktür.

Aşağıda 1950-1969 yılları arasında Ankara'da bulunan ve Ankara eğlence hayatıyla birlikte dönemin gündelik hayatında popüler olan mekanlar incelenecektir. Bu mekanların bir bölümü 1950 yılından önce açılmış olmasının rağmen, 1950'den sonra popüler olmaları nedeniyle bu başlık altınad

incelenmiştir. Ayrıca söz konusu mekanlarının bir kısmının 1980'lerin ortalarına, bir kısmının da günümüze kadar varlıklarını aralıklarla da olsa devam ettirdiklerini söyleyebiliriz.

3.3.2.1. Piknik

1950'lerden sonra ülkede genel olarak görülen Amerikan kültürünün etkisiyle yeni mekanlar/eğlence mekanları da ortaya çıkmıştır. Tanzimatın son dönemiyle başlayan ve Cumhuriyetin ilk yıllarında sürüp giden Batılılaşma, bu dönemde daha özel olarak bir Amerikanlaşma biçimini almıştır. Amerikan tarzı hayatın simgeleri yaygınlaşmaya başlamıştır. Amerikanlaşma o zamana kadar az çok homojen bir ideoloji olan batılılaşmada bir bölünme yaratmıştır. Düzenli lokantaların yerlerini ayaküstü sandviççiler, hamburgerciler, kumpirciler kısaca fast-food denilen mekanlar almışlardır. Bunlardan en spesifik olanı ise döneme damgasını vurmuş olan **Piknik**'tir.

1953 yılının 15 Kasım'ında, Ankara'da o döneme kadar açılmış bir kaç mekanda (Özen Pastanesi, Meclis Lokantası) çalışan Reşat Onat ve kardeşi Vahit Onat tarafından Tuna Caddesi 1/A'da açılan Piknik, o dönemde eşi ve benzeri olmayan bir mekan olarak karışımıza çıkmaktadır. Mekanı diğer benzerlerinden ayıran bir çok özelliği vardı ama şüphesiz en önemli özelliği ise, o döneme kadar açılan hiçbir işyerinde benzerine rastlanılmayan yiyecek çeşitleriydi. İstanbul'da kapanan Orman Lokantası'ndan Tanas Mastakas isimli usta, mutfağın başına aşçıbaşı olarak getirilmiş, yine yanına İstanbul-Markiz'den, İtalyan Sefareti'nden ve Degustasyon'dan büyük ustalar getirilerek, o zamana kadar tadılmayan, bilinmeyen ve esi benzeri olmayan mezeler, sisler, sandviçler, yani günümüz tabiriyle fast-food ürünlerinin hizmete sunulmaya başlanıldığı görülmektedir.

Mekanın dönemin diğer mekanlarından ayrılan diğer bir özelliğinin ise, içerisinde günümüz fast-food mekanları ile benzer şekilde yeme-içme yerlerinin olmasıdır. Piknik, dünyada henüz "fast food" imparatorlukları

yokken, kendine özgü bir "fast food" merkezi haline gelmeyi başarmış mekanlardan birisi olması nedeniyle çok önemlidir.

Sabahın 06:30 ile gece 22:30 saatleri arasında hizmet veren bir işyeri olan Piknik, döneminde yüz sigortalı işçiyi çalıştırması, günde 2500-3000 sandviğin satılması, ülkede ilk olarak Arjantin birasının, esperassonun, rus salatasının ve krem karamelin burada satılmaya başlanması, dönemin bütün ünlülerin (siyaset-sanat) uğrak yeri olması, Amerika'da yayınlanan "bir dolara dünya turu" (one dollar travelling around the world) isimli kitapta Piknik'ten de söz edilmesi (Yalçın Ergir, <http://www.dushekimi.com>) gibi sebeplerden dolayı, bizce popüler kültür alanında çalışma yapacak araştırmacılar için araştırma konusu olarak karşımızda durmaktadır.

Piknik ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, Cumhuriyetin ilk yıllarında değinilen mekanlarının, insanların çok uzun zaman geçirmesine ve bu zaman zarfında sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunmasına imkan sağlayan yerler olmasına karşın, Piknik'in böyle bir tarzdan uzak oluşu, bir nevi günümüz Mc Donaldslarına benzer "tüket ve git" tarzında bir mekan olarak popüler olmayı sağlayarak ayakta kalmayı başarmasıdır.

3.3.2.2. Gençlik Parkı

1950'lerin başlarından itibaren, Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara'da kurulan ve Ankaralıların en önemli eğlence yerlerinden olan çay bahçelerinin, parkların meyhanelere, içkili gazinolara dönüştürüldüğü gözlenmektedir. Uygulamaya verilebilecek en spesifik örnek ise Gençlik Parkı örneğidir.

Demokrat Parti dönemiyle ortaya çıkan değişimin Gençlik Parkı'nda gözlemlenebildiği yıllar müzikli eğlence hizmeti sağlayan gazinoların kurulduğu, restoranların ve büfelerin açıldığı 50'li yılların ortalarına denk gelmektedir. Parkın üstlendiği "halkı eğitme" misyonu terk edilmiş, bu kez de mekan tamamen ticari bir eğlence yerine dönüşmüştür.

Parkta değişen anlamlar eski eğlence alternatiflerinin artık geersizleşmesinin yanı sıra, yeni kurulan mekanlarla da fark edilecektir. 1956 yılından itibaren başlayan parkı yeniden canlandırma faaliyeti, yeni açılan gazino restaurant, büfe gibi yerlere elektrik sağlama ve diğer altyapı sorunlarını gündeme getirmiş; ayrıca, parka giriş de ücrete tabi tutulmuştur. Bu durum, günümüzde de bazı eğlence mekanlarında uygulanan ve eğlence mekanlarına girişte ücret alınma uygulanmasına verilecek ilk örnek olması nedeniyle önemlidir. Söz konusu uygulama, halk için yapılanın halkın elinden alınması, paran varsa eğlenirsin ya da paran kadar eğlenirsin ayrıştırmasının ileriki yıllarda da yapılmasına zemin hazırlayacak uygulama biçimidir. (Cantek, 2006: 224)

1959 yazında canlanan ilgiyle birlikte, park yönetimi haftalık olarak *Gençlik Parkı* adında bir gazete çıkarmaya başlar. Yeni açılan gazinolarla birlikte İstanbul'dan programa gelen ünlü sanatçılara dair magazineler haberlerin, "en beğenilen sanatkarlar" anketlerinin, aşk hikayelerinin yayınlandığı; tiyatro afişlerinin ve sinema haberlerinin yer aldığı; arka sayfasıysa tamamen spora ayrılmış bir magazin dergisidir. 1950'li yıllarda parka eklenmeye başlanan gazinolarla çay bahçeleri müşterilerinin harcama olanakları nedeniyle farklılaşmaya başlamıştır. Gelir düzeyi park girişinde sorun olmasa da, park içindeki farklı mekanlar farklı kesimlere farklı hizmet sunmaktadır. Parkın genel ziyaretçi profilinin, artık bir ortaklığı yansıtabilecek kıvama gelmiş orta sınıfın "mükemmel müzik caz"dan "dönemin meşhurları"na yönelen yaşam tarzını ve zevklerini yansıttığı; parkta yaşananın artık bir tür "orta sınıf modernizmi" olduğu söylenbilir (Demir, 2002: 116).

3.3.2.3. Yeni Hayat Lokantası

Ankara'da Karpiç Lokantasının hemen karşısındaki Postane Caddesinin başında bulunan, bir nevi meyhane lokanta karışımı bir mekan olan ve işletmecisinin Kürt kökenli olmasında dolayı *Kürdün Meyhanesi* olarak ün yapan söz konusu mekanın müdavimleri arasında dönemin Ankara'sında yaşayan şairler, romancılar, öykü yazarları, eleştirmenler, tiyatrocular, müzisyenler, gazeteciler ve bilim adamlarının yanı sıra bol sayıda sivil polisin de bulunduğu bir mekandır. 1940'lı yıllarda kurulmuş ve 1960'lara kadar faaliyeti devam etmiştir.

Dönemle ilgili yazılan anılardan, mekanda fiyatların çok ucuz olduğu, mütevazı bir lokanta havasını taşıdığı, müdavimlerinin bazılarının sabahtan itibaren gelmeye başladığı, mekanda bulunan tahta masalara dayanmış dirseklerle, uzun rakı bardaklarında veresiye içilen beyaz şaraplar eşliğinde tartışmalara girişildiği, karşılıklı nükteler savrulduğu ve tüm dünyanın gidişinin gözden geçirildiği, genelde şarap ve rakı içildiği ve beyaz turp ile leblebinin en önemli mezeler olduğu hususları anlaşılmaktadır. (Aksoy, 2000)

Mekanın müdavimleri arasında Nurullah Ataç, Orhan Veli Kanık, Cahit Sıtkı Tarancı, Ceyhun Atuf Kansu, Çetin Altan ve Cüneyt Arcayürek gibi edebiyatçı gazeteciler bulunmaktaydı.

Ayrıca, şair Orhan Veli Kanık'ın Kürdün Meyhanesinde içtiği ve muhtemelen Montör Sabri* ile selamlaştığı bir gecenin sonuna doğru, Ankara'da 10 Kasım 1950 tarihinde düştüğü belediye çukurunun sarsıntısını atlatamayarak 14 Kasım 1950'de ölmesi de acı bir anı olarak tarihe düğülmüştür. (Büyükyıldız, 2008: 117)

* Montör Sabri, Orhan Veli'nin şiirinde ismi geçen bir kişidir. "*Montör Sabri ile/Daima geceleyin/Ve daima sokakta/Ve daima sarhoş konuşuruz/O her seferinde/Eve geç kaldım diyor/Ve her seferinde/Kolunda iki hokka ekmek*"

3.3.2.4. Bomonti Gazinosu

Bomonti Gazinosu, 1940'lı yılların sonunda, bugün Ankara Maltepe'de bulunan çok katlı otoparkın yerinde bulunan yerde bir açık hava gazinosu olarak faaliyete başlamıştır. Bar ve sahneden mütevellit olan söz konusu mekan, orkestra ve çalgıcılarının Eşkenaz Yahudisi olmaları sebebiyle Ankara'da yaşayan Yahudilerin ailece giderek eğlenebildikleri en büyük eğlence yeri olarak bilinmektedir (Bahar, 2003: 103-104).

Genelde dekolte giyimli bayanlar ve şık takım elbiseli erkeklerin bulunduğu mekanda yabancı ülkelerden getirilen ve Ankara Palas'ta da sahne alan striptizci kızların gösterileri ilgiyle izlenmiştir. Mekanın 1960'lı yıllara kadar işletildiği bilinmektedir. (Şenyapılı, 2005: 312)

3.3.2.5. Süreyya Gazinosu

Dönemin belki de en popüler mekanı olan, Ankara'ya gelen birçok yabancı konukların ağırlandığı, zaman zaman bakanların dahi uğradığı bir mekan olan Süreyya'nın kuruluşu 1940'lı yıllara kadar dayansa da popüler olması 1950'li yıllarda olmuştur.

1917 yılında Boşevik rejiminden kaçan ve Türkiye'ye gelen Beyaz Ruslar'dan olan Serj isimli şahıs, Rusya'dan birlikte geldikleri bir başka Beyaz Rus Karpiç'in, Ankara'da lokanta açması ve kendisini davet etmesi üzerine Ankara'ya gitmiş ve uzun süre Karpiç'te çalışmıştır. Mustafa Kemal'e de hizmet eden Serj'in adını Mustafa Kemal "Süreyya" olarak Türkçeleştirmiştir.

Süreyya 1942 yılında Ankara'da Kızılay'daki Soysal Apartmanı'nın altında kendi adıyla, kendi lokantasını açmış, Karpiç kapandıktan sonra Süreyya, Ankara'nın en iyi lokantası ve gece kulübü olmuştur.

Dönemde Başkentte birçok mekanın açılıp kapanmasına rağmen Süreyya'nın çizgisini küçük dalgalanmalara karşın koruduğu görülmektedir. Bunun en önemli sebeplerinden biri, Süreyya'nın dillere destan mönüsü ile fiyatların uygunluğu gösterilmektedir. Bunun da sebebi Süreyya gazinosunun

astronomik rakamlar istemeyen sanatçılarla çalışması gösterilmektedir. Orada çıkan sanatçıların büyük bir çoğunluğu da, daha sonraki dönemlerde ünlü oldukları gözlenmektedir. (Sezen Aksu, Kamil Sönmez, Osman Yağmurdereli, Muazzez Ersoy, Zeki Müren vb.) Fiyatlarını uygun tutmalarına karşın, gelen sanatçıların tümünün radyo kökenli kaliteli sanatçılar olduğu bilinmektedir.

Ailecek de gidilebilecek nezih bir ortamı olan, maddi imkanı kısıtlı bulunan gençlerin de içeri girebildiği, lokanta olarak açılmasına rağmen 1950'li yıllardan itibaren iyice gazino ve pavyon havasına giren, orkestraların da program yaptığı, yaz aylarında kapalı olmasıyla bilinen Süreyya Gazinosu, Süreyya bazı kaynaklara göre 1964 yılında (Tanyeri, 2006:43), bazı kaynaklara göre ise 1966 yılında (Şenyapılı, 2005: 327) tamamen kapanarak İstanbul'a taşınmıştır.

3.3.2.6. Diğer Mekanlar

1950'li yıllarda yine dönemin şair ve yazarlarının gittikleri Ulus'ta mukim **Üç Nal** ve **Şükran Lokantaları** bulunmaktadır. Söz konusu mekanların müşteri profilinin Yeni Hayat Lokantası ile aynı olduğu ve bu mekanlar arasında tatlı bir rekabetin süregeldiği de bilinmektedir.

Meşrutiyet Caddesinin aşağı taraflarında bulunan **Missouri Meyhanesi** müdavimleri arasında Nurullah Ataç, Kemal Özer, Sumru Arısoy gibi yazarlar bulunduğu, mekanda küçük bir sobanın olduğu, gece geç saatlere kadar açık olduğu ve sadece leblebi ve şarabın servis edildiği, küçük bir yer olmasına karşın o ay bütün çıkan dergilerin ve yeni kitapların okunduğu, onlar üzerine fikir teatilerinde bulunulduğu, bir nevi edebiyat derslerinin verildiği bir yer olarak anılmaktadır. (Ergun EVREN ile 11 Eylül 2006 tarihinde yapılan söyleşiden alınmıştır)

Gençlik Parkı içerisinde bulunan ve sonradan nikah dairesine dönüştürülecek olan **Göl Gazinosu**, uzun yıllar Ankara'nın eğlence hayatında önemli yer etmiş bir mekandır. Zeki Müren, Sevim Çağlayan,

Behiye Aksoy ve Mustafa Sağyaşar gibi ünlü sanatçıların sahne aldığı bilinmekte olan söz konusu mekanın müdavimleri arasında siyasetçiler, iş adamları ve gazeteciler bulunmaktadır. (Şenyapılı, 2005: 314-318)

1940'lı yılların sonunda Samanpazarı Parkının üzerine yapılan **Esenpark Gazinosu**, Gönül Yazar ve Hamiyet Yüceses gibi sanatçıların sahne aldıkları, Türk sanat müziği programlarının yapıldığı bir yer olarak bilinmektedir. (Cantek, 2006:191-192)

Yine söz konusu dönemde en çok rağbet gören yerlerden bir tanesi de Ankara'nın Babıalisi olarak anılan *Rüzgarlı Sokaktır*. Rüzgarlı Sokak, o dönem yayınlanan gazete temsilciliklerinin ve matbaalarının bulunduğu bir yerdi. Akşam iş çıkışları hareketlenmeye başlayan ve etrafı gazino, bar ve pavyonlar bulunan Rüzgarlı Sokakta eğlence kimi zaman sabahlara kadar sürmekteydi. Lokantaların, kıraathanelerin ve büfelerin de sabaha kadar açık olduğu, ancak ışıklandırmanın yetersiz olduğu, kabadayıların ve hayat kadınlarının geldiği, asayişe müessir bir çok olayın gerçekleştiği sokakta Casablanca Gazinosu, Esenpark Gazinosu, Balıkçı Kemal'in Yeri, Küba Bar, Maksim, Ahu Pavyonu, Cemal Babanın Meyhanesi, Kör İsmail'in Meyhanesi, Kürdün Meyhanesi, Şükran Lokantası, Yeni Bar, Nil Bar, Tabarin Bar ve Yeşil Fıçı Lokantası gibi mekanların bulunmakta olduğu anlaşılmaktadır. (Orhan Pekin* ile yapılan 24 Mart 2006 tarihli görüşme metninden alınmıştır**)

Aynı dönemde Meşrutiyet Caddesi üzerinde canlı müzik yapan bir **İntim** adlı bir mekan bulunmaktadır. Gençlerin uğrak yeri olan söz konusu mekan öğrenci bütçesine uygun bir yer olarak bilinmektedir. Süheyl Denizci ve Ergün Özer orkestrasının sahne aldığı mekanda, arada bir yabancı orkestraların da sahne alarak caz müzik yaptıkları bilinmektedir.

Meşrutiyet Caddesinde İntim'in karşısında **Clup 47** isimli bir mekan bulunmakta olup, adını kapı numarasından aldığı söylenmektedir.

* Eski gazeteci. 1951 yılından itibaren 20 seneyi aşkın Ankara'da gazetecilik yapmıştır.

** Söz konusu görüşme Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencilerinden Tuba Güneş tarafından yapılmış olup, görüşmeden bizi haberdar eden Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Görevlisi Doç. Dr. Funda Şenol CANTEK'e teşekkür ederiz.

Bu dönemde gece kulüplerinin büyük çoğunluğunun otellerde bulunmakta olup, dönemin belli başlı otelleri olarak **Balin Oteli, Barıkan Otel, Ankara Oteli, Ankara Palas, Büyük Ankara Oteli, Kent Oteli ve Cihan Palas** gösterilebilir.

1960'lı yıllarda Ulus'ta **Canlı Balık Meyhanesi** isminde bir yerin olduğu, sonrasında Sümer Sokağa taşındığı ve kapandığı, bununla birlikte **Palabıyığın Meyhanesi** isimli bir yerin de bulunduğu bilinmektedir.

Ayrıca Olgunlar Sokağındaki **Feyman Kulüp** de, dönemin ünlü mekanlarından sayılmaktadır.

Sonuç olarak, 1950'li yıllarda bar ve pavyonların Ulus-Dışkapı hattında yer aldığı, 1960'larda ise Maltepe'ye Gazi Mustafa Kemal bulvarına taşındıkları, 1950'li yılların sonlarında hala Posta Caddesinde hijyen açısından sağlıklı olmayan bazı mekanların bulunmaya devam ettiği, ancak Ankara eğlence hattının yavaş yavaş Ulus-Yenişehir'den Kızılay ve Maltepe'ye doğru kaymakta olduğu görülmektedir.

3.4. 1970-1979 YILLARI ARASI ANKARA EĞLENCE HAYATI

1970'ler ve sonrasında ise sanayileşmeyle birlikte teknolojiye yaşanan gelişmeler sinema ve daha sonra televizyonu eğlence kapsamı içine almıştır. Henüz herkesin bu araca sahip olmadığı dönemde televizyonlu evlere giden misafir bolluğu, bunlara tele misafir adı verilmesi ve popüler programlar sırasında sokakların boşalması televizyonun eğlence biçimine kattığı ilk yeniliklerdir. Televizyon bugünde (renkli televizyon, video vb. teknolojik gelişmelerle birlikte) kitlelerin bir numaralı eğlence aracıdır. Televizyon insanları ayıran zaman ve mekan engellerinin kırılma sürecinin son noktası ve anında iletişimin bir aracı olarak popüler bir kültürün yaratılmasında en önemli etken olmuştur. Popüler kültürün egemenliği çok çarpıcıdır. Bütün dünyada, profesyonel spora, rock and roll ve diğer çağdaş müzik biçimlerine, yenilecek ve giyilecek şeylere ve serbest zaman etkinliklerine dolayısıyla eğlence biçimlerine ortak bir ilgi oluşmaktadır.

Popüler bir şarkıcı anten bulunan her yerde popüler olabilmektedir. Televizyonda eğlence çok uzaktan gelerek tüm dünyada çınlayabilmektedir. Televizyon, ortak kültürü dünyanın en uzak köşelerine kadar yaymaktadır. Dünya kültürü öncelikle bir serbest zaman ve eğlence kültürüdür ve televizyonun (günümüzde yeni bir kitle iletişim aracı olarak da internetin) yarattığı popüler kültüre istinaden bütün dünyada ve buna koşut Ankara'da benzer eğlence etkinlikleri ve dolayısıyla mekanlarının (Çin restoranları, bowling salonları vb.) ortaya çıkışı ortak bir ilginin ürünü olmaktadır.

1970'li yıllara gelindiğinde, Ankara'da Ulus dışında ikinci bir merkezi iş alanı oluşmuş ve yeni merkez Kızılay, başkentlik işlevlerinin, yönetim ve hizmetlerin yöneldiği bir bölge olmaya başlamıştır. 1970'li yılların gündelik yaşamını önceki yıllardan ayıran en önemli özellik televizyon ise, diğer bir özellik de siyasi çekişmelerin Türkiye'nin gündemine oturmuş olmasıydı. 1960'lı yıllarda yaygınlaşmaya başlayan akşam eğlencelerine aileleri ile gitmek zorunda kalan gençler, 1968'li yılların da vermiş olduğu özgürlük hareketlerinin etkisiyle artık kendi aralarında eğlenmeyi tercih etmeye başlamışlardır. Artık, ilerde de ülke gündemini zaman zaman meşgul edecek olan ve bu alanda bir çok araştırma yapılacak olan "kuşak çatışması"nın ilk temelleri bu yıllarda atılmıştır. Amerikan kültürünün etkilerinin televizyon vasıtasıyla evlerimize kadar girdiği yıllarda, Elvis Presley, Beatles, rock, hippie tarzında müziklerin de yaygınlaşması ve dinlenilmeye başlanması ile birlikte, bu tarz eğlence hayatına da yansımıştır. Aileleri ile birlikte akşam yemeklerinin yenilerek, assolistlerin dinlenerek, belli bir saatte yine ailelerin gözetiminde evlerine dönmekten ibaret olan bir nevi zorunlu eğlence hayatına sahip olan gençler, artık kendi başlarına eğlenebildikleri mekanların açılması ile birlikte yeni bir eğlence konsepti oluşturmuşlardır.

1970'li yıllara gelinceye kadar Ulus-Yenişehir hattı, eğlence hayatının yaşandığı ve eğlence mekanlarının yoğunlaştığı bölge iken, 70'lerden itibaren eğlence hayatı ve mekanları Kavaklıdere-Çankaya hattında yer almaya başlamış ve bu durum günümüze kadar süregelmiştir. Eğlence mekanları, özellikle Tunalı Hilmi Caddesi ile etrafında yayılırken, bunlara bir de

Bahçelievler 7. Cadde eklenmiştir. Ayrıca Çankaya bölgesinde bulunan **Apple, Oksijen** gibi bazı diskoteklerin dönemde popüler olduğu ve öğrenciler tarafından tercih edildiği bilinmektedir.

Öğrenci kesimi ve gençler, dünyadaki yeni müzik akımlarının da etkisiyle kendilerine hitap eden mekanlara giderek ailelerinden bağımsız kendi aralarında eğlenmeyi tercih etmeye başlamışlardır. Ayrıca o dönemlerde ülkeyi kaosa sürükleyen ve sokaklarda devam eden politik çatışmaların eğlence hayatına tedirginlik getirdiği söylenebilir.

Bununla birlikte, büyükşehirlere doğru başlayan göç hareketlerinden Ankara'da nasibini almış ve toplumsal hayatta başlayan yozlaşma, eğlence hayatına ve kültüründe de etkisini göstermeye başlamıştır. Bu dönemde orkestraların kalktığı, parayla sahnede istek yaptırmanın başladığı, orta halli memur kesiminin eğlenmesinin yavaş yavaş zorlanmaya başladığı dönemler olarak karşımıza çıktığı söylenmektedir. Nitekim bu gelişmeler karşısında, Ankara'da sahne alan pek çok sanatçının da İstanbul'a gitmeye başladığı görülmüştür (Ergun EVREN ile 11 Eylül 2006 tarihinde yapılan söyleşiden alınmıştır). Şüphesiz, bir de kaset ve plak şirketlerinin İstanbul'da olması da bu sanatçı göçünün en büyük etkenlerindendir.

1970'lerin sonunda Ankara'da eğlence mekanlarının yoğunlaştığı ve buna paralel farklı fonksiyonların bir arada kullanıldığı hareketli ve canlı bir çevreye sahip üç alt merkez oluşmuştur.

Lokantalar, günübirlik konaklama mekanları oteller *Ulus'ta*;

Restoran, cafe, pastane, fastfood vb. mekanlar *Kızılay'da*;

Sinemalar, Alışveriş Merkezleri, Mağazalar vb. mekanlar *Tunalı Hilmi Caddesi'nde* görülmektedir.

Ayrıca, yükselmekte olan politik sol hareketlerle birlikte Türk pop müziğinde çok iyi bir çıkış yapan ve sonrasında Anadolu-Rock olarak adlandırılan müzik tarzının bu dönemde Ankara'da dinlenmeye başladığı, Cem Karaca-Moğollar, Modern Folk Üçlüsü, Ersen-Dadaşlar gibi grupların Ankara'da konser verdikleri anlaşılmaktadır. (Tunca, 2007)

Dönemin eğlence mekanlarından bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

3.4.1. Başkent Gazinosu

Ankara'nın mimari olarak da gerçek anlamda bir gazinoya benzeyen, mekanlarından olan ve hemen Dedeman Otelinin karşısında bulunan başkent gazinosunda içinde, sanatçının sahneye çıkarken adımlayabileceği uzun bir podyum bulunmakta olup, dekoru oldukça ağır, kristal avizeler, oymalı kakmalı möbellerle süslü olmasından dolayı İstanbul'un Maksim Gazinosu ile benzetilmiştir. Bülent Ersoy, İbrahim Tatlıses ve Muazzez Abacı gibi ünlülerin de sahne aldıkları başkent gazinosunda yaşanan bazı olayların, gazetelerin magazin sayfalarında da kendilerine rahatça yer bulduklarını görülmekte ve 1980 sonrasında ad faaliyetine devam ettiği bilinmektedir.

3.4.2. Lunapark Gazinosu

Yazlık ve açık bir mekan olan Lunapark Gazinosunda özellikle cumartesi ve pazar günü olan gündüz matinelerinin çok keyifli olduğu, hafta içi Çarşamba günleri saat 13.00-18.00 arasında düzenlenen kadın matinelerine katılımların da bir hayli fazla olduğu bilinmektedir.

3.4.3. Altınnal Gazinosu

Cinnah Caddesi üzerinde açılan ve ailelerin yanı sıra iş adamlarının da sıklıkla tercih ettikleri Altınnal Gazinosunda, daha çok, halk müziği ve sanat müziği ağırlıklı programların yapıldığı bilinmektedir.

Sonuç olarak 1970'li yılların sonuyla birlikte önceki yıllarda Ankara eğlence hayatında çok popüler bir yere sahip olan gece kulüplerinin diskoteklere dönüştüğü, orkestraların dağıldığı ve yerlerini disjokeylerin aldığı görülmüştür.

3.5. 1980-1989 YILLARI ARASI ANKARA EĞLENCE HAYATI

1980’li yıllarda Türk toplumunun toplumsal hayatını irdeleyen Nurdan Gürbilek, 1980’leri tarihsel bir dönem olarak ele alabilmek için birbiri ile çatışır gibi görünen iki özeliğini teslim etmek gerektiğini belirtir: Baskı ve yasak yılları olması ile kışkırtıcı, içerici bir iktidarın etkisin taşınması. Ancak sonuçta bu iki strateji hiçbir zaman birbirinin yerini almadı, etkili olmak için birbirine ihtiyaç duydu ve meşruluklarını birbirlerine borçlu oldu. (Gürbilek, 2001: 13)

1980’ler Türkiye’de kitle tüketimine dayalı, tüketen bireyi merkez alan ve bireysel zevk, beğeni fikrinin yaygınlaştığı, imgelerin aşırı anlamlar yüklenerek tüketime sunulduğu, toplumsal sınıfların ama özellikle de orta sınıfın, kendi içindeki ve aralarındaki hiyerarşi unsurlarının tüketim kalıplarıyla örtüşerek bir nevi “yaşam tarzı” arz-talebinde yerin aldığı bir dönemin başlangıcıdır (Tarhan; 2006: 124). Bu tarihten başlayarak popüler kültür etkisindeki giyim kuşam, yeme içme pratikleri ve her türden boş zaman etkinlikleri, kitlesel bir pazarın işleyişine tabi olmuştur.

1980’li yılların eğlence hayatı yönünden talihsizliği, döneme askeri darbe ile başlaması ve askeri yönetimin uzunca bir süre devam etmesi olarak gösterilebilir. Ancak sivil yönetime geçilmesi ile birlikte 80’lerin ortalarına doğru eğlence hayatının yeniden canlandığını, 1950’li yıllarla birlikte başlayan Amerikanlaşmanın bu dönemde kitle iletişim araçlarının da artık hızla ülkemizde yaygınlaşması ile birlikte hızla yaygınlaştığına tanık olunmaktadır. Özellikle eğlence mekanlarının, küreselleşmenin de verdiği imkanlarla teknolojik aygıtlarla donatılarak kullanıldığına şahit olunmaktadır. Teknolojik olanaklarla biçimlenen bu eğlence merkezleri, devam eden yıllar da büyük alan kullanımını gerektiren yapılaşma biçimi ile kent merkezini terk edip, Ankara’nın dış noktalarında oluşarak (Bilkent, Ümitköy, vb.) kentsel gelişmeyi de yönlendirdiği görülmektedir.

Ayrıca, Ankara’da 1980’li yıllarla birlikte gelişen bu yeni eğlence yaşamına, gelir düzeyi çok yüksek olmayan orta gelirli kişilerin de katıldığı görülmektedir.

1983 yılı sonrasında Ankara Büyükşehir Belediyesi planlama döneminde açılan Yüksel Caddesi ve Sakarya Caddesi yaya bölgeleri, kafeleri ve barlarıyla birlikte Ankara'nın en gözde eğlence mekanlarının yer aldığı bölge olmuştur, bu özelliği hala da sürmektedir. Nasıl ki İstanbul'da Beyoğlu ve Kumkapı eğlence semti olarak anılmakta ise, Ankara'da da Sakarya Caddesi aynı sıfatı hak etmiştir. Bu çalışmanın daha önceki bazı yerlerinde de değindiğimiz gibi, Ankara Eğlence Hayatı ile ilgili yapılan çalışmaların çok az ve sınırlı olması, bize dönem içerisindeki verilere ulaşma da zorluklar sağlamıştır. Ayrıca, sadece Sakarya Caddesi ile ilgili yapılacak bir çalışmanın bile, bir çok sosyal ve kültürel tespitlerin yapılmasına olanak sağlayacağı kanaatindeyiz.

1980'li yıllarda Türkiye'de etkili olan bir diğer eğlence şekli de diskotek mekanlarının yaygınlaşması olmuştur. Elvis Presley'in 1977'de ölmesi, Beatles grubunun üyelerinin yaşlanması ve dağılması sonucunda dünya üzerinde özellikle Avrupa'da müzik listelerinin başlarında grup olarak Duran Duran, Modern Talking, La Boum 2 gözükmekte iken yeni pop starlar ise Michael Jackson, Madonna ve George Michael görülmekteydi. Bunların yapmış oldukları parçaların çalındığı ve o dönemde çevrilen Yeşilçam filmlerinde de çok sık görmeye alışacağımız "Disko" türü eğlence mekanlarının Ankara'da da 1980'li yılların sonuna doğru çok popüler olduğu görülmektedir.

1980'li yıllara ait olarak değineceğimiz bir başka hususda, orta yaşlı ve zengin kısma hitap eden taverna tarzı müzik türünün gazinolarda yaygınlaşması olmuştur. Org adı verilen bu yeni müzik aleti ile yapılan ve çok fazla bir müzik eğitimi almayı gerektirmeyen bu yeni tarz da, özellikle ailecek gidilen gazinolarda o dönemde çok popüler olmuştur.

Artık günümüzde takvim yaprakları 2008'i göstermekte ve ilginç bir şekilde 80'li yıllara özlem giderek artmaktadır (Kaşıtoğlu, 2004). Özellikle 1980'li yıllarda çocuk ve ilk gençlik yaşlarında olanların magazin, gündelik hayat ekseninde şekillenen hatıralarına vurgu yapılmakta, hatta günümüz

popüler mekanlarında 80'li yıllara ait müziklerin çalındığı, sinevizyon sunularının gösterildiği ve kıyafetlerinin giyildiği partilerde düzenlenmektedir.

3.6. 1990-1999 YILLARI ARASI ANKARA EĞLENCE HAYATI

1990'lı yılların gündelik yaşamında insanların daha çok sokağa çıktıklarını görmekteyiz. Televizyonun renkli hale gelmesi, kanal sayılarının hızla artması, özel televizyonların sayılarını çoğalması, dijital yayınlarla ve internet yoluyla tüm dünyanın evlerin içerisine kadar girmesi bile insanları sokağa çıkma zevkinden alıkoymayı başaramamıştır. 1990'lı yılların başından itibaren tekno müziklerin popüler olduğu, içkilerin çeşitliliğinin artarak fazlasıyla tüketildiği, genç üniversite öğrencilerinin yanı sıra playboy olarak nitelendirilebilecek orta yaş kesiminde uğrak yeri olan “mekanlar” hızla çoğalmaya başlamıştır. Ankara’da 1980’lerin sonunda açılan ve halen de faal olan Salata, Artı, Clup So, T-shirt, Airport, Betty Culp, Manhattan, Tivolino, Kıtır gibi mekanlar en gözde eğlence yerleri idi. (Bu mekanların bir kısmı hala faaliyet göstermektedir h.a.).

1980’lerin sonundan itibaren Hilton ve Sheraton gibi ulusal ve uluslararası prestij hizmetlerine yönelik tesisler Gaziosmanpaşa’ya kaymıştır. Ayrıca bu dönemden sonra alışveriş merkezleri de eğlenceye yönelik pek çok etkinliği (sinema, pastane, kafe, restoran, spor salonu vb.) bünyesinde barındıran yeni eğlence mekanları olarak 1980’lerin sonunda önce kent merkezinde, 1990’lı yıllardan sonra ise kentlerin dışında ana ulaşım aksları üzerinde yer almaya başlamışlardır. Konut alanlarının kent dışına kaymasıyla birlikte toplu konut ve sitelerin oluşması buralarda açılan alışveriş merkezleri, süper veya hipermarketler ve eğlence mekanları aracılığı ile kent dışındaki bu alanlara fonksiyonel çeşitlilik ve buna koşut hareket ve canlılık sağlarken Mesa, Korukent, Konutkent vb. siteler de zengin davranışsal bir çevrenin oluşmasına ve toplumsal yapı ve davranış kalıpları içerisinde sosyo-kültürel ortamlar yaratılmasına katkı sağlamaktadır.

1990'lı yıllar aslında Ankara'da halen devam eden ve süregelen eğlence hayatının temellerini de atmıştır. 1923'ten itibaren kentleşme sürecine giren Ankara'da eğlence hayatında 1990'lı yılların başı tabiri yerindeyse eğlence çitasının en çok yükseldiği zaman dilimi olmuştur. Bunun da en önemli sebebi Bilkent Üniversite'sinin açılması olarak gösterilmektedir.

Nitekim, günümüzde Ankara Eğlence Hayatı ile ilgili gelişmeleri yayınlayan www.ankarasosyete.com adresli web sitesinin yöneticilerinden olan Can ÇAVUŞOĞLU* ile yaptığımız görüşmede de kendisi bu konuya dikkat çekmektedir:

“Öğrenci kesimin Ankara Eğlence Hayatına katkısı elbette var. Fakat o eski ilk vakıf üniversitesi olan Bilkent'in kurulduğu zamanlardaki şaşa yok. 1990'lı yılların başında yani o dönem buraya gelip para harcayan, tüketim yapan kitle yok artık. Neydi Bilkent, bir vakıf üniversitesiydi. Puanları çok daha uygundu. Üniversiteyi kazanamayanlar için turizm bölümü çok cazipti. Bu insanlar İstanbul'dan, İzmir'den, Adana'dan, Mersin'den yani belli alım gücü olan şehirlerden geldiler, Ankara'da toplandılar. Ve müthiş bir tüketim oldu. Ama bu tüketim sonrasında ne oldu. İstanbul'daki vakıf üniversiteleri açıldı, diğer şehirlerde vakıf üniversiteleri açıldı, Kıbrıs'daki üniversiteler açıldı. Bu potansiyel biraz da dağıldı ve şimdi sadece Bilkent'te eğitim kalitesi olsun, alt yapı olsun artırdı, Bilkent ve ODTÜ uluslar arası kuruluşların eline geçti, dolayısıyla aldığı öğrenciler o eski öyle parayı nereye harcadığını umursamayan tipte değil. Pek çok yeni üniversite açıldı, ama bunlar genel ortalamasına baktık, tükettiği eskiden 10 birim ağırlıyorlardı, şuanda bir ya da iki birim ağırlıyorlardır”. (Can ÇAVUŞOĞLU ile yapılan 13 Eylül 2006 tarihli söyleşiden alınmıştır)

Yine gazeteci Fırat TUR ile yaptığımız söyleşide bu durumu tekrarlamakla birlikte Bilkentli öğrencilerin halen Ankara eğlence hayatında etkili olduğunu belirtmektedir:

* www.ankarasosyete.com isimli web sitesinin yöneticisi. Söz konusu site Ankara eğlence hayatı ile ilgili yayınlar yapmakta, eğlence mekanların reklamlarını yayınlanmakta ve kanımızca Ankara eğlence hayatı ile trendleri belirlemekte bir kanaat önderi durumuna gelmiş bulunmaktadır.

“Bir dönem Ankara Eğlence Hayatına Bilkentli öğrenciler yönlendiriyorlardı, Çünkü Türkiye’nin ilk özel üniversitesi idi, İstanbul’dan, güney illerinden Türkiye’nin dört bir yanından zengin ailelerin çocukları Ankara’ya Bilkent Üniversitesine geliyorlardı. Tabi onlar Ankara eğlence hayatını ciddi manada etkiliyorlardı ama bu özel üniversitelerin sayıları çoğaldı, Bilkent’in bu konudaki etkinliği eskisi gibi yoğun değil ama tabi hala Ankara gece hayatında Bilkent ciddi anlamda söz sahibi, onların işte gezen belli bir grupları var, gittikleri mekanlar hep popüler hep in mekanlar oluyor, onun peşinde diğer üniversite öğrencileri de gidiyor. Biz tabi işimiz gereği popüler mekanları takip ediyoruz” (Fırat TUR ile yapılan 14 Eylül 2006 tarihli söyleşiden alınmıştır)*

Nitekim yukarıda da belirttiğimiz gibi söz konusu yıllarda popüler olan bazı mekanlar hala güncelliğini korumaktadırlar.

1990'lardan başlayarak, sermayenin küresel ölçekte artması, bilişim teknolojilerinin gelişmesi ve ulaşım imkanlarının artması sonucunda eğlence mekanlarının da fonksiyonlarını etkilemiştir. Eğlence mekanları ağırlıklı olarak Çankaya ilçesinde yoğunlaşmış, bazı semtler hatta sokaklar eğlence sektörüne endeksli olmuştur. Postmodernizm ve tüketim kültürü, tüm bu kurumları destekleyen ve gelişerek artmasını sağlayan etkenlerden biri olarak karşımıza çıkmıştır. Tüketim biçimleri değişmiştir. 1980 öncesinde iş piyasasında kadınların büyük bir payı yoktur; seksen sonrasında ise hızlı bir şekilde her iki tarafında çalıştığı genç çiftler yaygın model haline gelmiştir.

Çoğu zaman üst düzey yönetici veya serbest meslek sahibi olan bu genç çiftler, sosyal düzeylerine uygun bir yaşam tarzı sürmek istemiş ve lüks konut arayışına girmişlerdir. Ankara'da da bu yaşamın habercisi siteler gelişme sürecine girmiştir. Modern siteler fitness centerları, sinema, lokanta ve gece kulüpleri ile kendi kendine yeterli birer mini kent halini almıştır. Bilkent ve Ümitköy, bu durumun en güzel örnekleridir. Ayrıca Ankara'da

* Hürriyet Gazetesi Ankara muhabirlerindendir. Hürriyet Gazetesinin Ankara ilavesinde Ankara eğlence hayatı ile ilgili yazılar yazmaktadır.

modern alışveriş merkezleri de içinde barındırdığı sinema ve çeşitli yemek yerleriyle birlikte kentli insanların hafta sonları eğlenmek için gittikleri vazgeçilmez mekanlardan biri haline dönüşmüştür. Atakule, Karum, Armada, Metro, Beğendik, Migros, Ankamall gibi alışveriş merkezleri açılarak büyük alışveriş merkezlerinin sayısı artmıştır. (Onsekiz, 2003: 93-104)

Kent içi ve kent dışı düşük ücretli işçi, memur ve esnaf kesimi lokantalar, oteller vb. mekanların yoğunlaştığı Ulus'u tercih ederken, Kızılay; Yüksel Yaya Bölgesi, fastfood dükkanları, lokantaları, parkları, sinemaları vb. eğlence mekanları ile daha geniş bir kitleye hitap etmekte; kentin varlıklı kesiminin yaşadığı Kavaklıdere-Çankaya doğrultusunda özellikle Tunalı Hilmi Caddesi'nde yer alan lüks lokantalar, mağazalar, barlar, kafeler vb. mekanlar üst gelir gruplarının tercih ettiği eğlence mekanlarının yoğunlaştığı merkezler olmaktadır. Bunların dışında parklar, spor alanları, oyun alanları, çocuk bahçeleri, internet kafeler ve hatta sinemalar konut dokusu içinde herhangi bir sosyo-ekonomik profile bağlı olmadan her kesimin tercih ettiği ve her yerde rastlanabilen eğlence mekanlarıdır. Sosyo-ekonomik yapının belirleyici olduğu bir oluşum ise 1980 sonrası Bilkent, Korukent, Konutkent, Mesa, vb. sitelerde ortaya çıkmaktadır. Buralar kentin dışında ve/veya çeperlerinde yüksek gelir grubunun yaşadığı içlerinde spor salonlarından sinemalara, bowling ve bilardo salonlarından yüzme havuzlarına, kafe ve barlardan galerilere kadar hemen hemen her türlü etkinliği bünyesinde barındıran eğlence mekanları ile donatılmış lüks mekanlardan ve konutlardan oluşan kendi kendine yeterli birer mini kent görünümünde olan konut alanlarıdır. 1980'lerin sonunda kredi kartı uygulamalarında yaşanan artış ve teknolojik gelişmeye koşut ortaya çıkan alışveriş merkezleri (Gima, Migros, Beğendik, Karum, Atakule, Armada vb.) ise sunduğu çeşitli ürünlerin yanında sahip olduğu eğlence mekanları ile de geniş kitleler için bir çekim merkezi oluşturmaktadır. (Onsekiz, 2003: 95-101)

Ayrıca, Ankara Eğlence Hayatının en önemli unsurlarında birisini oluşturan gazinoların ve gazino kültürünün, 1990'lı yılların sonuna gelinmesi ve popüler eğlence mekanlarının çoğalması ile birlikte tamamen bittiği gözlenmektedir.

Ancak, SSCB'nin yıkılması ve “*demirperde ülkeleri*” olarak tabir edilen başta Rusya olmak üzere Ukrayna, Moldovya, Gürcistan, Beyaz Rusya, Litvanya vb. ülkelerden bir çok kişinin ülkemize önce Karadeniz sahillerimizde bulunan kentlerden başlayarak fuhuş amaçlı gelmesi, sonrasında da bu potansiyelin İstanbul, Ankara, İzmir ve Antalya gibi büyükşehirlerimize yönelmesi, bu şahısların eğlence mekanlarında çalışmaya başlamaları Türk Eğlence Hayatında yeni bir sayfa açılmasına sebebiyet vermiştir.

Özellikle de bu bayanların Ankara'da gazino ve pavyon olarak bilinen yerlerde çalışmaya başladıkları, söz konusu mekanların da bu durumdan yararlanarak Kültür ve Turizm Bakanlığından “Turizm Belgesi” ruhsatı aldıkları görülmektedir. *

Nasıl ki 1917 yılında Bolşevik ihtilalinden kaçan Rusların İstanbul'a gelmeleri dönemin İstanbul Eğlence Hayatında bir çok değişime sebebiyet vermişse, bundan yaklaşık 70 sene sonrasında da bu sefer komünizmin yıkılması ve Sovyet Bloku ülkelerin dağılması neticesinde Türkiye'ye gelen Rus uyruklu şahıslar da eğlence hayatında birtakım farklılıklara sebebiyet vermişlerdir.

1970 ve 1980'li yıllarda Ankara'da çok popüler olan gazino kültürünün, 1990'lı yılların sonu ile birlikte artık tamamen bittiği de gözlenmektedir.

* Turizm Belgesi, Kültür ve Turizm Bakanlığınca illerdeki Turizm Müdürlükleri vasıtasıyla verilmektedir. Turizm Belgesine sahip olmak, eğlence mekanlarına bazı avantajlar getirmektedir. Örneğin çalışma saatleri sabah saat 05.00'e kadar devam etmekte, resmi üniformalı kolluk kuvvetlerince denetlenememekte, sadece sivil görevlilerce denetlenmekte ve müşterilere daha kaliteli olarak hizmet sunduklarını göstermektedir.

3.7. GÜNÜMÜZÜN ANKARA'SINDA EĞLENCE HAYATI

Günümüz Ankara'sında Eğlence Yaşamı derken, 2000 yılından itibaren yaşanan eğlence hayatından bahsedilecektir.

Öncelikli olarak şunun belirtilmesinde yarar görüyoruz, 2000'ler, neredeyse tüm hatlarıyla 90'lı yılların eğlence hayatının devamı niteliğindedir. Özünde değişen çok fazla bir olgu olmamıştır. Ancak eğlence hayatı daha gelişmiş, daha renklenmiş, daha çok para harcanan, daha çok utanç verici skandalların, magazin programlarına dönüştüğü bir hale bürünmüştür. Mekanlar, birbirleriyle kaliteli olmak açısından değil, popüler olma açısından yarışır hale gelmişlerdir. Bu durum da, mekanların her sene isim ve kimlik değiştirmesi sonucunu doğurmuştur. Artık çoğu zaman beğenilen ve eğlenilen bir mekanı, birkaç ay sonrasında bulmak mümkün olmamaktadır.

Ankara'da 1990'lı yıllardan itibaren etkin mevcut ulaşım ve toplu taşıma sisteminin sağladığı erişebilirlik olanaklarına rağmen düşük, orta, yüksek gelir gruplarına bağlı olarak, farklı konut alanlarında ikamet edenlerin eğlence mekanları tercihleri de farklılık arz etmektedir. Şüphesiz eğlence etkinliklerinin gerçekleştirilme biçimleri, gelir düzeyi ile birlikte sosyal yapıyla da ilişkilidir.

Yüksek gelir düzeyine sahip Çankaya, Kavaklıdere, Gaziosmanpaşa, Ümitköy gibi semtlerde oturanların eğlenceye ayıracak harcamaları daha yüksektir. Nitekim eğlence mekanları da bu semtlerde yoğunlaşmaktadır ve daha fazla çeşitlilik arz etmektedir.

Peki Ankara Eğlence hayatı günümüzde ne gibi özellikler taşımaktadır? Kültürel ve sosyal yaşama ait ne tür kodlar içermektedir? Nasıl ve kimler tarafından yaşanmaktadır? Gündelik hayata nasıl yansımaktadır,/neler yansıtmaktadır?

3.7.1 Ankara Eğlence Hayatının Özellikleri

Gazeteci yazar Can Dündar, Zuhale Olcay'ın "Ankara'da Aşık Olmak Zor İki Gözüm" mısralarıyla ünlenen şarkısına bir nevi gönderme yaparak ve atıfta bulunarak başlık kullandığı "Ankara'da Eğlenmek de Zor İki Gözüm" başlıklı yazısında, Ankara şehrinin aslında eğlence hayatına pek alışık bir şehir olmadığını, Bilkent üniversitesinin açılması ile birlikte Ankara eğlence hayatının da canlanmaya başladığını, ancak günümüzde eğlence anlamında eski bünyesine kavuştuğunu belirterek, gittiği eğlence mekanlarında eğlencenin "Devlet ciddiyetine yaraşır" bir biçime geldiğini gözlemlediğini belirtmektedir. (www.candundar.com.tr, son erişim 15 Aralık 2008)

Kurulduğu günden bugüne neredeyse her alanda İstanbul ile kıyaslanma talihsizliğini yaşayan Ankara, eğlence alanında da bu kıyaslanmadan nasibini çokça almıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında İstanbul'dan gelen bürokrat ve ayan sınıfının sosyal bir ortam bulamamasından yakındığı Ankara'da durumun günümüzde de bazı kesimler için farklı olmadığı görülmektedir. Ulaşım imkanlarının kolaylaşması ve havayolu şirketlerinin artması ile Ankara-İstanbul arası seyahat zamanının bir saatten daha az mesafeye düşmesi, Ankara'da maddi imkanı yüksek olan kitlenin eğlence talebini karşılayacak mekanların sayısının az ve sınırlı olması nedeniyle, bir çok Ankara'lının hafta sonları eğlenme amacıyla cuma ya da cumartesi akşamı 22.00 ya da 23.00 uçağıyla Ankara'dan İstanbul'a hareket etikleri, aynı gece 01.30'da Laila, Reina ya da Sortie gibi popüler mekanlara gittikleri, sabaha kadar eğlendikten sonra da kahvaltılarını yaparak tekrar Ankara'ya geri döndükleri bilinmekte ve sıkça karşılaşılan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. (Can Çavuşoğlu ile yapılan 13 Eylül 2006 tarihli söyleşiden alınmıştır)

Genel olarak Ankara eğlence hayatının günümüzde eğlence hayatında çok fazla söz sahibi olmadığı, ülkemizdeki gece hayatını yönlendirmede ön planda olmadığı, genellikle İstanbul veya yaz sezonlarında da Bodrum, Marmaris, Çeşme ve Antalya gibi yerlerin daha ön planda olduğu da

söylenmektedir. (Fırat Tur ile yapılan 14 Eylül 2006 tarihinde yapılan söyleşiden alınmıştır)

Ankara Eğlence hayatında eğlenmeye gelen kişilerin profilleri ile ilgili bir çalışma bulunmamakla birlikte bu alanda bir çalışma içerisine girmek de zordur. Çünkü, eğlenmeye gelen bir kişiye sorular sorulması ya da bir anket doldurulması mümkün olmamakla birlikte hiçbir işletmeci de böyle bir çalışma içerisine girmek istemez. Ancak işletmeciler, bazı medya mensupları ile mekan müdavimlerinin gözlemleri ile kısmen de olsa bir neticeye varmak mümkün olmaktadır. Bununla birlikte Ankara eğlence hayatının kaç kişiye hizmet verdiği sorusunun cevabını vermek de aynı şekilde zor olmaktadır.

1993 yılından beri Ankara'daki popüler mekanlarda sahne aldığını belirten Ersan isimli şarkıcı Ancyra dergisine verdiği röportajda, Ankara eğlence hayatının **4 ya da 5 bin kişiye hizmet verdiğini**, nereye gidilse aynı yüzlerin görüldüğünü, ancak Ankara'daki eğlence hayatının diğer şehirlere nazaran daha kontrollü olduğunu, bunun en önemli sebebinin ise ekonomik olduğunu, Ankara'daki insanların ceplerindeki paraya göre eğlendiklerini ve içecekleri kadehi belirlediklerini belirtmektedir. (Ancyra Dergisi, Sayı:32, 28 Ekim 2005)

Yine Ankara'daki en büyük konser salonuna sahip olan Saklıkent isimli mekanının sahibi Hakan AYTUN, Ankara'da gece eğlenen kesimin **4-5 bin kişi kadar olduğunu**, kaliteli bir kesimin eğlence mekanlarına küsmüş olduğunu ve bu nedenle uzak kaldığını, daha çok genç ve üniversite öğrencilerinin eğlence hayatında var olduğunu söylemektedir. (Ancyra Dergisi, Sayı:32, 28 Ekim 2005)

Günümüzde insanların bir gecede genellikle tek mekanda takıldıklarını ve eğlencelerini o mekanda bitirdikleri gözlenmektedir. Halbuki çok değil, bundan 10-15 sene kadar önce insanların akşam üstü bir yerlerde biralarını içtikleri, hafif aperatiflerini yaptıkları ya da şık bir restoranda yemeklerini yiyerek şaraplarını içtikleri, oradan yine bir gece kulübüne gittikleri, sonrasında gece saat 01.00 gibi başka bir mekana gittikleri, ondan sonra

gece saat 03.00 gibi kalkarak clup tarzı bir yere gittikleri, sonra da 04.00'de çıkarak çorbalarını içerek evlerine gittikleri bilinmekle birlikte, ancak günümüzde böyle bir şeyin çok rastlanan bir durum olmadığı da görülmektedir.

Gazeteci Fırat TUR, Ankara'da günümüzdeki eğlence hayatının eskiye nazaran geriye gittiğini belirtmektedir:

“Ankara’daki gece hayatını benim mesleğe başladığım yıllar ile kıyaslarsak ki ben yaklaşık 15 yıldır bu işi yapıyorum, o zamanla kıyaslanmayacak şekilde geriye gitti tabiki. Bunun geriye gitmesinin birçok nedeni var ancak en büyük nedenlerinden birisi şöyle bakılabilir, Türkiye’de özel kanalların gelişmesi gazino hayatını öldürdü. Sanatçılar özel kanallara bir dizi çekiyorlar, bir tv programı bir canlı yayın yapıyorlar ve artık gazinolarda çalışmıyorlar, bundan 10-12 yıl önce Ankara’da 3 tane, zaman zaman 4 tane büyük gazino haftanın 6 günü her gün full olarak çalışırdı. Bunların birinde İbrahim Tatlıses, birinde Bülent Ersoy, birinde Muazzez Abacı program yapardı, hepsi de dolardı ama artık onların hiçbiri yok, ha onlar olsa şu anda ne kadar dolar, bu da şu anki siyasi konjoktörde çok iş yapmayacaktır. Çünkü gazinolarda parayı harcayanlar işadamları, işadamları da şu anda gece hayatında çok para harcayan bir ortamda görünmek istemiyorlar, yani politik gerekçelerle diye tahmin ediyorum.” (Fırat TUR ile yapılan 14 Eylül 2006 tarihli söyleşiden alınmıştır)

Ayrıca şunu belirtmeden de geçemeyeceğiz, günümüz eğlence hayatında bir de **güvenlik sorunu/korkusu** bulunmakta olduğu bir gerçektir. Söyleşi de bulunduğumuz Can ÇAVUŞOĞLU’da bu konuya dikkat çekmekte ve “Ankara eğlence hayatı güvenilir mi?” sorumuza, “Ne yazık ki değildir. Yani bana arkadaşlarım da soruyor. Görüştüğüm işletme sahipleri, çalışanları da soruyor. Nerede eğlenelim diyorlar, evinizde toplanın diyorum. Yani güvenli değil, kesinlikle değil.” şeklinde cevap vermekte ve eklemektedir:

“Mekanlardan içeri alınan adamlar, sokakta karşılaşmak istemediğiniz türde adamlar ve gece orada karşılaşıyorsunuz. Öyle bir hal aldı ki Ankara gece hayatı, bazen mekanlara giriyorsunuz erkek erkeğe, bir bakıyorsunuz erkekler sizi kesiyor. Yani böyle kız olsanız da erkekler baksa kabul edersiniz

burada erkekler kesiyor, böyle kafanı kaldırıp ta göz göze gelse de ne var lan deyip, ne bakıyorsun lan deyip kavga çıkarmaya çalışan insanlar türedi. Bizim arkadaş çevremizde eskiden herkes gezerdi, tozardı şimdi mesela benim en büyük keyfim evde oturup televizyon seyredip uyumak, çünkü demin bahsettiğimiz gibi güvenilir değil.” (Can ÇAVUŞOĞLU ile yapılan 13 Eylül 2006 tarihli söyleşi)

Fırat TUR ise eğlence hayatının genel itibariyle riskli olduğunu, özellikle son dönemlerde televizyonlarda yayınlanan şiddet içerikli dizilerin de buna etkisi olduğunu, son dönemlerde barlarda birçok olayların da yaşandığını ve bu sebeplerden Ankara eğlence hayatında güvenlik sorunu olduğunu kabul etmekle birlikte eğlenmeye gidecek kişinin **güvenlik riskini en sonlarda düşüneceğini, birinci derecede para ve maddiyat imkanı varsa eğlenceye gitmekte tereddüt etmeyeceğini belirtmektedir.** (Fırat TUR ile yapılan 14 Eylül 2006 tarihli söyleşi)

Ayrıca, www.ankarasosyete.com adresli web sitesi tarafından yapılan internet ortamında yapılan “Ankara’da Gece Dışarı Çıkmak Güvenli mi?” anketine katılan (700) kişiden;

(386)’sı yani **%55.14’ü Evet**, (224)’ü yani **%32’si Hayır** yanıtı vermiş, ankete katılanların (90)’ı yani **%12.86’sının ise kararsız** kaldıkları görülmüştür. (<http://www.ankarasosyete.com/modules.php?name=Surveys&op=results&pollID=4&mode=&order=&thold=0> son erişim 15 Aralık 2008)

Bu bağlamda son (5) yıldaki istatistiki verilere baktığımızda ise;

Ankara il merkezi sınırları içerisinde son (5) yılda eğlence mekanlarında meydana gelen silahlı olay sayısı aşağıda sunulmuştur:

Tablo 3. Son 5 yıl içerisinde Ankara il merkezinde bulunan eğlence mekanlarında meydana gelen silahlı olay sayıları.

	2004	2005	2006	2007	2008
ÖLDÜRME	1	2	-----	-----	1
YARALAMA	7	12	8	6	4
TOPLAM	8	14	8	6	5

Tablodan da anlaşılacağı üzere;

2004 yılında (1) öldürme ve (7) yaralama olayı olmak üzere toplam **(8)** olay,

2005 yılında (2) öldürme ve (12) yaralama olayı olmak üzere toplam **(14)** olay,

2006 yılında tamamı yaralama olayı olmak üzere toplam **(8)** olay,

2007 yılında tamamı yaralama olayı olmak üzere toplam **(6)** olay,

2008 yılında (1) öldürme ve (4) yaralama olayı olmak üzere toplam **(5)** olayın meydana geldiği görülmektedir.

Son (5) yıl içerisinde **(41)** silahlı olay meydana gelmiş bulunmakta olup, bunların **(4)** tanesi ölümle sonuçlanmıştır. Bu verilerden sene başına (8) silahlı olayın düştüğü görülmekle birlikte ay başına nerdeyse (1) olay bile düşmemektedir.

Şüphesiz burada eğlence mekanlarında meydana gelen bıçakla yaralama, kavga, darp, hakaret, tehdit, icra-i rezalet gibi olayların istatistikleri alınmamıştır. Ayrıca bir çok mekanın olayları polise intikal ettirmediği de bilinen bir husustur. Çünkü, eğlence hayatında reklamın iyisi kötüsü olmaz anlayışı yoktur, reklamın kötüsü hiçbir zaman istenmemektedir. Eğlenmeye gidecek şahıs ya da şahıslar, her ne kadar güvenlik faktörünü çok önlerde

düşünmeseler bile, daha önceden olay olmuş bir yere gitmeyi tercih etmeyecekleri de aşıkardır.

Eğlence hayatının güven içerisinde geçmesi amacıyla emniyet güçleri tarafından özellikle Cuma ve cumartesi akşamları kamuoyunca “*Huzur Operasyonları*” adı verilen asayiş uygulamaları yapılmaktadır. Eğlence yerlerinin denetimi kolluk kuvvetinin yetkisinde olmakla birlikte genel olarak polisin eğlence mekanlarının içine girmeden bu uygulamaları gerçekleştirmeye çalıştığı, zaman zaman da eğlence mekanlarının içerisine girerek programa/eğlenceye ara verdirilmesi suretiyle bu denetimlerin gerçekleştirildiği görülmektedir. Ancak söz konusu denetimlerden gerek eğlenmeye gelen müşterilerin, gerekse işletme sahiplerinin pek hoşnut olmadıkları da anlaşılmaktadır. (Fırat Tur, Hürriyet Ankara, 10 Temmuz 2006)

Son dönemlerde özellikle eğlence hayatında güvenlik sorunun büyükşehirlerde artması, eğlence yerlerine girişte bir kriter aranmaması, parası olanın eğlence mekanlarına dilediği gibi girip çıkması, bunların yanında eğlence mekanlarında olan bazı sorunlar (otopark sorunu, fiyatların pahalılığı, aşırı gürültü, vb.) nedeniyle eğlence hayatında “ev partileri”nin popüler hale geldiği gözlenmektedir.

Örneğin, 30 Nisan 2006 tarihli Sabah Gazetesinin Pazar ilavesinde verilen “*İstanbul Eğlence Hayatında Büyük Değişim Yaşanıyor, Gece Klüpleri Kan Ağlıyor, Ünlüler Evlerde Eğleniyor*” başlıklı haberde, klüplerde özgürce eğlenemeyen, iki bardak içkiye binlerce ytl ödemekten bıkan ve paparazzi korkusu yaşayan bir çok ünlü ismin ev partileri düzenlediklerine değinilmiştir. (Zafer Akbaş, Sabah Pazar, 30 Nisan 2006)

Hatta, eve partisi düzenlemek isteyenlerle ilgili parti organizasyon ve catering şirketlerinin bu yolla hizmet verdikleri ve konsept danışmanlığında bulundukları, hatta evlere dj, falcı, garson ve animatörler getirdikleri, evlere gerekli ses sistemlerini kurarak evi bir mekan haline dönüştürdükleri de görülmektedir. (Hürriyet Cumartesi, 24 Şubat 2007)

Söz konusu durumun son dönemlere Ankara içinde geçerli olduğunu belirtmeliyiz. Özellikle Çayyolu, Ümiktöy, Bilkent, Koru Sitesi gibi yerlerde bu tür ev partisi şeklindeki organizasyonların yapıldığı, Ankara eğlence hayatını güvensiz ya da sıkıcı bulan kişilerin ya hafta sonları ya İstanbul'a gittikleri, ya da ev partileri düzenledikleri bilinmektedir.

Ayrıca, son dönemlerde basın yayın organlarında Ankara eğlence hayatında bir tombala akımının başladığı iddialarını da belirtmeden geçemeyeceğiz. *“Tombala Çılgınlığı”* başlığı ile verilen bir haberde, Ankara'da bulunan (300)'e yakın dernekte tombala oynatıldığı, her bir dernekte gecede 10-15 bin YTL civarında bir rant olduğu belirtilerek polisin yasa gereği derneğe girip denetim yapamamasının* bundaki en önemli etken olduğu da haberde belirtildiği görülmektedir. (Sabah Ankara, 20 Ağustos 2006)

Tombala olayının artmasının eğlence hayatına çok büyük bir darbe vurduğu da işin bir başka boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğlence hayatında gezen ve eğlence mekanlarının potansiyel müşterileri olan birçok kişinin, eğlence mekanları yerine bu tür yerlere giderek hem eğlenip hem de şanslarını denedikleri, ayrıca tombala oynatılan salonlarda ekstra ücret ödemeden müşteriler yiyecek ve içecek servisinin yapıldığını da belirtmeden geçemeyeceğiz (Erdal İpekeşen, Hürriyet Ankara, 9 Nisan 2006). Nitekim, söz konusu haberler sonarsında Ankara Emniyet Müdürlüğüne gerçekleştirilen bir dizi operasyon sonrasında, çoğunluğu Küçükesat ve Maltepe semtlerinde tombala oynattıkları tespit edilen yerlere suçüstü yapılarak, haklarında gerekli yasal işlemlerin yapıldığı da bilinmektedir. (Hürriyet Ankara, 26 Haziran 2006)

* AB Uyum Yasaları çerçevesinde 2004 yılında çıkartılan 5253 sayılı Dernekler Kanununun 20. maddesi uyarınca, kamu düzeninin korunması veya suç işlenmesinin önlenmesi nedenlerinden birine bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça, yine bu nedenlere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda mülkî idare amirinin yazılı emri bulunmadıkça, kolluk kuvvetleri, dernek ve eklentilerine giremez, arama yapamaz ve buradaki eşyaya el koyamaz.

3.7.2 Ankara'daki Eğlence Mekanlarının Özellikleri

Eğlence mekânı denilince genel kabul ve yaklaşım, “eğlencenin düzenlendiği, açık ya da kapalı her türlü fiziki ortam” olarak kabul edilmektedir. Şüphesiz bar, disko, pavyon, gazino, fitness center, sport center, dreamland, tatilya, aquapark, restaurant, spor salonu, aerobik salonu, tiyatro veya dans salonu, vb. her türlü mekân, eğlence hayatının yaratıldığı, aktarıldığı ve değiştirildiği mekânlardır. Ancak biz bu çalışmamızda, mekan olarak baz alacağımız ve inceleyeceğimiz yerler, içerisinde eğlence hayatının vazgeçilmez unsurları olan alkol ve müzik öğelerini bulunduran, açılması izne bağlı olan ve gece yarısından önce kapanmayan kapalı eğlence mekanları olacaktır.

İnsanlar daima daha konforlu ve daha güvenli bir yaşam sürme arzusu içerisindeyler. Elektronik, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler konfor ve güvenliğe daha kolay ve daha ekonomik koşullarda ulaşmanın olanaklarını sağlamıştır. Bu teknolojilerin uygulama alanları ise ticari ve endüstriyel binalar ile konutlardır.

Eğlence hayatının en temel unsurları alkol ve müzik ile birlikte erotizmdir. Eğlence hayatında çoğu zaman bu üç ana olguyu birbirinden ayırmak neredeyse imkansızdır. Mekanların gerek isimlerinin duyurulmasında, gerekse popüler olmalarında bu üç olguyu nasıl kullandıklarının önemi çok büyüktür.

Eğlence etkinliği ya da etkinliklerinin niteliği ve niceliği, mekânının seçilmesi ya da oluşturulmasında etkili olmaktadır. Bu nedenle de bar, konser, gazino, diskotek gibi mekânlar, farklı türde eğlence mekânları olarak kabul edilmektedir.

Kentlerdeki eğlence mekânları, genellikle diğer yapılardan farklı şekilde inşa edilmekte ve düzenlenmektedir. Meyhane ile diskoteğin, bar ile tavernanın, gazinonun, pavyonun eğlence atmosferi de şüphesiz farklılık göstermektedir. Bu farklılığı ortaya çıkaran etkenlerin başında sunulan hizmetlerin (içki, yemek, müzik, dans, dramatik gösteri vb.) yanında farklı iç

ve dış mekân düzenlemeleri de gelmektedir. Ayrıca kentlerdeki eğlence mekânlarının profesyonellerce (mimar, iç mimar vb.) ve büyük malî harcamalarla oluşturulduğu bilinmektedir.

Eğlencenin geceyle özdeşleşmesi ışığın büyüünden olsa gerek, eğlence yerine, çok kez “*gece alemi, gece hayatı, renkli dünya*” terimleri de kullanılmaktadır. Gece ile eğlence ve eğlence mekânı/ortamı arasındaki ilişki bu paragrafta belirtilenlerle sınırlı olmadığı açıktır.

Kültür değişimlerinin en yoğun şekilde yaşandığı bölgelerde, eğlence mekânları Türkiye genelinde yaygın eğlence mekânlarından farklılıklar gösterebilir. Özellikle İstanbul, Türkiye’nin batı medeniyeti bağlamında kültür değişimlerinin en yoğun yaşandığı bir kent olarak Anadolu’nun pek çok yerinde rastlanmayan eğlence mekânlarına sahiptir (Özdemir, 2005). Ülkenin, bölgenin ya da kişilerin ekonomik düzeylerindeki farklılaşmalar da, ilgili ülke ya da bölgelerdeki eğlence mekânlarının oluşmasını doğrudan etkileyen bir faktördür.

Zaman zaman İstanbul, Ankara gibi büyük kentlerde ya da yazları popüler olan Bodrum, Marmaris, Çeşme gibi tatil yörelerindeki eğlence mekânlarına, çeşitli nedenlerle sınırlamalar getirildiği görülmektedir. Bu ve benzeri sınırlama ve yasaklamalara, Osmanlı dönemi İstanbul eğlence yaşamında da sıkça rastlandığı görülmektedir. Nitekim 1852 tarihli bir tembihnamede, İstanbul ‘da ki mesire yerleriyle ilgili olarak “*Hangi günlerin erkeklere, hangi günlerin kadınlara ait olduğu, Cuma ve Pazar günleri Maslak ve Kalender mesirelerine Müslüman kadınların gidemeyecekleri, Küçüküsu, Büyüksu, Havuzbaşı, Çubuklu, Hünkar İskeleyi vb. seyirlerine gidecek erkek ve kadınların karışık oturamayacakları, laf atılamayacağı ve sefihane tavırlarda bulunulamayacağı gibi*” çeşitli yasak ve sınırlamaların getirildiği anlaşılmaktadır. (Arpınar, 1972: 10-12)

Küreselleşmenin farklı bir yorumunda ise, mekân sınırlamalarından kurtulmuşların aksine yerellerin, her türlü “mekân daralması” ile karşı karşıya oldukları belirtilmiştir. Hipergeçerçlikte yaşayan birinci dünyanın insanları için

mekân, dolayısıyla eğlence mekânı önemli değildir. Onlar, istedikleri an mekân değiştirebilirler. Yereller ise, genellikle mekân değiştiremezler ve hatta bazı durumlarda kendilerinden mekânlarını değiştirmeleri istenir, razı olmadıkları taktirde de altlarındaki zemin kaydırılır (Bauman, 1999: 101). Bu yapı içinde, günümüz kentlerindeki yerellere/küreselleşememişlere getirilen “mekân yasakları”nı bu bağlamda değerlendirmek doğru bir yaklaşımdır. Bu mekân yasaklarının bir bölümü, özel alanlar (siteler, hatta semtler), geri kalanı da çok kere eğlenme ve dinlenme mekânları (Fitness center, golf kulübü, tatil köyleri vb.) için geçerlidir. Ekonomik yapı, kültürel özellik, eğitim, meslek be diğer ölçütlerin geçerli olduğu bu yasaklama sisteminde, yerel kalmış, daha doğrusu bırakılmış birey, kendi mekânından dışarı çıkamaz hâle getirilmektedir. Çok kere bu yasaklar, yazılı değil, toplumsal bir bilgi olarak toplumun bütün bireylerinin bilinçaltına işlenmektedir. Zaman ve mekân sınırlamalarından kurtulan küresel seçkinler için bu yasaklar önem taşımaz, onlar diledikleri anda, diledikleri yerel mekâna girme ve eğlenme hakkına sahiptirler. Hatta yereller, bu yerelliklerini küreselleşmiş seçkinlere pazarlamaya can atarlar. Kendi eğlence ve diğer özel mekânlarını seçkinlere açarlar. Onlar seçkinlerin mekân ve ortamlarında sadece bedensel çalışma eylemleri ve eğlendiricilikleriyle yer alabilirler. Bu mekân tanımlaması bazen bir ülkenin tümü için de geçerli olabilir. Nitekim turizm bağlamında, küreseller veya zengin ülke insanları, sırf malî üstünlükleri yüzünden, yerel bırakılmış bir ülkenin imkânından (eğlence mekânından), o ülkenin vatandaşlarından çok daha düşük maliyetle yararlanabilirler. Tıpkı, Türkiye ’deki tatil merkezlerinde yok pahasına eğlenen yabancı turistleri (ki bunların çoğu işsiz ya da toplumun alt gelir grubundandır) buna örnektir. Kitle kültürünün etkisi altına girmiş ve “yaşamak için mi tüketmek, tüketmek için mi yaşamak” ikilemi içinde bocalayan orta kesim kentli insanı için, eğlence mekânları hem yerelin hem de küreselin beğenisi göz önünde tutularak yaratılmıştır. Bu mekânlar, ne özgün bir geleneksel ortam, ne de her biçimiyle orijinal bir küresel seçkinler mekânıdır, sonuçta karma kimliğe sahip, kötü taklit edilmiş kitle kültürü mekânlarıdır.

Bütün bu değerlendirmeler eğlence sistemindeki mekân olgusunun, farklı dinamiklerle biçimlendiğini gözler önüne sermiştir. Önceden sadece, sözlü kültür geleneğinin olduğu mekânlar, artık sanayileşme, kentleşme, küreselleşme ve turizm gibi, gelenek dışı dinamiklerin etkisi altındadır.

Günümüz Ankara'sında yüksek gelir düzeyine sahip Çankaya, Kavaklıdere, Gaziosmanpaşa, Ümitköy gibi semtlerde oturanların eğlenceye ayıracak harcamaları daha yüksek olduğundan hareketle eğlence mekanlarının da bu semtlerde yoğunlaştığı ve daha fazla çeşitlilik arz ettiği görülmekle birlikte orta sınıf semtlerden gelir düzeyi ortanın altındaki semtlere gelindikçe eğlence mekanlarının yoğunluğunun azalmakta olduğu, gecekondu alanlarına gelindikçe ise eğlence anlayışının kırsal nitelik kazanmasıyla paralel olarak kır gezintilerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Atatürk Orman Çiftliği, Altınpark, Göksu Park, Harikalar Diyarı ve Mavi Göl gibi rekreasyon alanlarında piknik yaparak stres atan Ankaralıları yönelik olarak son 10 yıl içinde toplam 4 milyon 573 bin metrekare büyüklüğünde rekreasyon alanının başkentlilerin hizmetine sunulduğu bilinmektedir (Milliyet, 10.06.2007). Sosyal yapı gereği Ankara'da düşük gelir grupları ekonomik yetersizliklerinden dolayı yüksek gelir grubunun tercih ettiği eğlence mekanlarından yararlanamazken genelde kendi semtlerinde ve kendi sosyo-ekonomik düzeylerine uygun mekanları tercih etmekte oldukları da görülmektedir.

Ayrıca, Ankara eğlence hayatındaki işletmecilerin büyük bölümünün müteahhit kökenli olduğu, eğlence işinin mutfağından, yani komilikten, barmenlikten çıkıp, ya da halkla ilişkilerden çıkıp mekan sahibi olmuşluktan ziyade Ankara'da gerek kamu, gerekse özel sektör müteahhitlerin bu işe yöneldikleri, günümüzde Ankara'da pek çok gece kulübünün ve restoranın sahibinin ya müteahhit şahıslar ya da müteahhit şirketler olduğu, çok az sayıda çekirdekten yetişen insanların çalıştırdığı, işlettiği gece kulüplerinin olduğu bilinmektedir. (Can ÇAVUŞOĞLU ile yapılan 13 Eylül 2006 tarihli söyleşiden alınmıştır)

Ankara’da eğlence hayatının daha geriye gittiğini belirten Fırat TUR, bunu sebeplerinden birisi olarak da mekanları işaret etmektedir:

“Bir de eskiden daha kaliteli ve nezih mekanlar vardı onlar yok şimdi, günümüzde bir mekan açılıyor, onlar bir sezon ya da en fazla iki sezon iş yapıyorlar, sonraki sezona o mekanın ne yeri, ne ismi hiç birşeyi kalmıyor, kapatıp gidiyorlar. Gece hayatından artık işletmeciler para da kazanamıyorlar, bunlar hep geriye doğru gitmesine sebep ama sistem böyle işliyor. Mekanlar sezonluk oldu. Şimdi İstanbul’dan marka mekanları Ankara’da açıyorlar, onların ömrü çok daha kısa oluyor, bazı mekanlar var 20 yıldır, 25 yıldır, 30 yıldır istikrarını koruyor, özellikle pavyonlara bir şey olmuyor onlar yıllardır duruyorlar ama böyle trend olarak tabir edilen bir yer açtığınız zaman bilmiyorum modası mı değişiyor ya da onun üzerine başka bir yer açıldığı zaman o gezen bir kesim var bunlar oraya gitmeye başlıyorlar bu sefer diğer yerin işleri düşüyor, o da çok etkiliyor. Mesela Ankara’nın gazino olarak Altınnal Gazinosu vardı, Türkiye’nin bütün ünlü sanatçıları orada çalıştılar, sahibi öldürüldü ondan sonra da kapandı gitti. Şimdi açık herhalde ama eskisi gibi değil sanırım”. (Fırat TUR ile yapılan 13 Eylül 2006 tarihli söyleşiden alınmıştır)

Türkiye’de eğlence denilince ilk akla gelen yerin İstanbul, İstanbul’da eğlence denilince de ilk akla gelen yerin Beyoğlu olması gibi, Ankara’da da eğlence denilince ilk akla gelen yer Sakarya Caddesi olmaktadır. Caddeyi oluşturan İnkılap ve Bayındır sokaklarında ve SSK iş hanında birbiri ile iç içe geçmiş bir çok mekan bulunmakta ve çok cüzi bir miktara eğlence imkanı sunmaktadır. Her yaştan insana rastlayabileceğiniz ve konseptleri genelde aynı olan bu mekanların bir çoğunda Türkçe canlı müzik yapılmakta, caddenin trafiğe kapalı olması sebebiyle mekanların içi kadar dışarısının da kalabalık olduğu görülmektedir.

Sakarya Caddesinde barlardan başka dönerciler, kebabçılar, pastaneler, dersaneler, balıkçılar, çiçekçiler, gözlemeciler, kokoreççiler, büfeler ve içkili lokantalar da bulunmaktadır. Ayrıca nerdeyse her köşe başında selpak veya çiçek satan çocuklar, sarhoş dolaşan tipler, artık

caddenin müdavimi olmuş delilerin de görülmesi mümkündür. Bu durumuyla Sakarya Caddesinin hijyenik ve steril olmayan bir eğlence yeri olduğu da söylenebilir.

Mekanların büyük çoğunluğunun gece 24.00 itibariyle kapandığı Sakarya'da mekanların bahçeleri sokağa bakmakta, kışları bu bahçelere naylon brandalar çekilerek müşterilerin dışarıda oturmaları sağlanmaktadır. Ayrıca birçok Türkü-Bar* olarak kendini tanımlayan yerin de burada bulunduğunu söylememiz mümkündür

Sakarya Caddesinin genel olarak Ankaralı üniversite gençliğinin müdavimi olarak bulunulan bir yer görülmekle birlikte, maddi durumu iyi olmayan ve/veya orta halli olan kişilerce de tercih edildiği değerlendirilmektedir.

Sakarya Caddesi olarak bilinen ve İnkılap, Bayındır 1 ve Bayındır 2 sokakların da içerisinde bulunduğu yerdeki mekanları sayacak olursak,

Bayındır 1. Sokak içerisinde Köşembar, Güverte, Türkü Dostlar, Platin, Huzur Express, Büyük Express, Rakım, Candostlar, Türkü, Zx, Çırın, Sim, Sakarya Türkü Bar, Uludağ, Söğüt Dalı, Bypass, Ezel, Anadolulular, Öykü, Gökkuşağı, Q Pub, Charlie, Desti, Ormanevi, Hazal, Nüans, Deniz, Solo, Nil, Baydan, İnsula, Lost, Herdem, Local, Asu, Adres, Majör, Sıla, Yaren, Dostlar ve Baydan adı altında farklı şekillerde faaliyet gösteren **41 mekan**,

İnkılap Sokak içerisinde Köşk,Biber, Chopin, Çağdaş Uzmanlar, Maydem, Beer Bus, Işık, Naz, Fakülte, Çıngı, Ayaküstü, Türkü Cafe Pub, Back House, Exit Rock Bar, Oburun Yeri, Livane, Tiyatro, Sinek, Özen, Sedir, Kumsal, Yeni Türkü, Canlar, Zafer, Yeni Piknik, Eskiz, Telwe, Marina, Fikrim ve Türkü Dünyası adı altında farklı şekillerde faaliyet gösteren **30 mekan**,

SSK İş hanında Fikrim, Mavi, Kavel, Tauna, Gölge, Nazar, Ada, Fiesta, Bulut, Beer House, Zum, Naturel, Baribo, Baraka, Ciri, İnka, Set-

* Bazı eğlence yerlerinin Türkübar adını alması ilginçtir, zira “türkü” doğulu, “bar” ise batılı bir kavramdır ve nihayetinde doğu ile batıyı buluşturan bir olgu olması bakımından önemlidir. Bu konuda halkbilimciler ile iletişimcilerin ortak çalışma yapmaları gerektiği kanaatindeyiz.

Kibar, Kilim, Kalem, Yeşil ve Klas adı altında farklı şekillerde faaliyet gösteren **21 mekan,**

Sakarya Caddesi üzerinde Baran, Yolcu Barınak ve Blues adı altında **3 mekan,**

Bayındır 2. Sokak içerisinde Göksu ve Last Tapas adı altında **2 mekan,**

Günümüzde söz konusu bölgede toplam olarak **(97)** adet mekanın faaliyet gösterdiği görülmüştür.

Son dönemlerde Ankara eğlence hayatında en hareketli yerlerden birisi olarak da Bestekar Sokak göze çarpmaktadır. Sokağın Tunalı Hilmi Caddesinden başlayıp Kenedy Caddesine kadarki olan bölümünde hemen her türlü eğlenceye hitap eden ve nerdeyse birbiriyle iç içe geçmiş bir çok mekanın, söz konusu yeri Ankara'nın eğlence odaklarından birisi haline getirdiği görülmektedir. Özellikle Cuma ve Cumartesi akşamları tek yön olan sokakta trafiğin tam anlamıyla kilitlendiği, ellerinde biraları ile kaldırımda oturan ve şarkı söyleyen gençlerin sokağa renk kattığı, Sakarya Caddesindeki gibi insanları rahatsız edici tiplerin bulunmadığı Bestekar Sokak, bu haliyle farklı bir yer olduğunu hissettirmektedir.

Günümüzde Bestekar Sokak üzerinde The Edge, Yer Fıstığı, Corvus, Tutti's, The Crow, Tribeca, Cafe Lins, Hayyami, Twister, Müptela, Getto, Locus Solus, Contes, Piko, Paşa ve Gökkuşluğu adı altında **16 mekan** faaliyet göstermektedir.

Bestekar Sokağın çevresinde de bugün bir çok mekan faaliyet göstermektedir.

Bestekar Sokağın arkasında bulunan Tunus Caddesinde Zodiac, James Cook, Vertigo, Tribal, Pruva, Laterna, Flat, Tint, Zeytindalı, Newcastle, Gate 66, Quayside, Meridyen, Nada ve Nicole adı altında **15** mekanın,

Tunalı Hilmi Caddesinde Maşa, Kıtır, Random, Yakamoz, Golden, Keman, Dipin, Taksim, Dolphin, Old Town, Tapas, Bekri, Papsi, Rosso, Tekne ve Dip Sahne adı altında **16** mekanın,

Büklüm Sokakta Avlu, Pikola, Bacardi, Final, Safari, Barby ve Kaptanın Yeri adı altında **7** mekanın,

Esat Caddesinde Başkent, Beyzade Ocakbaşı, Çığ, Altıncapı, Maksim, Mızrap Türküevi, Sokakbaşı, ve Bedeliza adı altında **8** mekanın,

Akay Yokuşunda 1001 Gece, Çiklet, Saklıkent ve Valentino adı altında **4** mekanın faaliyet gösterdiği görülmüştür.

Ankara'da bulunan eğlence mekanları, ara sokaklardan çok ana caddeler ve sokaklar üzerinde, modern çağa uygun renkli tabelalarla kitlelere hitap etmektedirler.

Büyük çoğunluğu Çankaya ilçesinde bulunan bu mekanlardan cadde üzerlerine konuşlanmış olanlarına bakacak olursak,

Uğur Mumcu (Köroğlu) Caddesi üzerinde Teleskop, Snop, Pool, Evim, Cengiz Kaan, Lazoli, Havana ve Wok adı altında **8** mekanın,

Nene Hatun Caddesi üzerinde Salata, Cilveli Meyhane, Rakıcı, Cv, Üstad, Agora ve Parktora adı altında **7** mekanın,

Reşit Galip Caddesi üzerinde Makarna, Zeki Bar, Kebabistan, Satsuma, Fısıltı ve İskele adı altında **6** mekanın,

Cinnah Caddesi üzerinde Hollywood, Curcuna, Bodrum Fasil, Meşrep, Liman, Altıncal, Evren ve Fondue adı altında **8** mekanın,

Güvenlik Caddesi üzerinde Fıçı, Keremeyle, Çakırkeyf, Overall ve Northshields adı altında **5** mekanın,

Kuleli Sokak ve devamı olan Filistin Sokak üzerinde Köşebaşı, Meandros, Ivy, Mesut, Gar Restaurant, Big Chefs ve The House adı altında **7** mekanın halen faal olduğu görülmüştür.

Ankara'nın merkezi olan Kızılay ve etrafındaki mekanlara bakacak olursak;

Karanfil Sokak üzerinde Oba, Koliba Rönesans, Emay ve Sahil adı altında **4** mekanın,

Konur Sokak üzerinde Mülkiyeliler Birliği, Gizli Bahçe, Kapı 6, Kapı 7, Kapı 8, Leman Cafe, Nedjima, On A On, Sel Cafe, Turuncu, Kültür Türkü Evi, Beer Corner ve Su'dem adı altında **13** mekanın,

Olgunlar Sokak üzerinde Feyman, Schacci, Sakal, Sudem Hemşin Sofrası, Shaman, Serhat, Fantastik ve Papillon adı altında **8** mekanın,

Selanik 2 Sokak üzerinde My Way, Public, Yolcu, Varil, Piedra, Concept 312, Brothers, Nedjima ve Alex adı altında **9** mekanın faaliyette bulunduğu,

Gazino ve pavyonların en çok bulunduğu yerlere bakacak olursak;

Kızılay-Tandoğan arasında bulunan Gazi Mustafa Kemal Bulvarında Taraça, Monamour, Şanzelize, Yakut, Manilya, Miami, Küllük, Megashow, Sürpriz Yakamoz ve 06 Pavyon Ankara adı altında **10** mekanın,

Cebeci'den Ulus'a giden Talatpaşa Bulvarı üzerinde Yeşilova, Parliament, Eydost, Köyüm Red Kit, Yeni Pırlanta, Yalıkent, Kaderim, Dörtler, Anatolia Anadolu ve Harem adı altında **10** mekanın,

Ulusta bulunan Çankırı Caddesi üzerinde Kristal, Santral, Ahu, Arjantin 78, Clup Flash, Antik Taverna, Saray, Santana, Roma, Elhamra, Konak, Sayanora, Kral ve Ben, Yeni Konak, Yıldız Saray ve Renk adı altında 16 mekanın bulunduğu görülmüştür.

Ankara'nın en eski ve tarihi sembollerinden birisi olan Ankara Kalesinin de son yıllarda bir turizm ve eğlence merkezi olması amacıyla bazı girişimlerin yapıldığı gözlenmiştir. Tarihi mimari ile modern eğlenceyi birleştirmeyi başaran Ankara Kalesindeki mekanlar (Hancı, Segah, Palyoş Konağı, Kale Washington ve And Cafe gibi) Ankara eğlence hayatına ayrı birer renk katmaktadırlar.

Şehrin gürültüsünden ve karmaşasından uzak bir yerde, Ümitköy'de bulunan Park Caddesi'nin ise 2008 yılından itibaren Ankara eğlence hayatında önemli bir yere sahip olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Bir dönemlerin neredeyse en popüler caddesi olan Çankaya'daki Arjantin Caddesinin alternatifi olarak sunulan Park Caddesinde bugün Narquilla, Taps, Sortie, Tike, Quick China, Park Çadır, Biba Park, Coco Cabaret, Kıtır,

Mezzaluna ve Adana Onbaşılar olmak üzere 11 adet mekan bulunmakta ve çarşamba, cuma ve cumartesi akşamları Ankara'nın en popüler eğlence yeri olarak göze çarpmaktadır.

Resim 10: Park Caddesinde bulunan mekanlardan birisinin reklamı.

Park Caddesinde yaşanan bu değişim ve gelişime Erdal İPEKEŞEN'de dikkat çekmekte ve 23 Kasım 2008 tarihli köşesinde şunları söylemektedir:

“Caddelerdeki devrimin yaşandığı bir başka köşe ise Ümitköy'deki Park Caddesi. Şekillendirilip bu hali almasında New York'taki meşhur Park Avenue'nün etkisinin olup olmadığını hala merak ettiğim Park Caddesindeyim bu sefer. Cadde şehir merkezinden uzak, şık evlerinde banliyö hayatı yaşayan Ankaralıların yanı dibinde banliyö sakinlerinin eğlence ihtiyaçlarını giderme amaçlı oluşturulmuş bir proje hissi uyandırıyor en başta. Şık, popüler restaurant ve klüplerin derli toplu bir halde, şehirden kısmen uzak bir bölgede olması ise gayet hoşuma giden bir durum. Programında yemek sonrası eğlence olanlar için trafikten kurtarılmış bu bölgede takılmak son derece keyifli.” (Erdal İpekeşen, Hürriyet Ankara, 23 Kasım 2008)

Park Caddesinin müdavimlerini bir zaman uğrak yerleri olduğu değerlendirilen Arjantin Caddesinde Pampero ve Cafemiz olmak üzere **(2)** mekanın, Bahçelievler 7. Caddede ise Seven, Pompero, Brothers, Yedikapı ve Cafe Daniel's olmak üzere **(5)** mekanın bulunduğu görülmektedir.

Söz konusu cadde üzerleri haricinde de, ara sokaklarda bir çok mekanın bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca bu tasnifte otellerin içinde bulunan yerler baz alınmamıştır.

Yukarıda eğlence mekanlarının yoğun olarak bulunduğu ilçeler olan Çankaya ve Altındağ'daki eğlence merkezlerine dikkat çekilmiştir. Bunların haricinde Ankara merkez ilçelerinden Yenimahalle'de **(31)**, Etimesgut'da **(7)**, Mamak'ta **(7)** ve Sincan ilçesinde **(6)** alkol ruhsatlı eğlence mekanı bulunmaktadır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, eğlence hayatının en temel unsurları alkol, müzik ve erotizmdir. Eğlence hayatında bu üç ana olguyu birbirinden ayırmak neredeyse imkansızdır. Mekanların gerek isimlerinin duyurulmasında, gerekse popüler olmalarında bu üç olguyu nasıl kullandıklarının önemi çok büyüktür.

Mekanların kendilerine has, yazılmamış ve adı konulmamış kuralları vardır. Eğlenmek isteyen insanlar, eğlence mekanlarında yaşadıkları ve geçirdikleri zaman süresince yaptıkları gözlemlerle ve yaşadıkları tecrübelerle bu kuralları öğrenirler. Zamanla da bu kurallarla birlikte eğlenmeye başlarlar. Eğlence mekanlarının kuralları önemlidir, zira bu kurallar ve bu kurallarla birlikte oluşturulan davranışlar, eğlence kültürünün temelini oluşturmaktadırlar.

İnsanlar mekanları, mekanlar ise insanları yaratırlar. Her mekanın ayrı bir öyküsü, başlı başına bir hikayesi bulunmaktadır ve her mekan aslında başlı başına bir araştırma konusu olarak karşımızda durmaktadır. İnsanlar mekanlarda kültürlenir, dışarıda kazandıkları kültür ile mekanlarda edindikleri kültürler eğlence hayatının kuralını ve temelini oluştururlar.

“İnsanlar neden eğlenmek isterler?” sorusunun cevabı psikolojik, sosyolojik, kültürel ve daha bir çok nedenle açıklama ihtiyacı gerektirse de, cevabı hangi açıdan verilmiş/verilecek olursa olsun, en temel gerçek insanların eğlenme isteklerinin olmasıdır. İnsanlar, eğlenmek isterler ve

yaşamlarının önemli ve hatırı sayılır bir zamanını, belki de en önemli zamanını eğlenmeye ayırırlar.

Eğlenmeye karar verildikten sonra, nerede eğlenileceği, gidilecek mekanın seçilmesi de önemlidir. Ayrıca mekana gidilerek yapılan/yapılacak eğlence, tek başına gerçekleştirilecek bir aktivite değildir. Bazı eğlence mekanlarında, sayısı az da olsa da tek başına eğlenmeye gelen şahıslara da rastlanılsa da, tek başına eğlenmeye giden şahısların da genellikle barları tercih ettikleri görülmektedir. Netice itibarıyla insan sosyal bir varlıktır ve eğlenmek, birden çok şahısla gerçekleştirilen bir aktivitedir.

Eğlenmeye karar veren insanların/arkadaş grubunun mekan seçiminde;

Mekanda çalınan müzik tarzı, sahnede çıkacak sanatçı, program yapan dj'nin kim olduğu, fiyatların ucuzluğu/pahalılığı, mekana gelen kişilerin (müşterilerin) kimler olduğu, mekanın güvenilir olup olmadığı, mekandaki yiyecek ve içeceklerin kalitesi, otopark sorunu olup olmaması, çalışan personelin müşteriye olan tavırları, mekanın popüler olup olmaması gibi nedenler belli başlı sebepler arasındadır.

Yukarıda başlıklarını saydığımız mekan seçimine etki eden faktörler, eğlenmeye gidecek şahıslar tarafından ortak bir konsensüs oluşmasına etken sağlayacak olgulardır.

Ankara'nın eğlence hayatı Çarşamba, Cuma ve Cumartesi günlerine endekslidir. Mekanların bir kısmı sadece haftanın bu üç günü açık olmaktadır. Elbette haftanın yedi günü açık olan mekanların sayısı büyük çoğunluktadır. Örneğin pavyonlar, birahaneler ve bar-pub tarzı yerler haftanın yedi günü açık bulunmaktadır. Ancak, özellikle son dönemlerde popüler olan, görsel ve yazılı medya ile internet sitelerinde reklamları bulunan mekanların sadece Çarşamba, Cuma ve Cumartesi akşamları açık bulunması, Ankara eğlence hayatının da bu üç günün gecesine endekslenmesi sonucunu doğurmuştur. Öyle ki, haftanın yedi günü açık olan mekanların bir çoğunun Çarşamba, Cuma ve Cumartesi geceleri müşterilerinin daha fazla olduğu,

insanların eğlenmek amacıyla bu üç günün gecesini tercih ettikleri görülmektedir. Burada Cuma ve Cumartesi günlerinin hafta sonuna denk gelmesi ve Ankara'nın nüfusunu oluşturan büyük kesimin memur ve öğrenci olması sebebiyle hafta sonuna denk gelen gecelerde eğlenceyi tercih etmesi normal bir durumdur. Ancak buna ilave olarak neden Çarşamba günü seçiliyor, bizce araştırılması gereken bir konudur.

Buna ek olarak şunu da belirtmeliyiz, Ankara'daki eğlence mekanları yaz aylarında okulların tatil olması, nüfusun büyük çoğunluğun oluşturan öğrencilerin tatilde olması, memurların izinlerini kullanmaları ve nüfusun büyük kısmının tatil beldelerine gitmesi sebebiyle yaz aylarında iş yapmakta zorlanmaktadırlar. Ankara eğlence hayatı bu yüzden senede 8-9 ay gibi bir süre canlılık göstermektedir. Ayrıca eğlence mekanlarının büyük kısmı ramazan ayında ve İslam dinince kutsal olarak sayılan kandil gecelerinde de kapalı bulunmaktadır.

3.7.3. Ankara'daki Eğlence Mekanlarının Sınıflandırılması

Yukarıda bahsettiğimiz değerlendirmeler çerçevesinde, günümüz itibariyle Ankara'da yerleşik olarak faaliyette bulunan eğlence mekanlarını bir tasnife tabi tutmaya çalışacağız. Şüphesiz, eğlence kavramının geniş bir perspektife sahip olmasından dolayı mekanların çok farklı bir şekilde sınıflandırılabilceği açıktır.

Eğlence mekanları; bulunduğu semtlere, mimarisine, çaldığı müzik türüne, hitap ettiği müşteri kitlesine, ruhsatında ne olarak adlandırıldığına, açık bulunduğu günlere vb. olmak üzere çok çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Ancak biz bu çalışmamızda, eğlence mekanlarını nitelik ve özelliklerine göre sınıflandırmaya çalışacağız.

Eğlence Mekanlarının kesin bir sınıflandırma ilk bakışta kolay gözükse de, eğlence mekanlarına verilen adların zaman içerisinde bir dönüşüm gösterdiği bilinmektedir. Örneğin, ilk olarak akla gelen bar, pavyon, gazino, meyhane gibi adlandırmaların genel bir adlandırma olduğu, 1960'lı yıllarda pavyon ve bar olarak adlandırılan yerlerin alt sınıfa ait kişilerin gittiği

mekanlar olduğu, ancak günümüzde özellikle barlar ile bazı pavyonların turizm belgesi olarak çok klas mekanlar haline geldikleri gözlenmiştir. sonuçta eğlence hayatı statik değildir, dinamizm ve gelişim içerisindedir.

Ankara’da bulunan eğlence mekanlarını günümüz itibariyle, pavyonlar, gazinolar, barlar, gece klüpleri ve restoranlar olarak sınıflandırabiliriz.

3.7.3.1. Pavyonlar ve Gazinolar

Ankara, aynı zamanda da politikanın merkezi olduğu için Ankara eğlence hayatının diğer şehirlerdekine göre daha farklı şekillenmekte olduğu söylenebilir. Ankara’da çok sayıda restaurant olmakla birlikte gece klübü ya da disko tarzında mekan çok fazla bulunmamaktadır. Mekanların daha çok restaurantlar ve canlı müzik yapan eğlence yerleri olduğu da görülmektedir. Ankara’da bunların haricinde pavyonlar göze çarpmaktadır.

“Ankara gece hayatına şu yönden de bakabiliriz. Pavyon kültürü var Ankara’da. Bu Türkiye’nin hiçbir yerinde olmayan, İstanbul’da olmayan, kısmen biraz İzmir’de bulunan, doğu ve güneydoğu illerinde bildiğim kadarıyla bazılarında var. Ankara’da ciddi manada bir pavyon kültürü var, o da Ankara’nın başkent olmasından kaynaklanıyor, doğudan güneydoğudan buraya milletvekilleri geliyor, parti kongrelerine filan çok sayıda günü birlik ya da birkaç günlüğüne ziyaretçi geldiği için onların eğlenebildiği mekanlar da pavyonlar” (Fırat Tur ile yapılan 14 Eylül 2006 tarihinde söyleşiden alınmıştır)

Pavyon sözcüğü Fransızca *pavillion* kelimesinden dilimize girmiş olup, geceleri açık içkili eğlence yeri manasına gelmektedir. Pavyonlar ilk açıldıklarında ailece gidilen yerler olarak hizmet vermekteydi. Ancak pavyon kelimesi ile kastedilen mekanlar zaman içerisinde değişime uğramış ve ailecek gidilemeyen, konsomatrislerin hizmet verdiği, erotik gösterilen izlenebildiği, eğlencede cinselliğin öne çıktığı mekanlar olarak algılanmaya başlanmıştır. (Şenyapılı, 2005: 335) 1950 ve 1960’lı yıllarda bar sözcüğünün de bu manada kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Pavyon terimi, aslında gazino türü eğlence mekanlarına verilen ortak bir adlandırmadır. Pavyon türündeki eğlence mekanlarının en önemli özelliği, genelde yer altı ve eğlence dünyasında içerisinde erotik unsurlar bulundurması, konsomatrislerin çalışması ve “ağır abi” olarak tabir edilen kişilerin gittiği ve eğlendiği mekanları olarak bilinmesidir. Bu türdeki eğlence yerlerinin adı konulmamış ve hiçbir yerde yazılı olmayan, ancak yaşanılarak öğrenilecek kuralları vardır.

Gazinolar ise, daha çok assolist olarak ünlünen şarkıcıların sahne aldığı, yeri geldiğinde aile matinelерinin de yapıldığı, insanların sahnede canlı müzik dinlemek amacıyla gerektiğinde aileleriyle birlikte geldikleri, yerler olarak bilinmekle birlikte özellikle 1970 ve 1980’li yıllarda Ankara’nın eğlence hayatının en önemli mekanının oluşturan gazinoların, günümüzde artık neredeyse yok olmuş ya da işlevini pavyon olarak devam ettirdiği görülmektedir.

Günümüzde aslında bu adlandırmada ve sınıflandırma da bir sorun yaşanmakta ve pavyon mahiyetindeki birçok işyerinin gazino ruhsatı ile çalıştığı görülmektedir. Yani pratikte, pavyon ve gazino adlandırmaları birbiri içerisine geçmiş durumdadır. İlk başta gazinonun daha üst sınıf, pavyonun ise daha lümpen bir kesime hitap düşünülse de, günümüzde gazino adıyla ve ruhsatıyla faaliyet gösteren bir çok işletmenin gazino kültürü ile bağdaşmadığını söylemek mümkündür.

Bu duruma dikkat çeken gazeteci Erdal İpekeşen, 27 Eylül 2007 tarihli Tempo Dergisindeki “Yeni Konsept Pavyonlar” başlıklı yazısında, Ankara’daki Süreyya Gazinosundan, barların ve pavyonların arasında kalan bir mekan olarak bahsetmektedir:

“Şimdi Ankara’nın pavyon ayağında üç kategori oluşmuş durumda. Birincisi, sadece yabancı uyruklu kadınların çalıştığı, ikincisi klasik anlamda Türk hanımların olduğu, üçüncüsü de daha ucuz alternatif sunan, yukarıda bahsettiğim barların bulunduğu pavyonlar. İlk ikisi turistik ruhsatlı ve vergi kayıtlı olduğu için üçüncü kategoride iş yapan mekânlara ateş püskürüyor. ``Polis baskınına uğrayıp sürekli kontrolden geçen biz, vergisini ödeyen biz, işletme giderleri yüksek olan biz, ama

parayı götüren kayıt dışı iş yapan bu yerler" diyorlar". (Erdal İpekeşen, Tempo, 27 Eylül 2007)

Bunun haricinde, bir çok gazino ruhsatlı ve tabelasında gazino yazan eğlence mekanının, içeriye girildiği andan itibaren hijyenik olmayan ürkütücü bir görünüşe sahip olduğunu da belirtmekte fayda görüyoruz. Buna karşılık, pavyon olarak işletilen ve bilinen bir çok işyerinin de tam tersine, daha kaliteli ve steril ortamda hizmet verdiği görülmektedir.

Bu durum, mekanların pavyon ve gazino olarak kesin çizgilerle ayrıştırılmasını mümkün kılmamakla birlikte söz konusu mekanları “A Tipi Pavyon ve Gazinolar” ile “B Tipi Pavyon ve Gazinolar” olarak incelemenin/sınıflandırmanın yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

3.7.3.1.1. A Tipi Pavyon ve Gazinolar

A Tipi Pavyonlara/Gazinoların en önemli özelliği, kaliteli ve steril bir ortamda hizmet vermesi olarak gösterilebilir.

A Tipi Pavyonlara/Gazinolara eğlenmeye gidecek şahıslar genelde erkeklerden oluşmaktadır. Bayan olup da söz konusu yerlere müşteri olarak gelinmesi rastlanan bir durum değildir, aynı zamanda olağan bir durum olarak da karşılanmaz. Buralarda eğlenmeye gelen kitlenin büyük çoğunluğunu 30 yaş üstü insanlar; meslek grubu olarak da iş adamı, müteahhit ve siyasetçiler oluşturmaktadır. Bu tip yerlerde içeri girmek için herhangi bir kıyafet şartı aranmamasına rağmen, eğlenmeye gidilirken genelde takım elbise giyilmesine özen gösterilir. Ancak, pavyonların her gün açık olması sebebiyle buranın devamlı müdavimi olan kişilerin çoğu zaman takım elbiseyle gelmedikleri, ancak bir misafirleri olduğu zaman takım elbise giydikleri, diğer zamanlar da ise günlük ama mutlaka temiz elbiselerle geldikleri ve özellikle kumaş pantolon giymeye dikkat ettikleri görülmektedir.

Tüm A Tipi Pavyonlarda/Gazinolarda girişten itibaren rengarenk ışıklarla süslü ve dört tarafı halılarla çevrili bir giriş holü bulunmakta, tam

karşınızda ışıklı bir tabelada “İçerideki Ses Yüksekliği Devamlı İşitme Kaybı Olmasına Yol Açar” şeklinde bir yazı ile karşılaşmaktadır. Girişteki X-Ray cihazından geçtikten sonra eğer varsa müşterinin üzerindeki silah teslim alınır ve emanet kutusuna konulur, vestiyere palto ya da ceket bırakılır, holden içeri doğru yürürken bir yandan da müziğin sesine doğru yaklaşılır. Hiç bitmeyecek gibi gelen ve yerlerin ve duvarlarının bir bölümü halı ile kaplı, diğer bölümü aynalı olan uzunca holü adımladıktan sonra mekandan içeri girilir ve rengarenk bir dünya ile karşılaşılır.

A Tipi Pavyonların/Gazinoların içerisi localar, masalar ve bar kısmından oluşur. Locaların bir kısmı sahneyi görmeye engel teşkil etmektedir, ancak müşteriler tarafından bu bir tercih edilmeme sebebi olarak görülmez. Mekanın tamamında rengarenk loş ışıklar hakimdir, masalarda bulunan ve eğlenmeye gelen müşteriler ile pavyonda çalışan kadınlar hemen ilk bakışta ayırt edilmektedir. Kadınların tamamında dekolte türü elbiseler bulunmaktadır. Bunun haricinde masaların etrafında dört dönen garson ve komiler de sürekli göz önünde olmakla birlikte ellerinde bulundurdıkları küçük tahta tezgah üzerinde müşteriler tarafından konsomatrislere hediye edilmek üzere çiçek, oyuncak ve sigara satan şahıslarda sık sık masaları dolaşmaktadırlar

A Tipi Pavyonlarda/Gazinolarda eğlence programları çok çeşitlidir. Eğlence saat 24.00’de başlar, saat 05.00’e yani günün ilk ışıklarına kadar sürer. Pavyonların turistik ruhsatlı olanlarında yabancı show gruplarının da çalıştırılmasına izin verilir. Zaten A Tipi Pavyonları/Gazinoları diğer eğlence mekanlarından ayıran en önemli özelliği, yabancı, özellikle eski Sovyet bloku ülkelerden getirilmiş olan bayanlı/erkekli show gruplarının çalışmasıdır. Pavyonda çalışan yabancıların çalışma izinleri “4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun” hükümlerinin ilgili maddelerince düzenlenmektedir.* Yabancı kadınların pavyonlarda sahne gösterisi

* Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı çerçevesinde yapılması gerekli tedbirlerle ilgili olarak hazırlanan yasa değişiklikleri çerçevesinde, umuma açık istirahat ve eğlence yerlerinde 18 yaşını doldurmuş olan Türk vatandaşlarının Mülki Amirlikten izin almaksızın çalışmaları mümkün hale getirilmiştir.

yapmaları koşuluyla getirilmekte olup konsomatris olarak çalıştırılmaları yasaklanmıştır. Ancak hemen her A Tipi Pavyonda/Gazinoda yabancı kadınların konsomatrislik yaptıkları görülmektedir. Herhangi bir kontrolde konsomatrislik yapan yabancı bir kadına rastlanması durumunda çalışma izni iptal edilmekte ve işyerine cezai müeyyide uygulanmaktadır.

Konsomatris, köken olarak Fransızcadan dilimize gelmiştir ve *“tüketici kadın”* manasına gelmektedir. Konsomatrisler, mekanlarda izinli olarak çalışırlar ve amaçları, pavyona eğlenme amacıyla gelen erkeklerle muhabbet ederek, işyerinde daha fazla içki satılmasını sağlamaktır. Konsomatrislerle içki içildiğinde, masaya gelen hesabın da miktarı değişmektedir. Örneğin bir duble içkinin fiyatı 1 TL ise, bunu konsomatrise ısmarlamanız halinde adisyona 5 TL olarak yazılmaktadır. Bu fiyat tarifiesi, bazı mekanlarda müşterilerce görülecek biçimde *“artist içkisi”* şeklinde ilan edilmektedir.

Eski Sovyet bloku olarak da adlandırılan ülkelerinden gelen grupların olağanüstü showlarıyla başlayan program, arada bir yerli şarkıcıların çıkması ve en nihayetinde gecenin ilerleyen saatinde assolistin sahne alması ile son bulur. Arada gerek tek, gerekse grup olarak yabancı grupların yaptıkları gösteriler, kostümler, danslar ve showlar olağanüstü güzellikte ve görülmeye değerdir. Ancak, yukarıda özelliklerini saydığımız müşteri profilinin büyük kısmının bu showlarla ilgilenmediği de görülmektedir.

Resim 11: A Tipi Pavyonlarda/Gazinolardaki Rus Revü Gruplarının showlarından bir görünüm.

A Tipi Pavyonlarda/Gazinolarda gece boyunca, gerçekte girişteki uyarıyla doğru orantılı olarak çok yüksek bir gürültü bulunmaktadır. Bu görüntü showların aralarında azalmakla birlikte sabaha kadar devam etmektedir.

A Tipi Pavyonlarda/Gazinolarda konsomatrisle oturmak, bir gösteriş işidir ve “geniş oturmak” tabiriyle tanımlanmaktadır. Müşteriler, genel olarak konsomatrisle oturmak istemelerine rağmen, gece sonunda gelebilecek yüksek miktardaki hesaptan çekindikleri için bu riski göze almamaktadırlar. Çünkü gerçekte, konsomatrisle geçirilecek bir gece sonunda gelebilecek bir hesaplara, Ankara’da çok popüler olan bir mekanda birkaç gece eğlenme imkanı bulmanız içten bile değildir.

A Tipi Pavyonlarda/Gazinolarda konsomatrislere müşteriler tarafından ikram edilen içkiler fiyat olarak normal tarifenin üzerinde olmasına rağmen, miktar olarak normal standardın çok altındadır. Bu, tüm gece boyunca müşterilerle içki içecek konsomatrisin çabucak sarhoş olmasını engelleme amaçlı bir yöntemdir. Ayrıca konsomatrise ısmarlanan her bardak içki karşılığında garsonlar tarafından birer marka verilmekte, konsomatrisler tarafından bu markalar sabah iş çıkışı nakite çevrilmektedir.

Bazı A Tipi Pavyonlarda/Gazinolarda sadece yabancı bayanların çalıştığı (özellikle turizm belgelilerde), bazılarında çalışan bayanların karışık olduğu, kimisinde de sadece yerli bayanların çalıştığı görülmektedir. Yabancıların çalıştıkları mekanlardaki iş disiplininin, diğer yerlerdekine nazaran çok daha sıkı olduğu gözlenmiştir.

Ayrıca Ankara’da A Tipi Pavyonların/Gazinoların büyük çoğunluğunun turistik eğlence mekanı statüsüne sahip olmasına rağmen müşteri olarak turist bulunmadığı, çoğunluğu Rusya orijinli olan yabancı bayanların çalıştığı görülmektedir.

Günümüz itibariyle Ankara’da A Tipi Pavyonların/Gazinoların yoğun olarak Kızılay’dan Maltepe’ye giden GMK Bulvarında ve Esat Caddesi üzerinde bulunmakta oldukları göze çarpmaktadır.

3.7.3.1.2. B Tipi Pavyon ve Gazinolar

Günümüzde B Tipi Pavyonların/Gazinoların, esas itibariyle ortam, müşteri profili ve sterillik itibariyle diğer mekanlardan ayrıldığı, bu tür mekanlarda, turizm belgeli pavyonlardan farklı olarak belirlenen yeni trendin “Ankara Oyun Havaları, Kaşık Havaları” olarak adlandırılan müziğe endekslendiği görülmektedir. Gece eğlencenin saat 20.00-21.00 sıralarında başladığı ve her gün açık olan bu mekanlarda sahnede sürekli olarak Ankara oyun havası çalmakta, pavyonda çalışan bayanlarla birlikte müşterilerinde müziğin ritmiyle birlikte ellerinde kaşıklarla sahnede oynamaya başladıkları ve peçetelerin havalarda uçuştukları görülmektedir. Arta kalan zamanlarda da sahneye yerel şarkıcılar çıkmakta ve programların gerçekleştirmektedirler. Söz konusu yerlerde programların sabahın ilk ışıklarına kadar sürdükleri müşahade edilmektedir.

Resim 12: B Tipi Pavyonlarda/Gazinolardaki sahnelerden bir görünüm.

B Tipi Pavyonlarda/Gazinolarda, fiyatların diğer gazino ve pavyonlara nazaran biraz daha ucuz olması sebebiyle özellikle hafta sonları çokca müşteriye sahip olduğu görülmekle birlikte konsomasyon yapılması halinde fiyatlar yükselmektedir. İçeride sürekli olarak müzik sesi eksik olmamakta, ayrıca oturulacak yer olarak loca ve sahneye yakın masalar bulunmaktadır.

Bu tip pavyonlarda yabancı kadın çalıştırılmamakta olduğu da gözlenmektedir. Sahne alan ve çoğu ünlü/medyatik olmayan mahalli sanatçıların ise eski sinema afişleri şeklinde bastırılmış resimleri mekan dışına asılmaktadır.

Bu tip Ankara oyun havası ya da kaşık havası olarak tabir edilen müzik icra eden B Tipi Pavyonların/Gazinoların, Cebeci semtindeki Talatpaşa Bulvarı, Ulus semtindeki Çankırı Caddesi ve Rüzgarlı Sokak civarında yoğunlaştığını görmekteyiz. Ankara'da bu tarzda eğlenceyi ilk başlatan mekanın Talatpaşa Bulvarında bulunan Parliament adlı yer olduğu bilinmekle birlikte bu akımın kısa sürede tüm pavyonları kapladığı, hatta arada bazı diğer eğlence mekanlarına da sirayet ettiğini gözlenmiştir. (Sabah Pazar, 1 Mart 2008)

3.7.3.2. Bar-Pub-Birahane Tarzındaki Mekanlar

Barlar, daha çok mevcut bir yapının bir katında ya da birkaç katının işlevinin değiştirilip kullanılmasıyla oluşan ve insanların eğlenmek için uzun ya da kısa zaman geçirdikleri eğlence mekanlarıdır. Ankara'da yoğun olarak Sakarya Caddesi, SSK İşhanı, Bestekar Sokak ve Tunus Caddesi üzerinde bulunmaktadır.

Bu mekanların özelliği, mekanın daha çok sohbet etme ve/veya yeme içme amaçlı kullanılması sebebiyle dans vb. etkinliklere ayrılmış özel bir alanın bulunmaması, bazılarında canlı müzik yapan grupların olmasının karşın çoğunda kaydedilmiş, müzik çalınarak akşam iç çıkışlarında çalışanlar tarafından gidilerek cd'den çalınan müzik eşliğinde bir kaç yudum içki içilip günün değerlendirilmesinin yapıldığı ve bu birkaç saatlik aktivite sonrasında ayrılıp gidilen mekanlardır. Akşamüzeri iş çıkışlarında barlara gelen şahısların büyük çoğunluğu iş kıyafetleriyle gelmektedirler. Takım elbiseli ya da kravatlı şahısların büyük çoğunluğunun günün yorgunluğunu çıkarmaya çalıştıkları bu mekanlara ilerleyen saatlerde gelen şahısların çok özel bir

kıyafet seçimine gitmedikleri, temiz ve özenli, ayrıca moda uygun marka ve renkleri giymeye özen gösterdikleri görülmektedir.

Resim 13: Ankara’da bulunan barlardan birisinin görünümü.

Barlarda çoğunlukla aynı türde ya da yakın türde müziklerin çalındığı görülmekle birlikte (rock barlar, caz barlar vb.) genelde müzik türü sınırlamasının bulunmadığı görülmektedir.

Bir nevi barların Türk versiyonu diyebileceğimiz ve diğer mekanlardan farklı olarak, neredeyse daha öğlen saatlerinden itibaren müşteri kitlesine sahip olan birahanelerde insanların gündelik kıyafetleriyle oturdukları görülmektedir. Bazı birahanelerin akşamüstü canlı müzik programları yaptıkları, buralara eğlenmeye gelen insanların da kılık kıyafetlerinin özel bir öneminin bulunmadığı görülmektedir.

Gerek Bar-Publarda gerekse birahanelerde mekana girmek için herhangi bir kıyafet şartı aranmamaktadır. Sadece 18 yaşından küçüklerin buralara girmeleri yasaktır.

Barların zaman içerisinde çok değişim gösterdiği, günümüzde bar kelimesi ile kastedilen yerlerin birbirlerinden çok farklılık arz ettiği görülmüştür. Gelir seviyesi düşük insanların gittiği bir mekan ile, gelir seviyesi yüksek insanların gittiği farklı bir mekan bar olarak adlandırıldığı gözlenmektedir.

3.7.3.3. Restaurantlar

Restaurantlar, öğlenden itibaren açık olmasına rağmen, genelde arkadaş gruplarınca akşam yemeklerinin yenildiği yerlerdir. Genelde şirket çalışanları ya da birkaç ailenin bir araya gelmesiyle oluşturulan kalabalık gruplar tarafından restaurantlara gelinmektedir. Söz konusu yerlere gelirken kılık kıyafetin önemli ve şık olunmasına dikkat edilir. Restauraanta giden şahısların; gerek erkek, gerekse bayan olsun şık ve özel gün kıyafetleri giydikleri görülmektedir. Restaurantlarda içeri girmek için herhangi bir kıyafet şartı aranmamaktadır. Gelen ailelerden bazılarının çocuklarını da yanlarında restaurantlara getirdikleri görülmektedir. Bir dönemin kaybolan gazino kültürünün, günümüzde restaurantlarda yaşandığı görülmektedir. Ancak gazinodan farklı olarak restaurantların çoğunda canlı müzik ya da sahne vb. bulunmamaktadır. Tıpkı barlarda olduğu gibi, sade ve sohbete engel olmayan müzik bulunmaktadır.

Resim 14: Ankara'da bulunan restaurantlardan birisinin görünümü

Ankara'da bulunan restaurantlar çeşitlilik göstermektedir. Ruhsatlarında "içkili lokanta" olarak geçen bu tür mekanlar, bulundukları semtlere göre de farklılıklar göstermektedir. Fiyat, müşteri profili ve hizmet kalitesi farkı olarak niteleyebileceğimiz bu tür mekanlar, eğlence programı vb. sunmamasına karşılık müşteriye uzun süre mekanda tutmayı formüle etmeyi başarmaktadırlar.

3.7.3.4. Gece Klübü-Disko-Underground Tarzındaki Mekanlar

Özellikle 1990'ların sonundan itibaren eğlence hayatının trendini belirleyen, açılımları, kapanmaları olay olan, eğlence hayatının müdavimleri tarafından mekan sözcüğünün direkt olarak muhatabı olan bu mekanların genel bir adlandırması bulunmamaktadır. Ansolon Medya Limited Şirketi yetkilisi Can Cavuşoğlu ile yaptığımız röportajda, kendi sitelerine konu olan mekanların bu tür mekanlar olduğunu söylemekte ve bu mekanlarla ilgili olarak,

*“Yani yanlış anlaşılmasın fakat Sakarya'daki barların, bilmem neredeki pavyonların, gazinoların bizim sitemizde yeri yok. **Bizim sitemizdeki mekanlar belli başlı mekanlar. Kendini ispat etmiş belli kitleye veya zümreye hitap eden mekanlar**”*

şeklinde tanımlamada bulunmaktadır. (Can ÇAVUŞOĞLU ile yapılan 13 Eylül 2006 tarihli söyleşiden alınmıştır)

Resim 15: Ankara'da bulunan eğlence mekanlardan birisinin reklamı.

Bir çoğunun Çarşamba, Cuma ve Cumartesi açık olduğu bu mekanlar, gerek haftanın 3 günü açık olması, gerekse diğer ortamlara göre daha popüler olması sebebiyle, bu tür mekanlara giden şahıslar, eğlence programı hazırlıklarına birkaç gün önceden dahi başlayabilmektedirler.

Mekana girildiği andan itibaren içerideki herkesin bakışlarını kendisine çevrilmesini, eğlence boyunca en dikkat çeken kişinin kendisi olmasını, bir nevi tüm gözlerin kendi üzerinde olmasını sağlayacak bir kıyafetle bu mekanlara gitmek için hazırlık yapılmaktadır. Bu tür mekanlara gazetelerin Ankara ilavelerindeki magazin sayfalarına da yer verilmesi, yine Ankara'nın eğlence nabzını tutan bazı internet sitelerinde tarih ve mekan belirtilerek çekilen fotoğrafların yayınlanması, eğlenmeye gelen şahısların kılık kıyafetine daha özen gösterilmesine sebep olmaktadır. Popüler olan markaların giyilmesine ve takılmasına, neredeyse kullanılan cep telefonunun bile en son modelinin bulundurulmasına özen gösterildiği bu tür mekanlara gelirken, son model arabalarla gelinilmesi tercih edilmektedir. Bu mekanların bazılarının girişlerinde kılık kıyafet şartı aranmakta, mekanın kapısında bulunan görevliler tarafından eğlenmeye gelen bazı şahısların kılık kıyafetlerinin bozukluğu yüzünden mekanlara alınmadıkları görülmektedir. Bu türden mekanlara girişte giriş ücreti ve arabayla gelinmişse otopark parası alınmaktadır. Bazı mekanların girişlerinde müşterilerin kılık ve kıyafetlerine göre içeri alınmadığı zamanlar olmaktadır. Yani müşteriler girişte kılık kıyafete bakılarak mekanlara alınmaktadır.

Resim 16: Ankara'da bulunan gece kulüplerinden birisinin görünümü.

İnsanların dans etmek veya benzeri etkinlikler düzenlemek amacıyla gittikleri bu tür mekanlar, büyük oranda canlı müzik de yapılan ve bu tür işlevler için mekanın özel bir pistinin de bulunduğu yerlerdir. Söz konusu mekanlar, ruhsatlarında bar ibaresi ile faaliyet göstermektedir. Ancak buraları barlardan ayıran birçok özellik bulunmaktadır. En temel özellik ise, boyut farklarıdır. Barlara oranla çok daha fazla alanı ve insan kapasiteleri bulunmakta, ayrıca bistro* türü masalar bulunmaktadır. Ağırlıklı olarak yüksek tempolu dans müzikleri çalınmakta, ve içerdeki ses düzeyi, 120-130 desibel dolaylarına kadar yükselmektedir. Bu gibi yerlerde kullanılan seslendirme sistemleri ise mekanın kalitesine bağlı olarak kimi zaman özel firmaların deneyim ve katılımıyla kurulmaktadır.

Söz konusu mekanlardan günümüz itibariyle en popülerleri Salata, Meşrep, Müptela, Sortie, Ruuva, Society, Mücella, olarak gösterilebilir. Bu tarz mekanların çok sık el değiştirdiğini, popüler olmalarına rağmen bir türlü sürekli ve kalıcı olmayı başaramadıklarını belirtmekte yarar vardır. Popüler olmalarına rağmen saman alevi gibi olmaları da gayet doğaldır. Çünkü popüler kültür, *kendi yarattığı tanrıları yine kendisi öldürerek beslenmektedir*.

Bu tür mekanlardan kalıcı olmalarını sağlamalarının en temel yolu, işletmeci faktörü olarak gözükmektedir. Profesyonel bir işletmeci ya da işletme ekibi, bu türden mekanların uzun soluklu olmasını sağlayabilir. Profesyonel olmayan ve sadece kısa vadede başarı bekleyen işletmeler, en fazla bir ya da iki sezon iş yapabilmekte, yani saman alevi gibi parlayıp sönmekte ve sonrasında da “*bir zamanların efsane mekanıydı*” gibi söylemlerle anılmaktadırlar.

Ankara’da bu tür mekanların yoğunlukta olduğu yer Çankaya ve Gaziosmanpaşa, Nenehatun Ve Reşit Galip Caddeleri ve civarındadır. Ancak özellikle son bir yıldır Ümitköy Park Caddesi, bu konuda kaliteli mekanların günümüz itibariyle tek adresi durumuna gelmiş bulunmaktadır.

* Bistro, teknik olarak yemek masaları yaklaşık 110 cm. yükseklikte olup, ya ayakta durarak ya da bar sandalyesine oturarak bir şeyler atıştırılan, bir şeyler içilen şık ve pahalı restoran türü.

Resim 17: Park Caddesinde bulunan mekanlardan birisinin reklamı.

1980’li yıllar ile 1990’ların başlarında çok popüler olan “disko, diskotek ve underground” adı verilen mekanlara günümüz Ankara’sında çok sık rastlanmamaktadır. Ancak eski diskotek tipinde ve underground tarzı müzik yapan yerlerde bulunmaktadır. Bu tür mekanlara giden şahısların kıyafetleri farklılık ve marjinallik göstermektedir. Çünkü mekanda çalınan müzik underground ve tekno olarak tabir edilen müziklerdir. Bu müzik türlerinin dinleyici kitlesi ise fazla değildir. Pavyona, gazinoya, bara vs. maddi imkansızlıklar sonucu gidemeyen insanlar bulunabilir, bu insanları buralara (pavyon, gazino, bar vs.) davet ettiğiniz zaman gelip eğlenebilirler. Ancak Underground diskolara birçok insan maddi durum elverdiği halde gitmemektedir. Çünkü içeride çalan müzik -eğer ilgilenmiyorsanız ve hoşlanmıyorsanız- giden insanı rahatsız eder. Buralara eğlenmeye giden erkekler; mutlaka kot pantolon (yırtık, yamalı, solgun renkli), üzerinde marjinal olarak tabir edilen müzik grupları ya da müzisyenlerin resimlerinin bulunduğu kısa kollu t-shirtler, vücudun görülecek yerlerine yaptırılan dövmelemlerin rahatlıkla görülmesine imkan sağlayan ve body olarak tabir edilen atletler ile spor ayakkabılar giymekte, yüz traşına özen göstermemekte (o gün nasılsa öyle gelinmiştir mekana), saç tıraşları ise marjinal şekillerde (2002 dünya kupasında futbolcu Ümit Davala’nın saç modeli) ya da başka bir renge boyalı olabilmekte, kulakta küpe bulunabilmektedir. Kızlar da ise kot

pantolon, t-shirt ya da tek parçalı elbiselerin giyildiği, varsa vücuttaki dövmelelerin gösterilmesine özen gösterilen kıyafetlerin seçildiği, saçların genelde kısa olduğu, uzun saçların belli bir kalıpta olmamakla beraber bazı bayanların saçlarının pembe, kırmızı, yeşil gibi renklere boyalı olduğu görülmektedir. Gerek erkeklerde, gerekse bayanlarda bu mekanlara gelirken giyilen elbiselerin renk seçiminde, yaz-kış koyu renkli elbiselerin tercih edildiği görülmektedir. Underground mekanlara ve diskolara girmek için herhangi bir kıyafet şartı aranmamakta, yalnız mekanların bir çoğunda yanında bayan arkadaşı olmadan bir erkeğin içeri girmesine (damsız girmeme) izin verilmemektedir.

Resim 18: Ankara’da bulunan underground tarzı mekanlardan birisinin reklam afişi.

Ayrıca son yıllarda bazı işletmelerde *meyhane* isminin sık sık kullanmaya başlanıldığı, ancak bu türden mekanların salaş ve steril bir olmayan bir yer olarak algılanan meyhane kavramından çok, nezih ve kaliteli birer yer olarak işletildikleri de görülmektedir. Yani bir dönem barlarda yaşanan değişim, meyhane adı verilen ancak klasik meyhane ile bağdaştırılamayacak derecede kaliteli olan mekanlarda görülmektedir. Aslında burada değişim sadece *meyhane* ve *fasıl* ismine yüklenen anlamdadır.

Günümüzde popüler birer gece kulübüne dönüşen ve elit olarak tabir edilen kesimin eğlenmeyi tercih ettiği mekanlarda, *Yılbaşı, 14 Şubat Sevgililer Günü, Öss Partisi, Yıl Sonu Partisi, Doğum Günü Partisi ve Kıyafet Partisi* gibi özel günler ve birtakım etkinlikler düzenlenmekte olduğu görülmektedir.

Resim 19 ve Resim 20: Ankara'da bulunan bazı mekanların düzenlediği partilerle ilgili reklamlar.

SONUÇ

Popüler, toplumun bütün toplumun bütün kesimlerince benimsenen ve yaygın olarak kullanılan anlamındadır. Bu bağlamda, popüler kültüre öz itibariyle bir nevi halk kültürü de diyebiliriz.

Halk tarafından benimsendiği ve yaygın olduğu içindir ki, toplumdaki egemen kesimler tarafından sürekli olarak ele geçirilme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Egemen kesim ve ideolojiler, sonuçta kitle iletişim araçları vasıtasıyla bunu başarmışlar, yapay olarak ürettikleri kitle kültürünü kullanarak popüler kültürü özünden uzaklaştırmışlar ve kitle kültürü içerisinde çökertmişlerdir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, bu işlemin popüler kültür adlandırmasına dokunmadan yapılmış olmasıdır.

Toplumu bir arada tutan en önemli etken kültürel öğelerdir. Kültürel öğelerin nesillerden nesile aktarılmasını sağlayan işlevlerin başında hiç kuşkusuz ki eğlence gelmektedir.

20. yüzyılın başlarına kadar folklorik öğelerle bezenen Türk Eğlence Hayatı, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve ülkemizdeki batılılaşma çabası hareketlerinde katkısı ile birlikte popüler kültür ürünlerini barındıran bir tüketim kültürüne dönüşmüştür.

Ülkemizdeki eğlence hayatında yaşanan bu değişim sürecini irdelemek amacıyla, tarihi çok eskilere dayansa da, kentleşme olgusu açısından Türkiye Cumhuriyeti ile aynı yaşta bulunan Ankara kenti örnek alan olarak seçilmiştir. Yani çalışmada bir bakıma Ankara ile birlikte Cumhuriyetin de eğlence yaşamı incelenmiştir. Çünkü Ankara Cumhuriyetin ilanı ile birlikte gelişmeye ve şehirleşme sürecine girmiş bir şehir özelliği taşımaktadır.

Popüler kültürün altında ve temelinde eğlence yatmaktadır. Çalışmamızda Ankara'nın 1923 yılından itibaren eğlence hayatı ve buna bağlı olarak gündelik hayatında nasıl bir değişim süreci geçirdiğini incelenmiştir.

Cumhuriyetin ilk yılları ile birlikte Ankara Eğlence Hayatının folklorik öğeler taşımaya devam ettiği görülmüştür. Ancak 1970’li yıllarla birlikte, tüm dünyayı özgürlük ve gençlik hareketlerinin sarması ile paralel olarak, gençlerdeki başkaldırı potansiyeli önlemek amacıyla eğlence mekanlarının (diskolar ve barlar) açılarak gençlerin buralara çekilmeye çalışıldığı, böylece oluşabilecek başkaldırı ve protestoların açık mekanlardan kapalı mekanlara taşınmış olduğu gözlenmiştir. Kanımızca sistem burada gençlere uyuşturucu, alkol, sigara gibi maddeler sunarak, eğlenceyi uyuşukluğa döndürmeyi başarmıştır. Gençler yaşamlarını kendi iradeleriyle devam ettirebilecek güçlerini kaybetmişlerdir. Toplumu var eden etkenlerden birisi olan eğlence, toplumu yok etme aracı haline getirilmiştir.

Bu şekilde oluşmaya başlayan eğlence mekanları, eğlencenin çeşidine göre farklılıklar göstermiştir. Ekonomik yapıya bağlı olarak maddi konum üstünlüğü ve gelir düzeyi, eğlence biçimlerinin çeşitlilik arz etmesinde etkili olmuştur. Bu çeşitliliğe koşut eğlence etkinlik ve aktivitelerinin gerçekleştirildiği mekanların oluşumu ile ortaya çıkışında da benzer bir etkinin söz konusu olduğu görülmüştür. Ekonomik gelişim tüketim alışkanlıklarını değiştirmekte, tüketim alışkanlıklarının değişmesi ise farklı gelir gruplarının mekansal tercihlerinin değişmesine yol açmaktadır. Özellikle maddi konum bakımından toplumsal piramidin üst katmanlarında yer alan kesimlerin konforlu ve lüks mekan arayışına yönelmeleri farklı eğlence mekanlarının ortaya çıkışında etken olmaktadır. Günümüz Ankara’sında da bu türden mekanların analizi ve değerlendirilmesine çalışılmıştır.

Gündelik yaşam kendi akışı içerisinde bir biçimde sürüp gitmektedir. Ancak onun akışını denetleyerek çağdaş yaşamın gerektirdiği trende yönlendirmek de kaçınılmaz bir gereksinimdir. Bunu yapabilmek için de bilimsel çalışmalardan yararlanmak gerekiyor. Ancak bilimsel veriler ışığında yön verilen bir yaşam, modern toplumun bireyi için tatmin edici bir yaşam alanı oluşmasına olanak verecektir.

Bu noktadan hareketle, bu çalışmada da kent insanının gündelik yaşamının önemli bir kesitini oluşturan eğlence kültürü incelenmiş, elde edilen veriler ışığında eğlence hayatının gidişatına ilişkin birtakım saptamalarda bulunulmuştur. Söz konusu saptamalardan yola çıkılarak geliştirilen çözüm önerilerinin ise modern kent insanının kültürel gelişimini daha olumlu bir boyuta çekmek açısından yararlı olacağı kanısını taşımaktayız.

Ankara eğlence hayatı, günümüzde geçmiş yıllara oranla bir gerileme içerisinde. Önceki yıllara göre vakıf üniversitelerinin sayısının çok artması, paparazzilerin ve medyanın eğlence mekanlarında çokça boy göstermesi ve bunun neticesinde de eğlence potansiyeli bulunan ve gerçek tüketici olan, iyi para harcayan kişilerin eğlence mekanlarını tercih etmemesi ya da Ankara dışında eğlenmesi ve tabii ki ekonomik kriz bunun en başlıca sebeplerindendir. Ayrıca yaptığımız bazı görüşmelerde eğlence hayatındaki bu gerilemeyi, hükümette muhafazakar bir iktidarın bulunması ve toplumda muhafazakar kimliğin artması ile doğru orantılı tutanların sayısı da az değildir.

Ankara eğlence hayatı, kendi içerisinde farklılıklarla donanmış bir kültür oluşturmuş, ancak Türkiye’de çok söz sahibi olmuş ya da Türkiye’deki eğlenceye yön veren bir eğlence hayatına sahip olamamıştır. Bugün gazetelerin ya da televizyonların eğlence hayatı ile ilgili yaptıkları haberlerin büyük çoğunluğu kış aylarında İstanbul, yaz aylarında ise Bodrum, Antalya, Çeşme, Marmaris gibi tatil beldeleri odaklıdır. Büyükşehir olan her yerin kendine has bir eğlence hayatı olması da kaçınılmazdır.

Geçmiş yıllarda Ankara’da, her eğlence mekanının müdavimlerinin belli olduğu, insanların bütçeleriyle birlikte kendi kültürleri ekseninde mekan tercihleri yaptıkları görülmüştür. Ancak, ulaşım olanaklarının kolaylaşması, Ankara’nın bir ucundan diğer ucuna otomobil ile en fazla 30 dakikalık bir mesafede gidiliyor olması, kitle iletişim araçlarının popüler eğlence mekanlarını özendirme amaçlı yayınları gibi etkenler sayesinde, eğlence mekanlarına gelen kişiler hakkında net bir profil çıkarmak güçleşmiştir. Ayrıca

eğlence dünyasının kurallarının eskisi gibi net ve keskin çizgiler içermediği, maddi ve ekonomik kaygıların işletmeleri müşteri seçiminde seçici olmamaya sürüklediği görülmüştür.

Aslında her bir eğlence mekanı ayrı bir araştırma ve inceleme konusudur. Yine eğlence hayatı kapsamında her ilçenin, her semtin, hatta her sokağın kendi içerisinde başlı başına bir araştırma konusu olabileceği, kendi içerilerinde birçok unsuru barındırdıkları görülmüş ve gözlenmiştir. ancak bu çalışma dar bir kapsamda tutulmak istenmemiştir. Bunun en önemli sebebi ise daha öncede belirttiğimiz gibi özellikle Ankara eğlence hayatı ile ilgili yapılan çalışmaların çok sınırlı olması, bu tür çalışmalarında büyük çoğunluğunun anı türünde olması sebebiyle, bu çalışmanın bizden sonra yapılacak çalışmalara yön vereceği ümididir.

Unutulmamalıdır ki, bilimi gündelik yaşam içerisinde kullanılır ve faydalı hale getirmenin yolunun yapılacak bilimsel çalışmalarla ve bunlardan elde edilecek sonuçların kamuoyuna sunulması ile mümkün kılınabilecektir.

KAYNAKÇA

50 Yıllık Yaşantımız, İstanbul, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1975.

ADORNO, Theodore; **“Culture Industry Reconsidered New German Critique”**, Vol:6, (Çev.: Erol Mutlu), 1975.

AKBAL, F.; “1831 Tarihinde Osmanlı İmparatorluğunda İdari Taksimat ve Nüfus”, **Belleten**, Cilt 15, Sayı 60, 1951.

AKSOY, Fahir; **Kürdün Meyhanesi**, Can Yayınları, İstanbul, 2000.

AKTÜRE, Sevgi; “1830’dan 1930’a Ankara’da Günlük Yaşam”, **Tarih İçinde Ankara II**, (Der: Yıldırım Yavuz), ODTÜ, Ankaralılar Vakfı, Ankara Enstitüsü Vakfı, Ankara Sanayi Odası Ortak Yayını, Ankara, 1998.

ALEMDAR, Korkmaz, ERDOĞAN, İrfan; **Popüler Kültür ve İletişim**, Ümit Yayınları, Ankara, 1994.

ALEMDAR, Korkmaz ve ERDOĞAN, İrfan; **Popüler Kültür ve İletişim**, Genişletilmiş 2. Baskı, Erk Yayınları, Ankara, 2005.

ALEMDAR, Korkmaz ve KAYA, Raşit; **Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar**, Savaş Yayınları, Ankara, 1983.

ARCAYÜREK, Cüneyt; **Demokrasinin İlk Yılları**, İstanbul, Bilgi Yayınları, 1983.

ARPINAR, Seval; “İstanbul’da Mesire Yerleri ve 1852 Tarihli Tenbihname”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı:55, İstanbul, 1971.

ASLANOĞLU, İnci; “1930-1950 Yılları Ankara’sının Eğlence Yaşamı İçerisinde Gazino Binaları” **Tarih İçinde Ankara II**, Der: Yıldırım Yavuz,

Ankara, ODTÜ, Ankaralılar Vakfı, Ankara Enstitüsü Vakfı, Ankara Sanayi Odası Ortak Yayını, 2001.

ATAY, Falih Rifkî; **Çankaya**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000.

AVCI, Nabi; **Enformatik Cehalet**, Ankara, Rehber Yayınları, 1990.

AYDIN, Suavi, EMİROĞLU, Kudret, ÖZSOY Ergi, TÜRKOĞLU, Ömer; **Ankara: Küçük Asya'nın Bin Yüzü**, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2005.

BABAOĞLU, Haşmet; "Eğlencede Kaybettiğimiz Neşe Nerede", **Vatan**, 10.01.2007

BAĞLUM, Kemal; **Beşbin Yılda Nerden Nereye Ankara**, Ankara, Ankara Yayınları, 1992.

BALİ, Rıfat; **Tarz-ı hayattan Life Style'a: Yeni Seçkinler, Yeni Mekanlar, Yeni Yaşamlar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.

BARDAKÇI, İlhan; "Taşhan'dan Kadifekale'ye", **Yaşayan Tarih Dizisi 1**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1975.

BATMAZ, Veysel; "Popüler Kültür Üzerine Değişik Kuramsal Yaklaşımlar", **İletişim**, (1). Ankara: AİTİA Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu Yayınları, 1981.

BAUMAN, Zygmund; **Küreselleşme**, Çev: Abdullah Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1999.

BAYHAN, Vehbi; **Anomi ve Yabancılaşma**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997

BEHAR, Cem; **Osmanlı İmparatorluğunun ve Türkiye'nin Nüfusu 1500-1927**, Cilt 1, Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, 1996.

BEKİ, L. Bahar; **Efsaneden Tarihe Ankara Yahudileri**, İstanbul, Pan Yayıncılık, 2003.

BELGE, Murat; **Tarihten Güncelliğe**, İstanbul, Alan Yayınları, 1986.

BİRSEL, Salah; **Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu**, İstanbul, Sel Yayınları, 2002.

BİRSEL, Salah; **Boğaziçi Şingir Mingir**, İstanbul, Sel Yayınları, 2005.

BÜYÜK LAROUSSE Sözlük ve Ansiklopedisi, Cilt 15, İstanbul, Interpress Basın ve Yayıncılık, 1986.

BÜYÜKYILDIZ, Feridun; **Başka Kent Ankara**, Ankara, Phoenix Yayınları, 2008.

BOSTANCI, Naci; "Toplum ve Kültür", **Sosyolojiye Giriş**, Der. İlhan Sezal, Ankara, Martı Yayınları, 2002.

CANTEK, Levent; "Kabadayılarının ve Futbolun Mahallesi: Hacettepe", **Sanki Viran Ankara**, Der: Funda Şenol Cantek, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006.

CANTEK, ŞENOL, Lahika Funda; **Yabancılar ve Yerliler-Başkent Olma Sürecinde Ankara**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.

ÇADIRCI, Musa; "1830 Nüfus Sayımına Göre Ankara Şehir Merkezi Nüfusu Üzerin Bir Araştırma", **Osmanlı Araştırmaları**, Sayı 1, 1980.

ÇAĞAN, Kenan; **Popüler Kültür ve Sanat**, Ankara, Altıküre Yayınları, 2003.

ÇOBANOĞLU, Özkul; **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1999.

DEMİR, Erol; “Kamusal Mekan ve İmge: Gençlik Parkı’nın Değişen Anlamı”, **Toplum ve Bilim Dergisi**, Sayı: 94, 2002.

DERVİŞOĞLU, Efnan; “**Kadın Öykülerinde Ankara**”, Ankara, Sel Yayıncılık, 2008.

DÖNMEZER, Sulhi; **Toplum Bilim**, İstanbul, Beta Yayınları, 1999.

ERKAL, Mustafa; **Sosyoloji**, İstanbul, Filiz Yayınları, 1987.

EROL, Ayhan; **Popüler Müziği Anlamak**, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2005

ESENDAL, Memduh Şevki; **Ayaşlı ile Kiracıları**. Ankara, Bilgi Yayınları, 2007.

EYÜBOĞLU, İsmet Zeki; **Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü**, İstanbul, Sosyal Yayınları, 1995.

FİSKE, John; **Popüler Kültürü Anlamak**, Ankara, Ark Yayınları, 1999.

Gençlik Parkı Gazetesi, Haziran 1959, Temmuz 1959, Ağustos 1959, Eylül 1959.

GÖLOĞLU, Mahmut; “Atatürk ve Anadolu Kulübü”, **Mimarlık Dergisi**, Sayı:5, 1981.

GÜNGÖR, Nazife; **Bir Popüler Kültür Ürünü Olarak Çizgi Roman: Abdülcanbaz**. (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), 1996.

GÜNGÖR, Nazife; “Popüler Kültür Çıkmazı”, Der. Nazife Güngör **Popüler Kültür ve İktidar: Popüler Kültür Üzerine Kuramsal İncelemeler**, Ankara, Vadi Yayınları, 1999.

GÜRBİLEK, Nurdan; **Vitrinde Yaşamak**; İstanbul, Metis Yayınları, 2001.

GÜVENÇ, Bozkurt; **İnsan ve Kültür**, İstanbul, Remzi Yayınları, 1991.

GÜVENÇ, Bozkurt; **Kültür Konusu ve Sorunlarımız**, İstanbul, Remzi Yayınları, 1985.

HALL, Stuart; “Popüler Olanın Yapıbozumu Üzerine Notlar”, **Mürekkep Dergisi**, sayı 8, sayfa 15-22, Ankara, Forum Ofset, 1997.

İŞİN, Ekrem; “Abdullah Cevdet’in Cumhuriyet Adab-ı Muaşeretı”, **Tarih ve Toplum Dergisi**, sayı 8, İstanbul, 1987.

İÇEL, Kayıhan; **Kitle Haberleşme Hukuku**, İstanbul, Beta Yayınları, 1998.

İPEKEŞEN, Erdal; “Ankara’da Tombaya Çılgınlığı”, **Hürriyet Ankara**, 09.04.2008.

İPEKEŞEN, Erdal; “Gazi Osman Paşa’nın Cevdet Paşa’sı Ümitköy’ün Park Avenue’süne Karşı”, **Hürriyet Ankara**, 23.11.2008.

İPEKEŞEN, Erdal; “Yeni Konsept Pavyonlar”, **Tempo Dergisi**, sayı 39, 27.09.2007.

KAHYAOĞLU, Orhan; “Popüler Kültür-Popüler Müzik”, **Varlık Dergisi**, sayı 1013, İstanbul, 1992.

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri; **Ankara**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000.

KAŞITOĞLU, Muharrem; **60'lar Hikaye, 70'ler Terane, 80'ler Şahane**, İstanbul, Birharf Yayıncılık, 2004.

KOLOĞLU, Orhan; "Osmanlının Son Döneminde İki Kent ve İlişkileri", **İki Şehrin Hikayesi**, Der: Seyfi Öngider, İstanbul, Aykırı Tarih, 2003.

KONGAR, Emre; **21. Yüzyılda Türkiye**, İstanbul, Remzi Yayınları, 2000.

LEFEBVRE, Henri; **Modern Dünyada Gündelik Hayat**, İstanbul, Metis Yayınları, 1998.

MALINOWSKI, Bronislaw; **Bilimsel Bir Kültür Teorisi**, Çev. Saadet Özkal, İstanbul, Kabalacı Yayınları, 1992.

MODLESKİ, Tania; **Eğlence İncelemeleri**, İstanbul, Metis Yayınları, 1998.

MUTLU, Erol; "Popüler Kültürü Eleştirmek", **Doğu Batı Dergisi**, Sayı:15, 2001.

NALBANTOĞLU, Gülsüm; "1928-1946 Döneminde Ankara'da Yapılan Konutların Mimari Değerlendirilmesi", Der. Erdal Yavuz ve Ümit Nevzat Uğurel, **Tarih İçinde Ankara**, Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, 1984

OKTAY, Ahmet; **Türkiye'de Popüler Kültür**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1993.

OKTAY, Ahmet; "Melankoli Üzerine", **Sanat Dünyamız Dergisi**, Sayı:56 İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1994.

OKTAY, Mahmut; **Davranış Bilimlerine Giriş**, İstanbul, Der Yayınları, 1996

ONG, Walter Jackson; **Sözlü ve Yazılı Kültür**, İstanbul, Metis Yayınları, 1995.

ONSEKİZ, Dilşen; **Kentsel Ölçekte Eğlence Mekanları ile Konut Alanları İlişkisi Ankara Kenti Örneği** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı), 2003.

OSKAY, Ünsal, ÇELEBİ Melis; **Peki Konuşalım! Popüler Kültür Üzerine** İstanbul, Epsilon Yayınları, 2004.

OZANKAYA, Özer; **Toplum Bilime Giriş**, Ankara, S Yayınları, 1984.

ÖNGİDER, Seyfi; **İki Şehrin Hikayesi Ankara-İstanbul Çatışması**, İstanbul: Aykırı Tarih Yayınları, 2003.

ÖRİK, Nahit, Sırrı; **Tersine Giden Yol**, İstanbul, Arma Yayınları, 1996.

ÖZBEK, Meral; **Popüler Kültür ve Arabesk**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000.

ÖZDEMİR, Nebi; **Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2005.

ÖZDEMİR, Rifat; **19. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986.

PERROT, George; "Ankara'da Üç Ay", **Ankara Ankara**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1994.

POSTMAN, Neil; **Televizyon: Öldüren Eğlence**, Çev. Osman Akınhay, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2004.

Redhouse İngilizce-Türkçe / Türkçe-İngilizce Sözlük, İstanbul, Sev Yayıncılık ve Matbaacılık, 2000.

ROWE, Dawid; **Popüler Kültürler: Rock ve Sporda Haz Politikası**, Çev. Mehmet Küçük, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1996.

SAHİLLİOĞLU, Halil; “18. Yüzyıl Ortalarında Sanayi Bölgelerimiz ve Ticari İmkanları”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, cilt 2, sayı 9, 1968

SCHLİCKLİN, Jean; “Genç Başkent” **Ankara Ankara**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1994.

SEVENGİL, Refik Ahmet; **İstanbul Nasıl Eğleniyordu?**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998.

SOLMAZ, Metin; **Türkiye’de Pop Müzik**, İstanbul, Pan Yayınları, 1996.

SÖZEN, Edibe; “Popüler Kültür Retoriği”, **Doğu Batı Dergisi**, sayı:15, 2001

STOREY, John; **Popüler Kültür Çalışmaları, Kuramları ve Metotları**. Çev. Koray Karaşahin, İstanbul, Babil Kitap Yayınları, 2000

SWİNGEWOOD, Alan; **Kitle Kültürü Efsanesi**. Çev. Aykut Kansu, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1996.

ŞAPOLYO, Behnan, Enver; **Mustafa Kemal ve Milli Mücadelenin İç Alemi**, İstanbul, İnkılap ve Ata Yayınları, 1967.

ŞENYAPILI, Önder; “Gençlik Yıllarımın (ve öncesinin) Ankara’sında Eğlenme Dinlenme Mekanları”, **Cumhuriyetin Ankara’sı**, Der. Tansel Şenyapılı, Ankara, ODTÜ Yayıncılık, 2005.

ŞENYAPILI, Önder; **Toplum ve İletişim**, Ankara, Turan Yayınları, 1981.

TANPINAR, Ahmet Hamdi; **Beş Şehir**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001.

TANYER, Turan; **Cumhuriyet Dönemi Ankara’sının Sosyal Hayatından Sahneler**, Ankara, Vehbi Koç Vakfı Yayınları, 2006.

TARHAN, Ayhan, Belkıs; “Ankara, Kent ve Modernleşme”, **Sanki Viran Ankara**, Der: Funda Şenol Cantek, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006.

TELLAN, Bülent; **Popüler Kültür ve Çizgi Roman Üzerine Bir Çalışma: Hızlı Gazeteci Örneği** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Ana Bilim Dalı), 2006.

TUNCA, Hulusi; **Hey Gidi Günler**, İstanbul, C Blok Yayınları, 2006.

TUNÇ, Güven, ÖZBAY, Figen; **Şehrin Zulası Ankara Kalesi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004.

TUR, Fırat; “Denetime Evet, Eziyete Hayır”, **Hürriyet Ankara**, 10.07.2006

UBİCİNİ, Jean Henri Abdolonyme; **1855’te Türkiye**, Çev. Ayda Düz, cilt:2, İstanbul, Kervan Yayınları, 1977

ÜLKEN, Hilmi Ziya; **Sosyoloji Sözlüğü**, İstanbul, MEB Yayınları, 1969.

ÜSTEL, Füsun; “Türkiye Cumhuriyeti’nde Resmi Yurttaş Profiline Evrimi” **Modern Türkiye’de Siyasi-Düşünce Milliyetçilik**, cilt 4, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.

WILLIAMS, Raymond; **Kültür**, çev. Suavi Aydın, Ankara, İmge Yayınları, 1993.

WILLIAMS, Raymond; **Anahtar Sözcükler: Kültür ve Toplumun Söz Varlığı**, Çev. Savaş Kılıç, İstanbul, İletişim. Yayınları, 2005.

WILLIAMS, Raymond; **İkibine Doğru**, çev. Esen Tarım, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1989.

YENGİN, Hülya; **Medyanın Dili: Popüler Kültür Türlerinin Çözümlemesi**, İstanbul, Der. Yayınları, 1996.

ZAT, Vefa; **Adabıyla Rakı ve Çilingir Sofrası**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.

GÖRÜŞÜLEN KİŞİLER

-Doç. Dr. Nebi GÜNGÖR. Hacettepe Üniversitesi Türk Halkbilimi Bölümü öğretim görevlisidir. Yazmış olduğu Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü isimli kitap, 2005 yılı Sedat Simavi Ödülü kazanmıştır. Eğlence konusunda çeşitli çalışmaları bulunmaktadır.

- Can ÇAVUŞOĞLU: Ansolon Medya Limited Şirketi yöneticisidir. 2002 yılının Mart ayından beri Ankara eğlence hayatı ile ilgili yayın yapan web siteleri ve dergileri ile Ankara eğlence hayatı ile ilgili gelişmeler yakından takip etmektedirler.

-Emre AYGEN: Gazi Üniversitesinde Öğretim Görevlisi olup aynı fakültede Magazin Muhabirliği dersleri vermektedir. Bir dönem Sabah, Akşam ve Star gazetelerinde gazetecilik yapmıştır. Ayrıca Gazi Radyoda da program yapmaktadır.

- Ergun EVREN: Türkiye Radyo Televizyon Kurumundan emekli olmuştur. Uzun yıllar Ankara radyosunda programlar yapmıştır. Yayınlanmış bir çok şiir ve denemeleri bulunmaktadır.
- Fırat TUR: Hürriyet Gazetesinin Ankara muhabiridir. 15 yılı aşan bir süredir gazetecilik ve muhabirlik yapmaktadır. Hürriyet gazetesi Ankara ilavesinde Ankara eğlence hayatı ile ilgili yazılar yazmaktadır.

WEB SİTELERİ

www.ankarasosyete.com.tr son erişim 15 Aralık 2008

www.candundar.com.tr son erişim 15 Aralık 2008

www.dushekimi.com son erişim 15 Aralık 2008

ÖZET

ALKAN, Hulusi. Popüler Kültür ve Eğlence Hayatı, Ankara Eğlence Hayatı Üzerine Sosyo-Kültürel Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.

Kültürel ürünler kaynağını içinde yer aldığı toplumun geleneklerinden, değerlerinden ve yaşam pratiklerinden alır. Popüler kültür çıkış yeri itibariyle, şehirli işçi sınıfının kültürüdür. Egemen güçler güdümündeki kültür endüstrileri tarafından üretilen ve pazara sunulan ürünler ise kitle kültürü olarak değerlendirilir. Ancak zamanla popüler kültür, kitle kültürü tarafından gasp edilmiştir.

Eğlence hayatı, toplumun kültürel ve sosyal yaşamını oluşturan önemli öğelerden birisidir. Eğlence hayatının içerdiği öğeler ise, popüler kültür ürünlerinin taşıyıcısıdır. Eğlence unsurları, özellikle kitle iletişim araçları vasıtasıyla toplumun tüm kesimlerine kolayca ulaşabilmekte ve toplum tarafından benimsenebilmektedir.

Cumhuriyetin ilan edilmesi ile kentleşme süreci ile birlikte Ankara’da eğlence hayatı hızla gelişmiş, bir çok yeniliklerle birlikte günümüze değin süregelmiştir. Tezde günümüz itibariyle Ankara Eğlence Hayatının diğer şehirlere nazaran bir farklılık göstermediği, popüler kültür bombardımanından kurtulmayı başaramadığı ve bunun sonucunda da, kendine has bir takım küçük özellikler içermekle birlikte, daha çok medya yoluyla dayatılan eğlence unsurları ile ayakta kaldığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

1. Popüler Kültür
2. Eğlence Hayatı
3. Eğlence Mekanları
4. Ankara
5. Kentleşme

ABSTRACT

ALKAN, Hulusi. Popular Culture and Entertainment Life, A Socio Cultural Research on Entertainment Life in Ankara, Master Thesis, Ankara, 2008.

Cultural products (outputs) creates its sources from the customs, moral values and practical life of the society which they live in the roots of popular culture arise from urban workers cultural class. The products which are produced and submitted to market by cultural industries under the sovereignty of dominant sources considered as massive culture but popular culture is usurped by massive culture in time.

Entertainment life is an important part that constitutes cultural and social life of society. The factors of entertainment life are the transmitters of popular cultures. Entertainment factors especially by the help of massive media can reach all parts of the society and can be easily accepted.

After the declaration of republic and the period of urbanization, entertainment life is improved very rapidly and reached to today with many novelties. In this thesis it is indicated that Ankara has no much difference from the other cities and is bombarded with popular culture and as a result of all these is stand still with the help of media having some small specialisations.

Key Words:

1. Popular Culture
2. Entertainment Life
3. Entertainment Places
4. Ankara
5. Urbanization